

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY
PALACKÉHO
V OLOMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY

PROBLEMATIKA PŘEKLADU TURISTICKÉHO PRŮVODCE
Z RUŠTINY DO ČEŠTINY

THE ISSUE TRANSLATION OF A TOURIST GUIDE
FROM RUSSIAN INTO CZECH

VYPRACOVALA: Bc. Pavla Kadlecová

VEDOUCÍ PRÁCE: prof. Ludmila Stěpanova, CSc.

2017

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité zdroje.

V Olomouci, 10. 4. 2017

Podpis

Tímto děkuji prof. Ludmile Stěpanové, CSc. za odborné vedení práce, za poskytnutí cenných rad, připomínek a návrhů k vypracování této diplomové práce.

Podpis

OBSAH

ÚVOD.....	5
TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 STYLISTIKA	8
1.1 FUNKČNÍ STYLISTIKA	8
1.2 STYL ODBORNÝ A STYL UMĚLECKÝ	10
2 PŘEKLAD	15
2.1 PROCES PŘEKLADU.....	17
2.2 PŘEKLADOVÉ TRANSFORMACE.....	19
2.3 SPECIFIKA PŘEKLADU ODBORNÉHO TEXTU	23
PRAKTICKÁ ČÁST	26
3 VLASTNÍ PŘEKLAD.....	27
4 VYBRANÉ PŘEKLADOVÉ PROBLÉMY.....	54
4.1 PŘEVOD VLASTNÍCH JMEN.....	55
4.2 PŘEKLAD NÁZVŮ HISTORICKÝCH UDÁLOSTÍ.....	58
4.3 PŘEKLAD NÁZVŮ PAMÁTEK	59
4.4 PŘEKLAD VERŠŮ	60
4.5 KULTURNÍ ZVLÁŠTNOSTI	62
4.6 FORMÁLNÍ TRANSFORMACE.....	62
4.7 SÉMANTICKÉ TRANSFORMACE.....	65
ZÁVĚR	68
PE3IOME	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	79
PŘÍLOHY.....	82

ÚVOD

Cestování a touha po poznání něčeho nového provází lidstvo od nepaměti. V současné době žijeme v podstatě ve světě „bez hranic“ a cestovní ruch je nedílnou součástí naší společnosti.

V rámci diplomové práce jsme se rozhodli pro překlad vybraných kapitol turistického průvodce z ruštiny do češtiny, a to právě z důvodu, že hraje cestování v našich životech tak významnou roli. V posledních letech se v českém prostředí zvyšuje popularita východoevropských destinací, mezi které patří bezpochyby i Ruská federace. Během cest za hranice bývá pro mnohé velkým problémem jazyková bariéra a právě s pomocí turistických průvodců si můžeme naše výpravy usnadnit a lépe se na ně připravit.

Pro naši práci jsme si vybrali překlad knihy Petrohradská nábřeží (Петербургские набережные), která je turistickým průvodcem po Petrohradě a jeho okolí. Petrohrad je půvabné severské město patřící mezi nejoblíbenější turistická místa v Rusku. Kniha nás formou vyprávění provází po petrohradských nábřežích a podává zajímavý obraz o vzniku, historii, významu a vzhledu jednotlivých mostů, kanálů a budov. Autorka v průvodci mimo jiné cituje významné ruské básníky, jejichž verše dodávají knize zvláštní kouzlo. Básně jsou v textu tematicky vhodně umístěny a podtrhují tak krásu daných míst.

Autorkou knihy je současná ruská spisovatelka Galina Georgijevna Bunatjanová, jejímž častým a oblíbeným námětem je právě Petrohrad a jeho příměstské části. Pod jejím jménem vyšly například díla: Město múz (Город муз), Petrohradská literární místa (Литературные места Петербурга), Petrohrad Stříbrného věku (Петербург Серебряного века), Petrohrad za tři dny (Петербург за три дня) a mnohé další. Kniha byla vydána petrohradským nakladatelstvím Paritět v roce 2012.

Jedním z hlavních cílů naší diplomové práce je vytvoření adekvátního překladu vybraných kapitol dané knihy. Pokusíme se zhotovit text, který bude čtivý a pro českého čtenáře srozumitelný, zároveň se budeme snažit zachovat obsahovou a estetickou stránku originálního díla. Naším dalším cílem je odborné zpracování přehledného komentáře k problematikým pasážím, s nimiž se během procesu překladu setkáme. V praktické části práce budou uvedeny konkrétní problematická místa a námi zvolené postupy pro jejich řešení.

Co se týká struktury diplomové práce, bude rozdělena na čtyři stěžejní kapitoly. Dvě budou zaměřeny na teoretickou stránku práce a dvě na stránku praktickou.

V první kapitole se budeme věnovat stylistice, která zkoumá výstavbu jazykového projevu a výběr a uspořádání jazykových prostředků v textu. Zároveň se budeme zabírat jednotlivými funkčními styly, což je nezbytně nutné pro správnou analýzu textu a její následný převod do cílového jazyka. V rámci první kapitoly se kromě funkční stylistiky podrobněji zaměříme na umělecký a odborný styl, do jejichž roviny spadá námi překládaný text. Materiály k teoretické části budeme čerpat z odborných prací autorů M. N. Kožinové, D. Knittlové, J. Chloupka, V. V. Vinogradova, G. J. Solganika, M. Čechové a dalších.

Ve druhé kapitole se budeme zabývat procesem překladačným a uvedeme základní překladačnou transformaci a jejich konkrétní příklady. V jedné z podkapitol se zaměříme na fázi procesu překladačské práce. Toto téma bylo podrobně zpracováno známým českým literárním teoretikem Jiřím Levým, jehož myšlenky a formulace budeme v naší práci mimo jiné citovat. V neposlední řadě se budeme věnovat problematice a specifickým překladačným odborného textu. V rámci této části budou uvedeny definice Bohuslava Ilka, Dušana Žváčka, Vilena Naumoviče Komissarova, Zdeňky Vychodilové a dalších.

Samotný překlad vybraných kapitol turistického průvodce bude třetí kapitolou a stěžejním bodem naší diplomové práce. V průběhu překladačného procesu se budeme snažit především o zachování funkčního stylu a jazykových prostředků výchozího textu. V knize se nachází množství odborných termínů a ruských reálií z oblasti architektury a historie, jejichž překlad budeme řešit s pomocí odborné literatury. Převod veršů, které jsou v knize citovány, vyřešíme dohledáním již existujících českých překladů nebo překladem vlastním. Vzhledem k tomu, že jsou ruština a čeština jazyky příbuzné, budeme věnovat zvláštní pozornost interferenčním vlivům.

Zásadní částí naší práce je čtvrtá a poslední kapitola pojednávající o problematice překladačného průvodce. V průběhu překladačného procesu se setkáme s problematickými momenty a pasážemi, které budeme řešit vhodně zvolenými překladačnými transformacemi. Tato část bude tematicky rozdělena na kratší podkapitoly, které budou opatřeny komentářem.

Nedílnou součástí práce budou dokumentární přílohy obsahující originální text knihy s fotografiemi A. S. Andrejeva a archivními fotomateriály Petrohradu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 STYLISTIKA

V rámci naší diplomové práce se zabýváme problematikou překladu vybraných kapitol turistického průvodce z ruštiny do češtiny. Z tohoto důvodu budeme v první kapitole věnovat pozornost stylistice, která zkoumá výstavbu jazykového projevu a výběr a uspořádání jazykových prostředků v textu. V podkapitolách se mimo jiné podrobněji zaměříme na odborný a umělecký funkční styl, do jejichž roviny spadá námi překládaný text.

Ačkoliv začala stylistika vznikat jako samostatná vědní disciplína až na počátku 20. století, její prvky nacházíme již v období antiky. Podle J. Chloupeka je stylistika jazykovědná disciplína, která studuje styl a zabývá se analýzou jednotlivých textů, na základě čehož vytváří obecné zákonitosti stylizace jazykových projevů. (Chloupek 1990: 16) Stylistika klade důraz především na formu textu a jeho jazykovou stavbu. Její základní úlohou je identifikace výrazových prostředků a určení jejich funkce v textu.

Jazykový styl je definován jako: „způsob cílevědomého výběru a uspořádání (organizování) jazykových prostředků, který se uplatňuje při genezi textu; v hotovém komunikátu se pak projevuje jako princip organizace jazykových jednotek, které z části a jednotlivosti tvoří jednotu vyhovující komunikačnímu záměru autora.“ (Chloupek 1990: 15)

1.1 FUNKČNÍ STYLISTIKA

Ve 20. letech 20. století se objevil pojem *funkční stylistika*, která se stala samostatnou částí stylistiky. Funkční stylistika se zabývá systémem jednotlivých funkčních stylů a jejich vzájemnými vztahy. Definiuje styly a zkoumá jejich charakteristické jazykové prostředky. Podle známé ruské odbornice na lingvistiku Kožinové je funkční stylistika: „лингвистическая наука, изучающая особенности и закономерности функционирования языка в различных видах речи, соответствующих тем или иным сферам человеческой деятельности и общения, а также речевую структуру складывающихся при этом функциональных стилей и нормы отбора и сочетания в них языковых средств.“ (Кожина 1968: 69)

V Rusku můžeme za zakladatele současné stylistiky považovat například: V. V. Vinogradova, M. M. Bachtina, G. J. Solganika a V. B. Šklovského.

K rozvoji funkční stylistiky a vymezení funkčních stylů v Čechách výrazně

přispěli členové Pražského lingvistického kroužku na počátku 30. let 20. století: V. Mathesius, B. Havránek, J. Mukařovský, F. Trávníček, aj. (Knittlová 2010: 135)

1.1.1 FUNKČNÍ STYLY

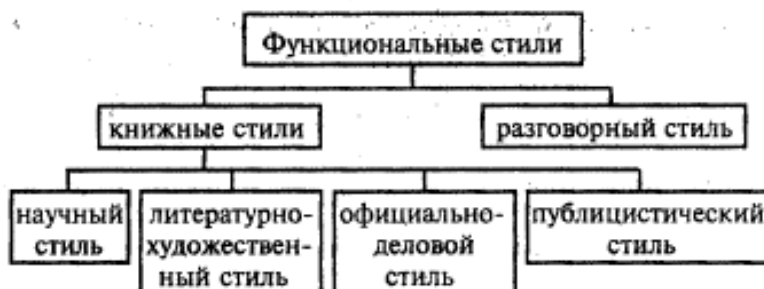
Denně se setkáváme s texty různých stylů, z nichž každý má svá specifika a charakteristické jazykové prostředky. Jednotlivé texty mají zároveň různé funkce, které jsou ve stylistice chápány jako záměry autora. V. Vinogradov určil tři nejdůležitější funkce jazyka: komunikační, sdělovací a působící. Na základě toho, přisuzuje hovorovému stylu funkci komunikační, odbornému a administrativnímu funkci sdělovací a u publicistického a uměleckého stylu převládá funkce působící. (Виноградов 1963: 256)

Ruský lingvista a odborník v oblasti stylistiky G. J. Solganik definuje funkční styl jako druh literárního jazyka, který má určitou funkci v dané sféře lidské činnosti. V rámci každého funkčního stylu používáme jazykové prostředky (slova, frazeologismy, morfologické formy a syntaktické konstrukce) na základě cíle komunikace. (Солганик 2004: 6)

Podle záměru autora, obsahu nebo cíle textu volíme způsob vyjádření. Text technického charakteru vyžaduje pochopitelně jiné jazykové prostředky než text umělecký nebo publicistický. D. Knittlová charakterizuje funkční styl jako způsob cílevědomého výběru a záměrného užití jazykových prostředků s ohledem na obsahové složky projevu, situaci, funkci a cíl a záměr autora. (Knittlová 2010: 135)

I přestože existuje v české lingvistice více klasifikací funkčních stylů, v odborné literatuře se nejčastěji rozdělují na pět následujících: odborný, administrativní, publicistický, prostěsdělovací a řečnický. (Čechová 2008: 97)

V ruské lingvistice existuje rovněž více členění funkčních stylů. Přehledné schéma uvádí Rozental' ve své práci *Практическая стилистика*, který rozděluje styly na dva základní typy – knižní a hovorový.

1.2 STYL ODBORNÝ A STYL UMĚLECKÝ

Jazykové prvky překládané knihy turistického průvodce *Петербургские набережные* (*Petrohradská nábřeží*) autorky Galiny Georgijevny Bunatjanové spadají do roviny odborného funkčního stylu a zároveň se v něm objevují znaky stylu uměleckého. Na základě toho se budeme v následujících podkapitolách podrobněji zabývat oběma funkčními styly. Uvedeme si jejich hlavní definice, nejdůležitější znaky a zmíníme se o jejich vývoji v kontextu ruské a české společnosti.

Autorka v knize střídá několik slohových postupů. Místy pouze uvádí fakta o tom, co se kdy a kde stalo, tyto pasáže mají čistě informační charakter a jsou typické pro odborný funkční styl. Současně se spisovatelka často přiklání k jednoduchému popisu, kdy zachycuje znaky a rysy skutečnosti. I přestože se v textu nachází množství termínů, jeho míra odbornosti není vysoká a řadí se mezi tzv. populárně naučný styl.

Hlavním cílem našeho turistického průvodce je seznámit čtenáře s historií města a jeho památnými a zajímavými místy. Autorka uvádí přehledné, jasné a věcně správné informace a pracuje se spisovnými jazykovými prostředky.

Knihy má kromě výše zmíněného také esteticky sdělnou funkci. Spisovatelka používá slova citově zbarvená a vyprávěcí slohový postup, což je charakteristické pro umělecký funkční styl. Text čtenáře jistým způsobem vzdělává, rozšiřuje jeho vědomosti a zároveň na něj esteticky působí. Autorka má v rámci knihy dostatek prostoru na projevení svého individuálního autorského stylu a subjektivních názorů. Mezi další v textu užití prvky uměleckého stylu patří: metafora, personifikace, velké množství přídavných jmen, přechodníků, obrazných pojmenování a synonymních výrazů. V knize se pro zpestření objevují jazykové prostředky typické pro poezii, což není v běžných turistických průvodcích obvyklé.

1.2.1. ODBORNÝ STYL

Jak vyplývá z názvu, jde o styl odborných textů, jehož cílem je informovat a poučit prostřednictvím jasného a přesného sdělení. Je charakteristický svými zvláštními jazykovými prostředky, ve kterých je potlačena jakákoliv emocionalita. I. J. Svincová vymezuje odborný styl jako systém výrazových prostředků užívaných v oblasti vědy, techniky a výuky. (Svincová 2004: 50)

V rámci tohoto stylu se obvykle používá slohový postup popisný a výkladový. M. Čechová formuluje funkci odborného textu jako odborně sdělnou. Jde o

dorozumívání s jinou funkcí, než má běžná komunikace, jelikož se týká sdělování odborných poznatků. (Čechová 2003: 175) Obvykle je kladen důraz na přehlednost, jednoznačnost a věcnou správnost informace.

Významný ruský lingvista G. J. Solganik definuje odborný styl takto: „Общая целеустановка научного стиля предполагает особое языковое выражение содержания: стремление к абсолютной точности и однозначности называния предметов и явлений научной сферы (до 25% всех слов научного текста составляют термины), строгая логическая последовательность изложения, которая поддерживается словесно выраженными причинно-следственными и родовидовыми отношениями в тексте (например, с помощью союзов: если..то; в том случае если; в связи с тем что и др.), высокая насыщенность содержания, в частности за счет преобладания имен существительных, в том числе отглагольных.“ (Солганик 2005: 12)

Mezi charakteristické znaky tohoto stylu patří spisovný jazyk a termíny. „Termíny jsou zpravidla jednoznačné pojmy, nebo se u nich projevuje tendence k jednoznačnosti. Také jsou stylisticky neutrální a mají systém. Často to také bývají slova přejatá z druhých jazyků, která jsou zároveň internacionalizmy. Ve většině případů je tato lexika pochopitelná pro odborníky v daném oboru, nikoliv však pro běžné čtenáře.“ (Chloupek 1990: 172)

V praxi má odborný styl obvykle psanou podobu, nicméně existuje i ve formě ústní. B. Poštolková poukazuje na význam odborného funkčního stylu a považuje ho za základní slohovou oporu spisovného jazyka. Mezi odborné texty řadí sloh školního vyučování, úřední dokumenty, sloh přednášek a odbornou literaturu. Dané texty tvoří nejméně tři čtvrtiny veškeré psané a tištěné produkce užívající spisovný jazyk. (Poštolková 1983:10)

V odborných textech se kromě již zmíněných termínů často objevují také definice, které obvykle určují význam pojmů. „Дефиниция, - это один из центральных компонентов композиции научного текста, особенно текстов учебной и научно-популярной литературы. Дефиниция имеет более или менее стабильное синтаксико-лексическое наполнение, т. е. синтаксическое строение и лексический состав.“ (Бельчиков 2004: 100)

M. Jelínek ve svém článku o odborném stylu upozorňuje na přesnost odborných textů jak v rovině lexikální, tak i syntaktické. Poukazuje na tendenci výběru syntaktických synonym, vyjadřujících přesné vztahy mezi pojmy a myšlenkami, což

vede ke komplikovanosti syntaktické stavby odborných projevů. (Jelínek 1955: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=779>)

Podle V. N. Komissarova patří mezi základní cíle autora odborně-technického textu přesnost popisu jevu, činnosti, předmětu nebo procesu. Autor musí přesvědčit čtenáře o pravdivosti svých názorů a závěrů a apelovat nikoliv na jeho city, ale na rozum. (Комиссаров 2001: 153)

K charakteristickým znakům odborného textu se vyjadřuje M. Jelínek ve svém článku pro Ústav pro jazyk český. Mezi základní rysy odborných textů podle něj patří také absence lexikálních i gramatických citově zabarvených prvků. S užíváním odborné terminologie a v menší míře se složitou syntaktickou stavbou souvisí i omezená srozumitelnost odborného stylu. Plně srozumitelný je pouze pro širší nebo užší skupinu odborníků, která její terminologii alespoň pasivně ovládá. (Jelínek 1955: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=779>)

V současné době se odlišuje styl vědecký (teoretický) a praktický odborný, tj. odborný v užším smyslu – má své podoby ve stylu právním, vojenském apod. Dále se vyděluje styl populárně naučný, zaměřený především na laickou veřejnost. Uvažuje se i o stylu učebním, který je didakticky zaměřen na zprostředkování informace, a esejistickém, v němž se prolínají prvky odborného a uměleckého stylu, což se odráží ve větší uvolněnosti kompozice a obraznosti textu. (Čechová 2003: 177)

1.2.1.1 VZNIK ODBORNÉHO STYLU

V Rusku se začal jazyk odborného stylu formovat v prvních desetiletích 18. století. Tehdy začali autoři a překladatelé odborných knih vytvářet vědeckou terminologii. Velký pokrok zaznamenal vývoj odborného stylu ve druhé polovině 18. století, a to především díky práci M. V. Lomonosova a jeho žáků. Konečnou podobu získal ruský odborný jazyk ve druhé polovině 19. století. (Розенталь 2001: 22)

Co se týká vývoje odborného stylu v Čechách, významnou roli sehrála ve vytvoření základů odborné terminologie především Jungmannova škola, která se rozhodla obohatit českou společnost o odbornou literaturu v češtině. Ve druhé polovině 19. století, zejména od šedesátých let, došlo k ustálení lexikální a syntaktické roviny odborného stylu. (Jelínek 1955: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=779>)

Všeobecně je vývoj odborného stylu spojen s průmyslovou revolucí, která silně ovlivnila všechny evropské národy a s tím i jejich jazyky. S novými technologiemi a

vynálezy vznikala i nová odborná slova a v souvislosti s tím se utvářely jednotlivé terminologické systémy.

1.2.2 UMĚLECKÝ STYL

Pro umělecký styl je charakteristická snaha zapůsobit nějakým způsobem na čtenáře, ovlivnit jeho pocity a přiblížit autorovy myšlenky nebo postoje. G. J. Solganik definuje umělecký styl takto: „Литературно-художественный стиль (стиль художественной литературы) – такой функциональный стиль русского литературного языка, который имеет все признаки книжно-письменной речи. Его ведущей чертой является противопоставленность другим функциональным стилям литературного языка (как книжно-письменным, так и разговорно-бытовому) по его главной функции – эстетической.“ (Солганик 2005: 50)

Umělecké dílo je subjektivním projevem autora, který podněcuje naše představy, působí na náš rozum, city a podporuje rozvoj fantazie. M. Čechová považuje za základní funkci jazyka, funkci komunikační, která se nachází ve všech jazykových projevech. V případě, že má projev funkci komunikační a zároveň estetickou, jedná se o styl umělecké literatury. (Čechová 2003: 296-297)

V. N. Komissarov ve svém díle Teorija perevoda rovněž podtrhuje jako hlavní funkci uměleckého díla estetické působení. Za základní cíl jakéhokoliv díla považuje dosažení určitého estetického vlivu a vytvoření uměleckého obrazu. Estetické zaměření odlišuje jazyk umělecké literatury od ostatních řečových prostředků, u kterých hraje primární roli obsahová stránka. (Комиссаров 1990: 95)

Umělecká tvorba seznamuje čtenáře s fakty, ději, myšlenkami a prožitky takovým způsobem, aby v něm vyvolala silný estetický zážitek.

Literaturu uměleckého stylu obvykle rozdělujeme na tři základní útvary – poezii, prózu a drama. Vzhledem k tomu, jak je umělecká literatura rozmanitá, je složité určit její charakteristické rysy. M. Čechová podotýká, že je obtížné najít společné stylové znaky mezi reflexivní lyrikou, klasickou tragédií a například realistickou prózou. (Čechová 2003: 298)

Co se týká jazykového projevu, v rámci uměleckého stylu jsou používané všechny formy národního jazyka. Autor díla vybírá jazykové prostředky na základě povahy textu, situace, prostředí, charakteru postavy, nebo když se snaží o jedinečné autorské vyjádření. Jazykovým materiálem uměleckého stylu jsou spisovný jazyk, nářečí,

slang, vulgarismy, archaismy, neologismy, atd. J. Chloupek však upozorňuje na to, že ani množství ani charakter výrazových prostředků vystupujících z norem spisovného jazyka není měřítkem umělecké hodnoty díla. (Chloupek 1990: 242)

Jazykovým prostředkům používaným v rámci umělecké literatury věnuje pozornost také ruská lingvistka O. J. Mašinová. „Отличие художественной речи от остальных вариантов русского языка состоит также в том, что она обращается к использованию не только строго литературных, но и внелитературных средств языка – просторечия, жаргонов, диалектов и т. д. Кроме того, художественная речь, обычно осуществляемая в письменной форме, вместе с тем близка по некоторым своим чертам устной разговорно-бытовой и широко использует её средства. Художественная речь широко вбирает в себя не только лексику и фразеологию, но и синтаксис разговорной речи, подвергая их определённому отбору и обработке.“ (Машина 2009: 82-83)

1.2.2.1 VZNIK UMĚLECKÉHO STYLU

Vývoj uměleckého stylu je v Rusku spojen s obdobím osvícenství. Literární jazyk byl formován především na základě jazykového materiálu uměleckých děl největších ruských spisovatelů. Podle akademika A. A. Šachmatova je historie ruského literárního jazyka bez pochyby spojena s historií ruské vědy a slovesného umění. (Виноградов 1959: 5)

J. Chloupek stručně popisuje vývoj uměleckého stylu v Čechách. „Umělecký text má charakteristické rysy i na úrovni jednotlivých jazykových plánů. Normy, které tu vznikly, se utvářely po staletí. V české situaci došlo k přerušení kontinuity literárního vývoje v době pobělohorské, a proto se stylová norma textů umělecké literatury začala nově utvářet až v první třetině 19. století. Základem se tu stala koncepce básnického jazyka, kterou propracoval Josef Jungmann.“ (Chloupek 1990: 240)

2 PŘEKLAD

V následující kapitole se zaměříme na definice překladu několika světových jazykovědců a pokusíme se o charakteristiku konkrétních problémů, se kterými se během překladatelského procesu setkáváme. V jedné z podkapitol si uvedeme základní překladové transformace a jejich příklady. V poslední části této kapitoly se, vzhledem k povaze našeho výchozího textu, zaměříme na specifika překladu odborných textů.

Překladem se systematicky zabývá interdisciplinární vědní obor *Translatologie*, která zkoumá mimo jiné otázky přesnosti překladu nebo možnosti přeložitelnosti textu. Rozvoj translatologie jako vědní disciplíny je zaznamenán až na přelomu 60. a 70. let 20. století, nicméně úvahy o překladu nalezneme již v období antiky.

Samotný termín „překlad“ je vícevýznamový. Za prvé může být chápán jako činnost, tedy *proces* probíhající při převádění textu z výchozího jazyka do jazyka cílového. Za druhé je překlad *výsledkem* překladatelského procesu (a to jak v písemné, tak i ústní podobě). A v neposlední řadě se jedná o *prostředek komunikace*. (Straková 1994: 11)

Překlad je v odborné literatuře definován mnoha způsoby a mnoha autory. V zásadě je to: „druh komunikační činnosti, při které dochází k převodu textu z jednoho jazyka do druhého, tj. z jazyka výchozího do jazyka cílového, přičemž jde o náhradu znaků jednoho jazyka znaky druhého jazyka.“ (Žváček 1995: 22) Jazyk originálu, ze kterého překládáme, obvykle nazýváme *jazykem výchozím* a jazyk, do kterého překládáme, je *jazyk cílový*.

Podle zakladatele české teorie překladu Jiřího Levého: „je překlad jako dílo umělecká reprodukce, překlad jako proces je původní tvoření, překlad jako umělecký druh je pomezí případ na rozhraní mezi uměním reprodukčním a původně tvůrčím.“ (Levý 1998: 85)

Překlad není jen mechanická náhrada jednotek jednoho jazyka za jednotky jazyka druhého. Ruský lingvista a odborník na teorii překladu L. S. Barchudarov upozorňuje na význam obsahové stránky originálu, která musí být v každém případě zachována. „Перевод – это процесс преобразования речевого произведения на одном языке в речевое произведение на другом языке при сохранении неизменного плана содержания, то есть значения.“ (Бархударов 1975: 6)

A. D. Švejczer definuje překlad jako proces, který je zároveň i interakcí kultur. S pomocí překladu zprostředkováváme mezijazykovou komunikaci, která nám pomáhá překonávat jazykové i kulturní bariéry. „Перевод — это не только взаимодействие языков, но и взаимодействие культур. В переводе находят свое отражение ситуация порождения исходного текста и ситуация перевода.“ (Швейцер 1988: 8)

Výše zmínění lingvisté definují pojem „*překlad*“ jako proces převodu z jazyka výchozího do jazyka cílového, hovoří o tzv. mezijazykovém překladu. R. Jakobson, jeden z nejvýraznějších představitelů lingvistiky 20. století, pohlíží na problematiku překladatelského procesu z jiného úhlu. Jako první v historii translatologie zkoumá překlad nejen jako *interlingvální* proces, ale rovněž jako *intra lingvální* proces. Jedná se o překlad vnitrojazykový, který probíhá v rámci jednoho jazyka. Užívá se například při modernizaci starších textů, které nejsou pro současné čtenáře plně srozumitelné. Kromě toho vyděluje R. Jakobson další druh překladu, a to *intersémiotický*, což je meziznakový druh převodu. (Skoumalová 1994: 23)

Jednou ze zásadních podmínek, která musí být během procesu překladu bezpodmínečně dodržena, je *ekvivalence překladu*. Překladatel se během převodu z výchozího jazyka do jazyka cílového snaží o maximální míru ekvivalence. Ta je dána mírou zachování *invariantu*, což je základní informace obsažená v textu, která musí být vždy převedena. Ekvivalence je chápána mnoha způsoby a neexistuje její přesná a jasná definice. Většina ze současných lingvistů se domnívá, že je absolutní míra ekvivalence nemožná z důvodu sémantických, syntaktických a pragmatických odlišností mezi jazykem výchozím a cílovým.

Významný ruský literární teoretik a lingvista V. V. Vinogradov chápe ekvivalenci jako zachování obsahové, smyslové, sémantické, stylistické a funkčně-komunikační informace mezi jazykem originálu a překladu. (Виноградов 2001: 18)

O. Man charakterizuje pojem *funkčně adekvátní ekvivalent* jako: „ekvivalent, vyjadřující obecný smysl/invariant, informace originálu, situaci, za níž informace probíhá, a funkce, jež originál splňuje.“ (Man 2007: 129)

Problematikou ekvivalentního překladu se mimo jiné zabýval V. N. Komissarov. Jako jeden z hlavních cílů překladatele uvádí dosažení nejvyšší možné míry ekvivalence, kterou rozděluje na pět úrovní: 1. *ekvivalence na úrovni komunikačního cíle* – během překladu musí být zachována část originálu, vyjadřující hlavní záměr autora a myšlenku díla. 2. *ekvivalence na úrovni popisu situace* – v tomto případě vychází překladatel ze situace probíhající ve výchozím textu. Zachovává její význam, cíl komunikace a mimojazykové prostředky, i

přestože popisuje situaci jinými slovy, než tomu bylo v originálu. 3. *ekvivalence na úrovni sdělení* – překladatel zachovává nejenom komunikační cíl, ale také pojmy, jejichž prostřednictvím byla popsána situace ve výchozím textu. 4. *ekvivalence na úrovni struktury výroku* – v rámci této úrovně se překladatel věnuje nejenom výše uvedenému, ale také syntaktické skladbě věty, která musí odpovídat originálu. 5. *ekvivalence na úrovni sémantiky jazykových znaků* – v této fázi dochází k maximální míře ekvivalentnosti mezi jazykem originálu a jazykem překladu. Překladatel zachovává komunikační cíl, obsahový smysl, syntaktické struktury i význam slov. (Vychodilová 2013: 50-51)

L. S. Barchudarov upozorňuje na složitost procesu mezijazykového převodu, v rámci kterého jsou ztráty některých informací nevyhnutelné. To znamená, že cílový text není nikdy plně a absolutně ekvivalentem textu výchozího. Úkolem překladatele je dosažení maximální míry ekvivalence obou textů. (Бархударов 1975: 11)

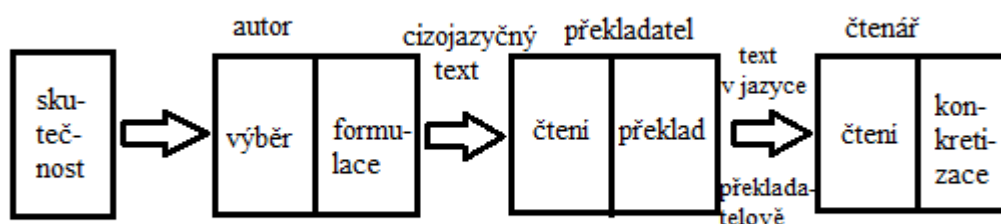
Ekvivalentní překlad je definován jako: „перевод, воспроизводящий содержание иноязычного оригинала на одном из уровней эквивалентности. Под содержанием оригинала имеется в виду вся передаваемая информация, включая как предметно-логическое (денотативное), так и коннотативное значение языковых единиц, составляющих переводимый текст, а также прагматический потенциал текста.“ (Комиссаров 1990: 234)

Jak již bylo zmíněno výše, ekvivalence není filology chápána jednotně. Stejně tomu tak je i s její klasifikací. L. S. Barchudarov uvádí její tři základní typy: 1. *úplná ekvivalence* – je absolutní shoda lexikálních jednotek obou jazyků. 2. *částečná ekvivalence* – označuje stav, kdy jednomu slovu výchozího jazyka odpovídá několik sémantických ekvivalentů v jazyce cílovém, přičemž význam slova jazyka překladu je širší nebo naopak užší než význam slova originálu. 3. *nedostatek ekvivalence* – vymezuje tzv. bezekvivalentní lexiku, pro jejíž převod používá překladatel překladové transformace jako například: transliteraci, transkripci, kalkování, opisný překlad, apod. (Vychodilová 2013: 53-54)

2.1 PROCES PŘEKLADU

Jiří Levý popsal překladatelský proces ve svém stěžejním díle Umění překladu takto: „Překládání je sdělování. Přesně řečeno, překladatel dešifruje sdělení, které je obsaženo v textu původního autora a přeformulovává (zašifrovává) je do svého jazyka. Sdělení v překladovém textu obsažené pak dešifrovává čtenář překladu. Tím vzniká

dvojčlenný komunikační řetěz.“ (Levý 1998: 44)

(Levý 1998: 44)

Slovenský teoretik překladu J. Viličkovský uvádí, že překladatel hledá v první fázi procesu překladu základní myšlenku díla a analyzuje jeho jazyk. Poté hodnotí jazykové možnosti cílového jazyka a na základě toho reprodukuje originál. (Vychodilová 2013: 28-29)

V. N. Komissarov, který se podrobně zabývá celým procesem překladu, uvádí jeho dvě základní fáze. Překladatel musí nejprve porozumět obsahu originálního textu a poté vybrat vhodný ekvivalent v cílovém jazyce. Výsledkem těchto dvou etap je přechod z jazyka výchozího do jazyka cílového. (Комиссаров 1990: 158)

Zároveň však upozorňuje na to, že vše zásadní probíhá během procesu překladu především v hlavě překladatele. „Реальный процесс перевода осуществляется в мозгу переводчика и недоступен для непосредственного наблюдения и исследования. Поэтому изучение процесса перевода производится косвенным путем при помощи разработки различных теоретических моделей, с большей или меньшей приближенностью описывающих процесс перевода в целом или какую-либо его сторону.“ (Комиссаров 1990: 189)

2.1.1 PRÁCE PŘEKLADATELE

Na práci překladatele jsou kladeny nemalé nároky. Kromě výborné znalosti obou jazyků musí mít také dobré vyjadřovací schopnosti a být nadaným stylistou. Při překladu uměleckých textů, musí být překladatel schopen nejen převést obsah, ale i autorský styl a estetickou hodnotu díla. U odborného překladu je naopak důležitá znalost daného oboru a jeho terminologie.

„Dobrý překladatel musí být především dobrý čtenář.“ (Levý 1998: 53) Jiří Levý shrnul požadavky kladené na práci překladatele do tří základních fází:

1. Pochopení předlohy
2. Interpretace předlohy
3. Přestylizování předlohy

Překladatel proniká do smyslu díla ve třech propojených rovinách. Za prvé je nutné filologicky porozumět textu, tato fáze nevyžaduje podle Levého žádné zvláštní překladatelské kvality. Porozumění výchozímu textu umožní překladateli pochopit ideově estetické hodnoty díla (náladu, ironické nebo tragické zabarvení, apod.). Zároveň by měl být překladatel schopen určit, jakými prostředky autor docílil těchto dojmů a sám vhodně zvolit jazykové prostředky v cílovém jazyce tak, aby se co nejvíce přiblížil originálu. V neposlední řadě by měl překladatel dojít k pochopení uměleckých celků a skutečnosti jako jsou například postavy a jejich vztahy, prostředí děje a ideový záměr autora. Poslední fáze pochopení je tou nejobtížnější. (Levý 1998: 53-56)

Od původního umělce se očekává správná interpretace skutečnosti. Od překladatele se očekává správná interpretace předlohy. Od původního umělce požadujeme umělecky hodnotnou stylizaci skutečnosti. Od překladatele žádáme umělecky hodnotné přestylizování předlohy. Svůj talent může překladatel uplatnit především při stylizaci jazyka, proto potřebuje v první řadě stylistické nadání. (Levý 1998: 60-66)

Proces překladu a podmínky, ve kterých probíhá, mohou být velmi odlišné, stejně tak i požadavky, které jsou na překladatele kladeny. Tento fakt zmiňuje V. N. Komissarov. „Реальная переводческая деятельность осуществляется переводчиками в различных условиях; переводимые тексты весьма разнообразны по тематике, языку, жанровой принадлежности; переводы выполняются в письменной или устной форме, к переводчикам предъявляются неодинаковые требования в отношении точности и полноты перевода и тд. Отдельные виды перевода требуют от переводчика особых знаний и умений.“ (Комиссаров 1990: 95)

2.2 PŘEKLADOVÉ TRANSFORMACE

V praktické části naší práce používáme během překladu vybraných kapitol turistického průvodce *překladové transformace*, kterými obvykle řešíme problém nedostatku přímého ekvivalentu v cílovém jazyce. Z. Vychodilová chápe překladovou transformaci jako překladovou operaci, při níž se překládaná jednotka výchozího jazyka

změní v cílovém jazyce formálně v jinou (ve svůj transform), při zachování obecného invariantního obsahu. (Vychodilová 2013: 35)

Při překladu je nutné zohledňovat rozdíly mezi gramatickými a sémantickými strukturami jazyků, zároveň je ale nutné vyvarovat se interferenci mezi jazyky příbuznými. Překladové transformace jsou v rámci translologie klasifikovány a definovány více způsoby.

V naší práci používáme přehlednou klasifikaci překladových transformací podle Z. Vychodilové, která částečně vychází z již existujících přístupů V. N. Komissarova, L. S. Barchudarova a J. I. Reckera. Překladové transformace dělíme na:

1. Formální transformace
2. Sémantické transformace

2.2.1 FORMÁLNÍ TRANSFORMACE

Mezi formální transformace řadíme ty, které někteří teoretikové rozdělují na dvě oddělené skupiny, a to na lexikální a gramatické. Lexikální transformace se vztahují k vnitřnímu obsahu překládaného textu a k významu lexikálních jednotek. Gramatické transformace mění syntax překládaného textu, zatímco lexikální stránka zůstává stejná. Mezi formální transformace patří: *transkripce*, *transliterace*, *transplantace*, *kalkování*, *záměna gramatických kategorií*, *záměna větných členů*, *univerbizace*, *multiverbizace*, *změna pořádku slov ve větě*, *komprese a spojení a rozčlenění vět*.

Všechny příklady vztahující se k formálním a sémantickým transformacím jsou uvedeny na základě našich překladatelských zkušeností. Konkrétní příklady překladových transformací užitých v průběhu překladu našeho textu se nachází v praktické části diplomové práce.

Metoda *Transkripce* se používá pro fonetický přepis slova z jazyka originálu do jazyka překladu, díky kterému zachováváme jeho původní zvukovou podobu (*fast food - фаст-фуд*).

Transliterace je používána pro zachování původního tvaru slova. Je to přesný přepis slova z písma jazyka originálu do písma jazyka překladu. S pomocí tohoto postupu obvykle přepisujeme tvary vlastních jmen, oslovení a geografických názvů (*Karlštejn – Карлштейн; Мойка – Mojka*).

Transplantaci chápeme jako proces, při kterém je překládaná jednotka použita v textu překladu ve stejném tvaru jako v textu originálu. Nedochozí tedy k žádným

změnám mezi jednotkami výchozího a cílového textu (*Television network Disney Channel – Телеканал Disney Channel - Televizní stanice Disney Channel*).

Kalkování je doslovným překladem morfému původní lexikální jednotky. V podstatě se jedná o kopírování struktury slova výchozího jazyka (*Peace conference – Мирная конференция – Mírová konference*).

Záměna gramatických kategorií se týká především změny čísla, rodu, vzoru, pádu, slovesného času, vidu, apod. (*подпись/rod ženský – podpis/rod mužský*).

V případě, že dojde k užití slov cílového jazyka v jiných syntaktických funkcích, než je tomu v jazyce výchozím, jedná se o *záměnu větných členů*. U překladu z ruštiny do češtiny a naopak dochází nejčastěji k záměně shodného a neshodného přívlastku (*жена Петра – Petrova žena; берега Невы – něvské břehy*).

Univerbizace je proces, při kterém dochází k nahrazení dvou- a víceslovného slovního spojení jednoslovným, přičemž zůstává zachován jeho smysl (*давать согласие – souhlasit*).

V případě, že nahrazuje překladatel jednoslovný výraz dvou- či víceslovným, jde o proces opačný – *multiverbizaci* (*летом – v létě; ежеминутно – každou minutu*).

Změna pořádku slov ve větě je při překladu často nezbytná, jelikož se jednotlivé jazyky odlišují svou větnou strukturou (*У меня есть словарь. – Mám slovník.*). Analytické jazyky mají na rozdíl od flektivních jazyků striktní syntax, kterou je nutné dodržovat (*I was in school yesterday. – Včera jsem byla ve škole. / Já jsem byla včera ve škole. / Ve škole jsem byla včera.*).

Překladová transformace *komprese (kondenzace)* neboli tzv. *zhuštění* je používána nejčastěji při překladu přechodníkových vazeb nebo přídavných jmen slovesných z ruštiny do češtiny, které jsou obvykle nahrazovány vedlejší větou (*Работая по десять часов в день, она успевала заниматься спортом – I přestože pracovala deset hodin denně, stíhala sportovat.*)

Spojení a rozčlenění vět je proces, při kterém spojujeme dvě nebo více vět ve větu jednu a naopak (*За мостом на левом берегу Невы от нее отходит Обводный канал, и здесь бросается в глаза огромное здание мукомольного комплекса, строительство которого началось еще в 1904 году. – Na levém břehu za mostem vytéká z Něvy Obvodný kanál. V tomto místě na sebe upoutává pozornost ohromná budova závodu na mletí mouky, jehož stavba začala již v roce 1904.*).

2.2.2 SÉMANTICKÉ TRANSFORMACE

Mezi sémantické transformace řadíme na základě klasifikace Z. Vychodilové ty, které jsou obvykle součástí lexikálně-sémantické skupiny. Samotný název napovídá, že se tyto překladatelské metody týkají významů slov. Podle V. N. Komissarova lze lexikální jednotky originálu přeložit prostřednictvím jednotek překladu, i přestože se jejich význam plně neshoduje, ale lze ho odvodit na základě logických souvislostí. Mezi sémantické transformace řadíme: *konkretizaci, generalizaci, modulaci, diferenciaci, antonymický překlad a kompenzaci*.

Konkretizace je překladový postup, při němž dochází k záměně lexikální jednotky výchozího jazyka s širším nebo obecnějším významem za lexikální jednotku cílového jazyka s užším nebo konkrétnějším významem (*Ruské slovo дело je vícevýznamové, a proto je třeba upřesnit jeho smysl na základě kontextu – práce, činnost, věc, záležitost, povinnost, dílo, apod.*).

Opačným procesem je metoda *generalizace*, při které dochází k záměně lexikální jednotky výchozího jazyka s užším významem za lexikální jednotku cílového jazyka s širším nebo obecnějším významem (*У него красивый «Мерседес» - Má krásné auto*).

Modulace je proces záměny slova nebo slovního spojení výchozího jazyka jednotkou cílového jazyka, která se dá podle významu logicky odvodit. Obvykle se jedná o vztah příčiny a následku (*Он ничего не ел сегодня – Je hladový*).

Jestliže se neshoduje lexiko-sémantický systém výchozího a cílového jazyka, volíme metodu *diferenciace*. Překladatel musí v takovém případě vybrat nejvhodnější a významově nejpodobnější možnost překladu (*blue – синий, голубой; to marry – жениться, выйти замуж*). (Vychodilová 2013: 43)

Antonymický překlad je postup, při kterém překladatel převádí kladnou větu z výchozího textu na zápornou větu v cílovém jazyce a naopak (*Я скучал по тебе так сильно, я не мог не приехать за тобой – Tak se mi po tobě stýskalo, že jsem za tebou musel přijet*).

Pokud neexistuje pro určitou lexikální jednotku v cílovém jazyce ekvivalent, používá se tzv. *kompenzace*. Slovo se při této metodě na daném místě vynechá a nahradí se na jiném místě v cílovém jazyce (*А вокруг тогда много народишка было – A tehdy kolem byla velká hromada lidí*).

Explikace neboli *opisný překlad* spočívá v záměně lexikální jednotky slovním spojením, které podrobněji objasňuje její význam. Tento překladatelský postup je často

používán při překladu reálií, neologismů a frazeologismů (*Щу – tradiční ruská zelná polévka*).

2.3 SPECIFIKA PŘEKLADU ODBORNÉHO TEXTU

U překladu odborných textů je překladatel do značné míry omezen, překlad musí být přesný, jasný a musí odpovídat co nejvíce originálu. Podle B. Ilka bývá často překlad odborného textu stavěn do protikladu s překladem uměleckého textu. Vymezení přesné hranice mezi oběma texty není kvůli plynulým přechodům možné. (Ilek 2007: 76)

Překladateli odborných textů nestačí jen dokonalá znalost obou jazyků, musí se rovněž orientovat v daném oboru. Na tyto požadavky upozorňuje ve své práci D. Knittlová. (Knittlová 2010: 203)

„Při překladu odborného textu má překladatel mnohem menší pole působnosti, než je tomu při překladu uměleckého textu. Zde ustupuje jazyková harmonie a estetika na pozadí a velmi se dbá na přesnost a obsah informace. Dominantní jsou termíny. Terminologie však není jediným a nejdůležitějším aspektem překládání odborného textu. Převedení informace originálu musí být hlavně gramaticky, syntakticky a stylisticky správné.“ (Žváček 1995: 15)

Bohuslav Ilek poukazuje na význam připravenosti a zkušenosti překladatele, který musí mít určitý obor nastudován z odborné literatury ve výchozím i cílovém jazyce. Pokud text překládá neoborník, doporučuje se mu konzultovat terminologii se specialisty v daném oboru. (Ilek 1956: 56)

Odborné texty jsou obvykle určeny pro užší okruh čtenářů, zpravidla se jedná o odborníky v dané oblasti, kteří dokážou zhodnotit správnost překladu. Překladatel filolog má vzdělání, díky kterému překládá stylisticky a lexikálně správně, nicméně není v některých případech schopen překládat odborné texty bez pomoci specialistů či rozšíření vlastních znalostí v dané sféře.

Překladatel odborného textu musí být schopen správně pochopit význam daného termínu ve výchozím jazyce a najít pro něj vhodný ekvivalent v jazyce cílovém. Na důležitou roli tohoto procesu poukazuje V. N. Komissarov ve své práci Современное переводоведение: „Главным параметром переводческой трудности в научном тексте полагается идентификация и понимание основных научных терминов, заложенных в тексте оригинала. При неверной идентификации термина и его импликационной сферы может произойти фиксация терминологических ошибок и,

как следствие, создание псевдонаучного текста.“ (Комиссаров 2001: 66)

Termín by měl být především přesný, jednoznačný a jasný: „Термин должен быть точным, т.е. иметь строго определенное значение, которое может быть раскрыто путем логического определения, устанавливающего место обозначенного термином понятия в системе понятий данной области науки или техники.“ (Комиссаров 1990: 110)

Slovenský literární teoretik Anton Popovič uvádí, že odborný překlad díky menšímu významu stylistické složky nepodléhá zastarávání informace. (Popovič 2007: 170)

2.3.1 PŘEKLAD TERMÍNŮ

Jak již bylo několikrát zmíněno, termíny zaujímají v odborných textech dominantní postavení. I přestože má každý obor svou vlastní terminologii, mohou mít některé termíny více významů a používat se ve více oblastech. Z tohoto důvodu musíme jako překladatelé dbát na to, abychom termín správně pochopili a určili jeho adekvátní ekvivalent. V zásadě se musíme pokusit převést význam co nejpřesněji.

Žváček doporučuje termíny nepřekládat, ale *substituovat*, tedy nahrazovat či zaměňovat. (Žváček 1998: 33) Tento postup se dá použít pouze v případě, že je v cílovém jazyce vypracován dostačující terminologický systém. Pokud tomu tak není, musí překladatel použít některou z následujících překladových transformací.

Jednou z nich je tzv. *kalkování*, což je překladatelský postup, při kterém překladatel převádí strukturu lexikální jednotky slova originálu na strukturu lexikální jednotky slova překladu. Tím pádem každá část výrazu ve výchozím jazyce odpovídá části výrazu v cílovém jazyce. Z. Vychodilová ve své práci upozorňuje na časté využití této metody v oblasti překladu technických textů. (Vychodilová 2013: 67)

V současnosti se mnoho překladatelů uchyluje k způsobu *přejímání*, kdy se slovo nepřevádí, ale zůstává v původním jazyce. Tento proces probíhá nejčastěji při překladu z angličtiny, která tímto způsobem ovlivňuje téměř všechny jazyky. Český jazyk se obvykle přiklání k metodě transplantace, která ponechává slovo v jeho původním psaném tvaru. Ruština dává přednost spíše transkripci, takže přepisuje slovo podle jeho fonetické podoby. Slova přejatá z anglického jazyka registrujeme například v oblasti ekonomiky, obchodu, techniky, sportu, kriminality nebo služeb. Běžně se tak v ruštině a češtině objevují výrazy: marketing (маркетинг), procesor (процессор), spinning (спиннинг), fitness (фитнес), mafie (мафия), apod. (Степанова 2011: 25-26)

V případě, že pro daný termín v cílovém jazyce neexistuje ekvivalent, může překladatel zvolit tzv. *opisný překlad*. Tento postup se používá především u překladu reálií, frazeologismů nebo neologismů. Překladatel s pomocí této metody význam bezekvivalentního výrazu blíže popíše a vysvětlí.

Dalšími variantami jsou překladatelské transformace *generalizace* a *konkretizace*, při kterých je význam daného výrazu rozšířen nebo naopak zúžen.

V neposlední řadě je důležitým postupem *tvorba nového termínu*, což se doporučuje vždy ve spolupráci s odborníkem v oboru. „Новый термин в переводящем языке может быть создан путем придания существующему в этом языке слову или словосочетанию нового значения под воздействием термина исходного языка.“ (Vychodilová 2013: 66)

Z. Vychodilová uvádí pro překlad odborných termínů tři základní podmínky, které by měly být překladatelem bezpodmínečně dodrženy: „Во-первых, должен быть обеспечен адекватный перевод отдельно взятых терминов определенного текста. Во-вторых, каждый переводимый термин должен проверяться с точки зрения терминосистем, фигурирующих в ИЯ и ПЯ, которые служат для обозначения системы терминов какой-либо отдельной науки, области знания, техники и т.д. В-третьих, должны быть учтены различия терминов, определяемые спецификой передачи мысли на каждом из этих языков.“ (Vychodilová 2013: 66)

2.3.2 SROVNÁNÍ ČESKÝCH A RUSKÝCH TERMÍNŮ

V českém i ruském jazyce existuje mnoho shodných a podobných termínů, což je spojené především s jejich společným vývojem v rámci jedné jazykové skupiny slovanských jazyků. I přesto, existují značné rozdíly, které uvádí D. Žváček v Kapitolách teorie překladu I:

- genitivní vazby
- terminologická spojení s přívlastkem shodným
- nekongruentní vazby předložkové
- slova složená ve funkci termínů – v ruštině jsou častější
- adjektivní složeniny – v ruštině jsou častější
- víceslovná terminologická sdružená pojmenování

(Žváček 1998: 33-38)

PRAKTICKÁ ČÁST

3 VLASTNÍ PŘEKLAD

Ó, znám-li na světě něco více,
než lesk a odlesk těchto vod...

A. Achmatovová

ÚVOD

Petrohrad...při tomto slově v mysli ožívají překrásná něvská panoramata a nábřeží a mosty zahalené zvláštní poezií. Vystává obraz města postaveného na vodě, města velikého, tajemného a jedinečného.

Petrohrad je proslulý svými paláci, muzei, architektonickými celky, parky a památníky. Nelze si ho představit bez široké majestátní Něvy, řek, kanálů, strohých žulových nábřeží s přístupy k vodě a bez mostů. A jsou to právě mosty, které dodávají vzhledu města zvláštní kouzlo. I samotná architektura je pak neoddělitelně spojena s jeho vodním prostranstvím.

Zcela mimořádný je pohled na Petrohrad z vody. Jeho žulové břehy vytváří dojem, že město stojí na jakémsi podstavci. Na nábřežích se tyčí paláce, vily a nejvýznamnější administrativní budovy.

Petrohrad je mladé město, je mu něco málo přes tři sta let. Vznikl na přání Petra I. na ostrovech delty Něvy, v jejím ústí do Finského zálivu v Baltském moři. Za den založení Petrohradu je považován 16. květen roku 1703 (27. květen podle nového kalendáře). Je to den, kdy byla na malém Zaječím ostrově, během Severní války mezi Ruskem a Švédskem o přístup k Baltskému moři, založena Petropavlovská pevnost.

Během stavby Petrohradu se kvůli vysoušení bažin kopaly kanály. Část z nich byla později zasypána a část se dochovala. Tyto kanály a říčky vytékající z bažin ústí do Něvy a vytváří jednotný vodní systém.

V Petrohradě jsou desítky řek, jejich ramen, výtoků a kanálů, které tvoří velké množství ostrovů. Největšími z nich jsou Vasiljevský, Petrohradský, Aptěkarský a Krestovský. Stará část města se rozprostírá na čtyřiceti dvou ostrovech.

Petrohradské řeky a kanály jsou velmi různorodé. Je mezi nimi mocná Něva, tichá Mojka nebo klikatý Jekatěrinský kanál (nyní kanál Gribojedova), přičemž každá řeka i každý kanál mají své vlastní zvláštnosti.

Podle ročních období a během dne mění řeky a kanály svou tvář. V zimě jsou sevřené pod ledem a zahalené prachovým sněhem a na jaře při tání ledu plují po Něvě velké bílé ledové kry. V létě, když je po ránu tiché bezvětřné počasí, hledí město do svých vod jako do zrcadla.

Naprosto neobyčejně vypadá Petrohrad v období bílých nocí, kdy se v jeho řekách a kanálech odráží světlé nebe a na Něvě se otevírají mosty.

V Petrohradě je přes tři sta mostů, z nichž je více než dvacet zvedacích. Otevírají se vždy v období splavnosti, a jelikož je Něva součástí Volžsko-Baltské vodní cesty, v noci pod mosty proplouvají karavany lodí. Mosty se nezvedají současně, ale vždy v danou hodinu tak, aby se ani v noci nepřetrhlo spojení mezi jednotlivými částmi města.

Od samých počátků založení sužují Petrohrad povodně. Ty bývají nejčastěji na podzim, kdy silný západní vítr žene vlny Finského zálivu proti proudu Něvy a brání odtoku řeky do moře. V tuto dobu se Něva společně s ostatními řekami a kanály vylévá ze svých břehů.

Za roky své existence přežil Petrohrad více než tři sta povodní. Nejničivější z nich byly v září 1777, v lednu 1824 a v září roku 1924. Jasně a obrazně popsal povodně z roku 1824 A. S. Puškin v básni Měděný jezdec.

Město se v lázni víchru koupá
a Něva roste, bubří, stoupá
jak v kotli víří, vře a vře –
a náhle město napadne
kly jako šelma rozzuřená

.....

Jak Triton vyplul Petrohrad
až po pás vodstvem Něvy spjat...

(překlad: Bohumil Mathesius, 1938)

Úroveň hladiny vody z povodně roku 1824 je vyznačena na řadě petrohradských budov. Ve městě je také sloup měřící výšku vody, na němž jsou uvedeny úrovně hladiny během povodní z různých let.

Petrohradské řeky a kanály byly dlouhé roky využívány jako dopravní magistrály, a to nejen v létě, ale i v zimě, kdy se tvořil pevný led. Dováželo se po nich vše nutné pro existenci města a dlouho byly zdrojem pitné vody.

Vodní petrohradské tepny jsou nejen ozdobou a pýchou města, ale i předmětem neustálé péče. Koryta potřebují stálé čištění a mosty opravy a rekonstrukce.

O každé řece, každém kanále, budově i památníku lze vyprávět mnoho. Pojmout vše do jedné knihy není možné, a proto si autorka vybrala nejvýznamnější místa. Kniha vám povypráví o všem pozoruhodném, co lze potkat při cestování po vodních magistrálách města nebo při procházce po nábřezích.

Vzhledem k tomu, že nás povídky o řekách a kanálech nutí obracet se jednou k pravému, podruhé k levému břehu, je jejich líčení vedeno v rámci možností od pramene k ústí. Na základě toho nezačíná vyprávění o Něvě ve slavnostních čtvrtích, ale v místě, kde řeka přechází hranici města.

Něva je hlavní vodní magistrálou Petrohradu. Zdá se, jakoby v této široké vznešené řece žila duše města. Na březích Něvy byly vystavěny velkolepé architektonické celky, v řece se zhlížejí paláce a mosty a nad samotnou Něvou burácejí od petrovských dob salvy na počest vítězství a svátků. Obyvatelé i návštěvníci Petrohradu se v období bílých nocí přicházejí dívat na nábřeží na otevírání mostů. O tomto čase, kdy jsou něvská panoramata výjimečně krásná, Puškin psal:

Když s večerem svítání splývá
a nepotřísni noční tma
nazlátlé nebe – noci zbývá
jen půlhodinka malinká.

(překlad: Bohumil Mathesius, 1938)

Něva je krátká řeka, měří 74 km. Celých 32 km její délky protéká městem. Je široká, hluboká a vodnatá. Její průměrná šířka je 400 až 600 m, ale v některých místech dosahuje šířky až 1300 m. Má průměrnou hloubku 8 až 11 m a nejhlubší místa mají mezi 23 a 24 m. V Něvě teče tolik vody jako v Dněpru a Donu dohromady, rychlost proudu je 3,5 až 4,3 km/h. Něva se na jaře nerozlévá a v létě nevysychá, protože pramení v Ladožském jezeře, což je po Bajkalu druhé největší ruské jezero, jehož úroveň vody se téměř nemění. Ve středu toku jsou něvské břehy celkem vysoké a postupně se směrem k ústí snižují. Řeka nese své vody do Finského zálivu vznešeně a uchovává tak nejenom vzpomínky na události dob minulých, ale i na ty nedávné.

V místě, kde Něva vtéká na území Petrohradu je na jejím vysokém levém břehu vidět pomník společného vojenského pohřebiště z období 2. světové války. Kolem hromadného hrobu stojí veliké vysoké zdi z tmavě šedé žuly. Jejich základní deska je

širší než vrchní část, což vytváří dojem, že jsou desky nakloněny ke středu. Jejich vnitřní strana je hladká a vnější je z obroušené žuly. Na vnitřní straně nalezneme jména těch, kterým musíme být vděční, a jejichž památku musíme navěky opatrovat. Vedle památníku se nachází skromný obelisk s nápisem: „*Vojínům 55. armády, kteří zemřeli při hrdinské obraně Leningradu v letech 1941–1944.*“

Níže po proudu vtéká do Něvy řeka Ižora. Toto místo připomíná některé historické události. Před více než tisíci lety začaly něvské břehy osidlovat slovanské kmeny, vedle kterých žily kmeny ugrofinské: Vod, Ižora, Ves a Karela. Potomci těchto kmenů žijí v Petrohradě a jeho okolí dodnes. Název řeky Ižora pochází od jména jednoho z kmenů.

Něva hrála velkou roli v ekonomickém rozvoji Staré Rusi. Říční vody brázdily lodě rázných a chrabrých novgorodských kupců. Řeka byla součástí veliké obchodní cesty od Varjagů k Řekům, po níž kupci cestovali mezi jižními a severními státy. Velký Novgorod ovládal země okolo Něvy, o které vedl boje s Litevským knížectvím a se švédskými a německými rytíři.

15. července roku 1240 proběhla na břehu, kde vtéká Ižora do Něvy, bitva mezi družinou novgorodského knížete Alexandra Jaroslaviče a početným švédským vojskem pod vedením zetě švédského krále Birgera. Bitva začala v šest hodin ráno a skončila k večeru absolutní porážkou švédského vojska. V noci odpluli Birgerovi vojáci, kteří přežili na několika zbylých nezničených lodích. V této bitvě se vyznamenal dávný předek A. S. Puškina – Garvilo Olexič, který napadl loď, na níž odváželi z bitvy Birgerova syna. Po lodním můstku proniknul s koněm na bok lodi, a přestože byl shozen do vody, dostal se na strmý břeh a pokračoval v boji se Švédy.

Za toto pro Rus velmi důležité vítězství získal v průběhu dějin novgorodský kníže Alexandr Jaroslavič přízvisko Alexandr Něvskij. Na břehu řeky Ižory je pomník na počest této slavné bitvy. Vedle se nachází chrám, zasvěcený svatému Alexandru Něvskému. Podle pověsti zde vznikla první dřevěná kaple záhy po bitvě nebo krátce po smrti Alexandra Něvského.

30. května roku 1707 daroval Petr I. na svůj narozeninový den, shodující se se dnem narození Alexandra Něvského (30. květen 1220), Alexandru Daniloviči Menšíkovovi – jmenovci Alexandra Něvského, země u ústí Ižory a s nimi titul „Nejjasnějšího knížete Ižorského“.

V roce 1711 zde byl postaven chrám, který byl posvěcen v roce 1712 v přítomnosti samotného Petra I. Ust'-Ižorský chrám shořel roku 1725, později byl

obnoven, ale vyhořel znovu. Podle nařízení Pavla I. byl v roce 1799 postaven na jeho místě kamenný chrám. Neexistují přesné zprávy o architektovi, který ho postavil. Je možné, že to byl Pavel Nejelov nebo Ivan Starov. V 70. letech 19. století byl chrám ještě jednou přestavěn architektem M. A. Šurupovem, který byl v tu dobu významným chrámovým stavitelem.

V roce 1934 byl chrám uzavřen. V období 2. světové války byla vyhozena do povětří zvonice, která sloužila jako orientační bod pro fašistické dělostřelectvo. Budova se postupně rozpadala a v roce 1962 se zřítila kopule.

V roce 1995 byl chrám znovu postaven a otevřen. V letech 2002–2003 byly provedeny práce na zpevnění a uspořádání břehu u soutoku Něvy a Ižory a bylo zde vybudováno žulové nábřeží. Na církevním pozemku byla postavena památná kaplička a naproti ústí řeky Ižory pomník svátému knížeti a ochránci vlasti Alexandru Něvskému. Bronzová postava knížete byla vytvořena sochařem Vladimírem Gorevem.

Nad Něvou stojí na pravém břehu Ižory téměř úplně u vody památný obelisk s nápisem:

POSTAVEN
NA ROZKAZ
ZBOŽNÉ
AUTOKRATICKÉ
VELIKÉ VLADAŘKY
CAREVNY
KATEŘINY II.
NA PAMÁTKU ÚSILÍ
ROLNÍKŮ
Z VESNICE UŠŤ-IŽORY,
KTEŘÍ DOBROVOLNĚ POSKYTLI
JEJÍMU VELIČENSTVU A VLASTI
KAŽDÉHO PÁTÉHO MUŽE
V OBDOBÍ RUSKO-ŠVÉDSKÉ VÁLKY
15. ČERVENCE V ROCE 1789

Tento obelisk připomíná, že se v roce 1789 švédský král Gustav III., bratranec Kateřiny II., rozhodl vybojovat zpátky alespoň malou část něvských zemí. Pokusil se využít nepřítomnosti větší části Baltského loďstva, které válčilo s Tureckem. Neúspěšně napadl ruskou pevnost Nejšlot, a zároveň byl poražen v námořní bitvě. Baltské loďstvo se kvůli nedostatku zkušených námořníků ocitlo v těžké situaci. Obyvatelé Ust'-Ižory a ostatní vesničané z okolí vsi Rybackoje byli rybáři. Obvykle rybařili na Ladožském jezeře, což vyžadovalo stejné zkušenosti a dovednosti jako při plavbě na moři. Na svých shromážděních se usnesli vyslat na posílení Baltského loďstva každého pátého muže.

Lodstvo bylo doplněno zkušenými námořníky a vyhrálo několik velkolepých bitev. V roce 1790 podepsal Gustav III. mírovou smlouvu, na základě které potvrdil hranici stanovenou v roce 1721.

Stejný obelisk jako v Ust'-Ižore stojí na břehu Něvy u bývalé vesnice Rybackoje. Tyto památníky byly vytvořeny 15. července roku 1789, tedy ještě před koncem války.

Na místě, kde byla vesnice, stojí nyní velká nová městská čtvrť, která si do současnosti dochovala svůj historický název Rybackoje. Stejný název dostala i stanice metra nacházející se v této části města. Za novostavbami se řeka stáčí a na pravém břehu u soutoku Něvy a malé říčky Utky vytváří zátoku. U té je vidět budova s komíny tepelné elektrárny, která byla postavena mezi léty 1918–1922. Tato elektrárna nesoucí název Rudý říjen pracovala i během těžkých dní blokády Leningradu a přiměřeně ke svým možnostem zásobovala bojující město energií. V Utkinské zátocce se rozprostírá říční přístav.

Nedaleko odtud se nachází nedávno postavený Velký Obuchovský most, často nazývaný Visutý most. Je to jediný nesklápěcí most přes Něvu. Výška světlosti mostu je 30 metrů nad úrovní vody, což umožňuje volné proplutí jakýchkoliv lodí. Obuchovský most se v podstatě skládá ze dvou stejných mostů, fungujících jako dvouproutková silnice. Základy pilířů jsou zapuštěny do hloubky 40 metrů. Visutý most přes Něvu je součástí kruhového automobilového obchvatu kolem Petrohradu. Tento most patří mezi čtyřicet největších visutých mostů na světě. Na své cestě se Něva setkává s různými tvářemi Petrohradu – s budovami závodů a továren, obytnými částmi, překrásnými paláci, starobylými vilami a architektonickými komplexy v centru města. Do slavnostních částí má však řeka ještě dalekou cestu.

Níže po proudu jsou za mostem na obou březích vidět objekty mnohých závodů a továren. Za nimi se na levém břehu vynořuje třída Obuchovské obrany, hlavní magistrála Něvské čtvrti. Podél Něvy se táhne její velká část.

Nachází se zde Říční přístaviště, odkud se v období splavnosti vypravují parníky po Něvě. Směřují na ostrov Valaam na Ladožském jezeře, na ostrov Kiži na Oněžském jezeře, do Moskvy a na dlouhou cestu na jih Ruska po Volžsko-Baltské vodní cestě. V létě je zde mnoho ruských i zahraničních turistů. V přístavech stojí velké bílé parníky a z místní atmosféry je zvláště cítit, jak těsně je Petrohrad spojen s vodním prostranstvím. Přístav neleží v centru města, protože nebylo v minulosti možné, aby parníky propluly pod nesklápěcími mosty. Říční přístaviště (třída Obuchovské obrany č. 195) bylo otevřeno v roce 1970 a během čtyř let byl vedle něj postaven tzv. Říční hotel.

Nedaleko od Říčního přístaviště je zvedací Volodarský most, postavený v letech 1932–1936 inženýry G. P. Perederijem a V. I. Kryžanovským a architekty A. S. Nikolským a K. M. Dmitrijevem. Je to první železobetonový most přes Něvu. V letech 1970–1971, 1987–1993 a v roce 2008 byl most rekonstruován. Právě zde byla poprvé ve městě postavena na obou stranách mostu víceúrovňová křižovatka.

V centru města se začaly stavět velké sklápěcí mosty přes Něvu od poloviny 19. století. K nim se vrátíme později. Na okrajích města nebyly ani mosty přes Něvu, ani žulou obložená nábřeží. V létě byly Něvské břehy spojeny lodní dopravou a v zimě řeku lidé přecházeli po ledu.

Na obou něvských březích byla u Volodarského mostu vytvořena náměstí. V roce 1925 byl na levém břehu u mostu postaven památník V. Volodarského, který se proslavil jako významná postava ruského revolučního hnutí. Autory památníku jsou sochaři M. G. Manizer, L. V. Bleze-Manizer a architekt V. A. Whitman.

Po pravém břehu se před i za mostem táhne Říjnové nábřeží, za nímž byla v poválečných letech vystavěna velká městská čtvrť.

Dále Něva pokračuje ve své cestě kolem městských sídlišť a průmyslových zón na pravém břehu a míjí závody a fabriky na levém břehu. Mezi nimi se nachází známý Porcelánový závod M. V. Lomonosova, kterému vrátili v roce 2005 noví majitelé název Císařský porcelánový závod (třída Obuchovské obrany č. 151). Výroba závodu je známá daleko za hranicemi Ruska. Působil zde spolupracovník M. V. Lomonosova D. I. Vinogradov, který vytvořil vlastní technologii výroby porcelánu, jež se stala světově známou. Také zde pracovali sochaři a umělci z Akademie umění a mnoho generací talentovaných mistrů. Ti vytvářeli vysoce kvalitní umění v podobě palácových servisů čítajících tisíce předmětů.

Níže po proudu Něvy se na levém břehu nachází Alexandrovský (Proletářský) závod, který byl založen v letech 1825–1826. Jeho první části se nachází na třídě Obuchovské obrany č. 123, 125 a 127 a byly postaveny známým architektem V. P. Stasovem. Závod se specializoval na umělecké odlévání. Byly zde vytvořeny sochy z oblouku Hlavního štábu a z triumfálních Narvských a Moskevských bran, mříže mnohých petrohradských mostů a lvi stojící u hlavní budovy závodu. V tomto závodě byla postavena první magistrální lokomotiva a železniční vagon v Rusku, a také první železná ponorka.

O něco níže po proudu je vidět Finský železniční most, postavený v letech 1911–1913 inženýry N. A. Belejubským, G. G. Krivošeinem, I. G. Alexandrovem a

architektem V. P. Apyškovem. Po tomto mostu jezdí pouze vlaky a není na něm ani silnice ani chodník. V letech 1983–1987 bylo souběžně s ním postaveno jeho totožné dvojče. Po dokončení jeho stavby bylo možné zrekonstruovat první most. To výrazně zvýšilo průjezdnost Finského mostu, což bylo obzvláště důležité v souvislosti se stavbou nového Ladožského nádraží na pravém břehu Něvy.

Na levém břehu za železničním mostem vytéká z Něvy Obvodný kanál. V tomto místě na sebe upoutává pozornost ohromná budova závodu na mletí mouky, jehož stavba začala již v roce 1904. V letech 1912–1913 byl postaven obilný sklad. Obě budovy jsou zajímavými objekty průmyslové architektury. V současnosti jsou mimo provoz a nachází se pod státní ochranou.

Za Obvodným kanálem se na velkém území rozprostírá Alexandro-Něvská lávra, která je jedním z nejstarších architektonických petrohradských komplexů. Jméno Alexandra Něvského je v této části města spojeno s názvem lávry, náměstím s jeho pomníkem a s názvem stanice metra a mostu přes Něvu.

Alexandro-Něvskou lávru založil Petr I., který chtěl ve složitém období reforem pozvednout význam hrdinských činů ve jménu vlasti. Alexandr Něvskij byl pravoslavnou církví mezi svaté zařazen už v 16. století. Petr ho hluboce uctíval jako ochránce Rusi a něvských zemí.

V roce 1710 byl na břehu Něvy a malé Černé říčky, která z ní vytéká a později byla pojmenována jako Klášterní, postaven klášter. Místo pro jeho stavbu vybral sám Petr I. Projekt Alexandro-Něvského kláštera vypracoval D. Trezzini. V letech 1717–1725 byl v klášteře vystavěn první chrám – Blagoveščenský (chrám Zvěstování Panny Marie). V něm byl v roce 1800 pohřben A. V. Suvorov. Na náhrobním kameni je vytesán lakonický nápis „*Zde leží Suvorov*“.

V letech 1776–1790 byl podle architekta I. E. Starova postaven Svato-Trojický chrám, který je hlavním chrámem lávry. Leží v něm ostatky Alexandra Něvského, jež byly přeneseny na přání Petra I. z města Vladimir do Petrohradu 30. srpna 1724. Tento den byl tříletým výročím uzavření Nystadského míru, který ukončil pro Rusko vítěznou Severní válku. Od těch dob se považuje Alexandr Něvskij za patrona Petrohradu.

V Alexandro-Něvské lávře jsou na hřbitově z 18. století pochováni M. V. Lomonosov, proslulí architekti, sochaři a umělci – I. E. Starov, A. D. Zacharov, G. Quarenghi, A. I. Voronichin, C. Rossi, Jean-Francois Thomas de Thomon, F. I. Šubin, M. I. Kozlovskij, V. L. Borovikovskij a I. P. Martos.

Na pohřebišti mistrů umění jsou pochováni spisovatelé N. M. Karamzin, I. A.

Krylov, F. M. Dostojevskij; hudební skladatelé M. I. Glinka, P. I. Čajkovskij, N. A. Rimskij-Korsakov; umělci A. A. Ivanov, I. N. Kramskoj; herci V. F. Komissarževskaja, N. K. Čerkasov a režisér G. A. Tovstonogov.

Na Nikolském hřbitově, který byl založen na území lávry v roce 1861, byli pochováni historik, etnograf a syn A. A. Achmatovové a básníka N. S. Gumiljova L. N. Gumiljov a také první starosta Petrohradu A. A. Sobčak.

V roce 1932 bylo založeno první městské muzeum sochařství, do kterého patří Nadvratný a Blagoveščenský chrám a hřbitovy lávry. Pod muzeum spadají také všechny petrohradské památníky a proslulá část Volkovského hřbitova - Literární můstky.

Most Alexandra Něvského vede na protilehlý břeh Něvy, kde byla vybudována velká sídliště. Stavba mostu velmi usnadnila spojení s pravým břehem Něvy a proběhla v letech 1960–1965. Na levém břehu byla u mostu vybudována víceúrovňová křižovatka. V letech 2000–2001 byl most kvůli defektům v konstrukci opravován.

Dále se podél levého břehu táhne Sinopské nábřeží, pojmenované v roce 1952 na památku vítězství ruského loďstva nad tureckým v tzv. Sinopské bitvě roku 1853.

Na pravém břehu se u mostu Alexandra Něvského rozprostírá čtvrť Malá Ochta a níže se za Velkým Ochtinským mostem nachází čtvrť Velká Ochta. Jména těchto městských čtvrtí pochází od názvu řeky Velké Ochty, která vtéká do Něvy.

Pravý břeh Něvy začal být osídlován záhy po založení Petrohradu. Jako první vznikla námořnická osada, která obsluhovala pilařské závody. 21. února 1720 nařídil Petr I. postavit na Ochtě pět set chalup pro lodní tesaře, kteří pracovali v lodních docích. Pocházeli z různých ruských měst a byli mezi nimi tesaři, talentovaní řezbáři a zlatníci, kteří pracovali také v petrohradských palácích. Na Ochtě se nacházeli zelinářské zahrady, kde obyvatelé chovali krávy a zásobovali město mlékem. „Kupec se otřepává po snu, hauzírnik vleče plnou krosnu, drožkář svou archu ochoty, mlékařka konve od Ochty,“ napsal Puškin. (překlad: Olga Mašková, 1987)

V 19. století se staly Velká a Malá Ochta průmyslovými a dělnickými čtvrtěmi, i přesto však nebyly součástí Petrohradu a byly ve velmi špatném stavu. Do struktury města byly začleněny až po Říjnové revoluci.

Z původní Ochty se dochovalo jen málo, její zásadní přeměna začala po 2. světové válce. V současnosti jsou to nové a dobře zařízené městské části.

Na Malé Ochtě je z břehu Něvy vidět chrám s pozlacenou kopulí, svým vzhledem připomíná starobylé ruské stavby. Tento chrám Zesnutí přesvaté Bohorodičky byl postaven na památku zemřelých během blokády Leningradu v letech 1941–1944.

Prostředky na jeho stavbu shromáždili samotní Leningrad'ané.

Velký Ochtinský most spojuje Velkou a Malou Ochtu s levým břehem Něvy. Stavba mostu začala 26. června 1909, což je den dvousetletého výročí Poltavské bitvy. Most byl původně pojmenován podle Petra Velikého, později byl název změněn na Velký Ochtinský most. V současné době se používají oba názvy. Stavba byla vedena inženýry G. G. Krivošeinem a V. P. Apyškovem a dokončena byla 26. října roku 1911. Most má tři světlosti, z nichž dvě měří každá 136 metrů a nahoře jsou překlenuty kovovými oblouky. Na bocích střední světlosti, která je sklápěcí, se nachází dvě vysoké žulové věže na řízení zvedacího mechanismu. Věže jsou zakončeny lampami krychlového tvaru připomínající majáky. Na stěnách věží je šest bronzových desek se jmény těch, kteří se účastnili stavby mostu. Na začátku 90. let bylo jasné, že je nutná zásadní přestavba. Rekonstrukce trvala několik let a byla dokončena v roce 1997. 28. listopadu 2000 bylo uspořádáno slavnostní zahájení osvětlení mostu.

Již z dálky je na levém břehu Něvy vidět vysoká světle modrá stavba s bílými doplňky a pěti kopulemi, která působí neobyčejně slavnostním dojmem. Smolný chrám je hlavním jádrem architektonického komplexu Smolného kláštera, jenž byl postaven architektem F. B. Rastrellim v polovině 18. století.

Název Smolný je spojen se Smolným nebo také Smolenským dvorem, který zde byl založen Petrem I. na vaření smoly ke stavbě lodí. Současné jméno kláštera není původní, byl založen jako „Voskresenskij Novoděvičij“. Architekt Rastrelli nedokončil kompletní stavbu kláštera, nebyla postavena zvonice a dodělány interiéry. Vnitřní stavby byly dokončeny až architektem V. P. Stasovem v letech 1832–1835.

V roce 1999 bylo na území vazební věznice otevřeno muzeum Kříže. Součástí prohlídky je návštěva administrativních a režimních budov, prohlídka chrámu velikého knížete, svatého a zbožného Alexandra Něvského a také exkurze do jedné z cel. V muzeu uslyšíte o historii stavby největší věznice v Evropě.

V létě v roce 2006 bylo přijato rozhodnutí o přesunutí věznice na jiné místo. Stavba nové věznice Kříže bude dokončena v roce 2014. Zatím není rozhodnuto, jaké instituce se budou nacházet ve starých Křížích.

Dále se na pravém břehu rozprostírá velké náměstí, v jehož nitru je vidět světlá budova Finského nádraží se špičatou věží a hodinami. Tato nádražní budova byla postavena v letech 1955–1960 podle projektu architekta P. A. Ašastina, N. V. Baranova,

J. N. Lukina a inženýra I. A. Rybina. Z Finského nádraží vyjíždějí příměstské vlaky ve směru na severozápad a severovýchod a také vysokorychlostní dálkové vlaky pro spojení Petrohrad – Helsinky. Uprostřed náměstí je pomník V. I. Lenina vytvořený v roce 1926 sochařem S. A. Jevsejevým a architekty V. A. Ščukem a V. G. Gelfrejchem. Lenin je vyobrazen, jak vystupuje z věže obrněného vozu 3. dubna 1917 po návratu z emigrace. V levém křídle Finského nádraží se nachází pozemní vestibul stanice metra nesoucí název Náměstí Lenina.

V roce 1970 byl u Lenina náměstí vystavěn 135 metrů široký slavnostní sestup k Něvě a v roce 2005 byla v parčíku vedle památníku Lenina otevřena architektonická kompozice zpívající fontány.

Na západní straně náměstí stojí Michajlovská vojenská dělostřelecká akademie. Je to velká budova s pilíři obehnaná kovovým plotem a hlavní fasádou obrácenou k Něvě. Na začátku 19. století zde stály budovy této školní instituce. Stavba získala současnou podobu v roce 1952 a jejím autorem byl M. E. Rusakov.

Touto městskou částí vedla cesta do města Vyborg. Proto se už na začátku 19. století severní petrohradská část za řekou začala jmenovat Vyborgská strana. Tato oblast je s levým břehem Něvy spojena Litějným mostem, který byl postaven v letech 1874–1879 podle projektu inženýra A. E. Struveho. Je to druhý sklápěcí most ve městě a první ocelový sklápěcí most přes Něvu. Do jeho výstavby byla v letních obdobích Vyborgská strana spojena s městem pontonovým mostem. Ten byl sestaven z řady bárek, které byly spojeny dřevěnými trámy, pod nimiž mohly proplout menší lodě. Když bylo třeba pustit větší loď, část mostu byla přitažena lany ke straně. Na obou březích byl most přivázán ke sloupům a nákladní lodě držely lodní kotvy. V zimním období se pontonové mosty odklízely a přeprava probíhala po ledu. 4. dubna 1865 byly pontony během mocného tání ledu utrženy. To bylo impulzem k přípravě projektu pevného mostu.

Stavba Litějného mostu zásadně změnila spojení Vyborgské strany s centrem města.

Autorem litinového zábradlí mostu se stal architekt K. K. Rachau, jeho mistrovské provedení svědčí o vysoké úrovni umění ruských slévačů. V každém článku zábradlí jsou vyobrazeny mořské panny, které drží starobylý petrohradský erb – štít s překříženou mořskou a říční kotvou a žezlo pod korunou.

Budování mostu probíhalo ve velmi těžkých podmínkách, hloubka Něvy zde dosahuje 15–20 metrů a rozmanité hlíny mají různou hustotu. Tuto stavbu provázely nešťastné události. 16. září 1876 zemřelo několik dělníků kvůli prudkému sesednutí

opory a 9. září 1877 došlo k výbuchu, v jehož důsledku zemřeli další stavbaři mostu. I přestože katastrofy pozdržely stavbu, byl Litějný most 1. října 1879 otevřen. Stal se prvním elektrickou osvětleným mostem v Petrohradě.

V 60. letech byl most kompletně rekonstruován a na obou březích byly na jeho příjezdech vybudovány víceúrovňové křižovatky. V noci je most osvětlený a přehrazuje tak Něvu svou zářivou osou.

Název mostu je spojen s Litějnou třídou, která se rozprostírá na levém břehu řeky a vede až k Něvské třídě. V roce 1711 byl na břehu Něvy založen dvůr, kde se odlévaly pušky, z čehož byl název mostu odvozen. Tento dvůr zásoboval ruské dělostřelectvo a námořnictvo. Tak vznikla Litějná ulice, která se později stala třídou.

Na začátku třídy stojí po jejích obou stranách dvě budovy, postavené pro dělostřeleckou správu v letech 1851–1853 podle projektu A. P. Gemiliana.

Na pravém břehu Něvy se od Litějného mostu do místa, kde se rozvětňuje její první rameno – Velká Něvka, rozprostírá starobylá budova, která zaujímá celý blok domů. Táhne se podél Pirogovského nábřeží, jež nese svůj název od roku 1898 na počest zakladatele vojenské polní chirurgie N. I. Pirogova. Budova patří Vojenské lékařské akademii. Stavba lékařského městečka začala na břehu Něvy již v letech 1715–1716. Byla zde postavena Pevninská a Mořská nemocnice, kde byli vzděláváni vojenští lékaři. Na základě toho byla v roce 1798 na nařízení Pavla I. založena Lékařsko-chirurgická akademie, která byla v roce 1881 přejmenována na Vojenskou lékařskou akademii. Během její existence na ní pracovali proslulí představitelé ruské medicíny jako například: N. I. Pirogov, S. P. Botkin, N. V. Sklifosovskij a další.

Od budovy akademie se odkrývá nádherný výhled na Něvu. Řeka se zde rozšiřuje a vytváří dojem neobyčejné šířky. Na tomto místě Něva vstupuje do slavnostní části města. Žulou lemované břehy dodávají vzhledu města zvláštní strohost a majestátnost.

Původně byly něvské břehy zpevňovány pomocí trámů. Tyto práce probíhaly od 30. let 18. století a v 60. letech téhož století se začala postupně stavět žulová nábřeží. Polokruhové sestupy k vodě, sloužící jako přístaviště, vytvářely různorodé žulové břehy.

Neoddělitelnou součástí těchto širokých panoramat jsou Litějný a Trojický most, modro-bílá budova Nachimovského námořního učiliště nacházející se u pramene Velké Něvky a křižník Aurora.

Níže po proudu Něvy se zachoval dřevěný domek Petra I., který je prvním petrohradským obydleným domem (Petrovské nábřeží č. 6). Byl postaven vojenskými tesaři 24.–26. května roku 1703 z opracovaných trámů. V tomto období nebyla Něva

ohraničena žulou a dosahovala téměř až k domku, což se Petrovi obzvláště líbilo. V roce 1864 bylo nad dřevěným domem postaveno cihlové pouzdro jako ochrana před špatným vlivem počasí. V současné době slouží domek Petra I. jako muzeum.

Petrovské nábřeží bylo obloženo žulou v letech 1901–1903. Naproti domku Petra I. došlo k úpravám sestupu k Něvě. Po jeho obou stranách byly umístěny sochy mytologických bytostí „Ši-czy“,¹ přivezené z Mandžuska.

Nedaleko od domku Petra I. se rozprostírá Trojické náměstí, které bylo prvním administrativním náměstím města. Nové hlavní město začalo vznikat pod ochranou Petropavlovské pevnosti. Na tomto místě stál Svatotrojický chrám, od kterého pochází název náměstí. V chrámu byla oznamována nařízení Petra I. a slouženy děkovné bohoslužby za vítězství ruských vojsk v Severní válce. Svatotrojický chrám byl zničen ve 30. letech. V roce 2002–2003 byla v parčíku, kde se protíná Trojické náměstí s Petrovským nábřežím postavena památná Svatotrojická kaplička. Na Trojickém náměstí a v jeho okolí stály domy dvořanů a spolupracovníků Petra I. Na něvském břehu se nacházel první petrohradský přístav, kam na podzim roku 1703 připlula první zahraniční loď. Zde začínal Petrohrad, a proto byla tato městská část pojmenována Petrohradská, později Petrohradská strana. Čtvrť se rozprostírá na několika ostrovech, největším z nich je Městský (dříve Březový), na němž se nachází Trojické náměstí.

Na levém břehu Něvy se od Litějného mostu k řece Fontánce rozprostírá Kutuzovovo nábřeží, bývalé Francouzské. Původní jméno neslo proto, že se v jednom z domů nacházelo na začátku 20. století Francouzské velvyslanectví (Kutuzovovo nábřeží č. 10).

Zástavba nábřeží předkládá obraz toho, jak vypadal Petrohrad od konce 18. století do poloviny 19. století. Domy jsou zde nízké, protože bylo zakázáno stavět budovy vyšší, než je Zimní palác. Nenadstavují se a nepřestavují, aby se neměnil vzhled staré slavnostní části města. Obezřetný přístup k zachování architektonického vzhledu města není charakteristický pouze pro Kutuzovovo nábřeží, ale je tradicí celého Petrohradu.

Starobylá šlechtická vila, postavená na konci 18. století (Kutuzovovo nábřeží č. 4), patřila do revoluce 1917 hraběti Alexandru Šeremětjevovi a jeho rodině. Interiéry paláce vznikaly v 19. století podle přání Šeremětjevovy rodiny. Od roku 1934 do požáru, ke kterému došlo v roce 1993, se nacházel ve vile leningradský Dům spisovatele V. V. Majakovského. Vila byla požárem prakticky celá zničena.

¹ Ši-czy – pár žulových mytologických strážných lvů

Historické interiéry budovy jsou nyní obnoveny. Jejich restaurace proběhla v letech 2001–2006 na základě dochovaných obrazů a fotografií. Impozantní mramorové schodiště, enfiláda obývacích pokojů, slavnostní Bílý sál, starobylá dubová knihovna skládající se ze tří úrovní, erb starodávného šlechtického rodu Šeremětjevových a velkolepé vitráže – to vše připomíná přepych minulosti. V bývalé vile hraběte A. D. Šeremětjeva se nyní rozprostírá hotelový komplex „Rezidence Talion palác Šeremětjeva.“ Dům, kde žil M. I. Kutuzov je označen pamětní deskou (Kutuzovovo nábřeží č. 30). Z tohoto domu odešel do války v období Napoleonova ruského tažení 1812, kde byl jmenován vrchním velitelem ruské armády.

V sousedním domě žil v letech 1834–1836 A. S. Puškin. Jeho dům je rovněž označen pamětní deskou (Kutuzovovo nábřeží č. 32).

Za řekou Fontánkou, která vytéká z Něvy, se rozprostírá Letní sad. Je to první petrohradský sad. Mříž, která ho obklopuje, bere dech svým půvabem, ne náhodou A. A. Achmatovová psala:

Chci k růžím do té jedinečné zahrady,
kde stojí nejlepší na světě ohrady...

(vlastní překlad)

Tato unikátní mříž byla vytvořena v letech 1771–1784 architekty G. F. Veldtenem a P. E. Jegorovem.

Letní sad byl založen v prvních letech existence Petrohradu. V období 1710–1714 byl podle projektu architektů D. Trezziniho a A. Schlutera vybudován Letní palác pro Petra I. Budova se rozprostírá na místě, kde se odpojuje Fontánka od Něvy. Současně se stavbou paláce se pracovalo na vytvoření Letního sadu, který vznikl podle vzorů francouzských evropských parků. Nacházely se v něm fontány, altánky a u nejlepších italských mistrů byla na příkaz Petra I. objednána mramorová socha, která se dochovala do současnosti. Fontány byly zničeny během povodně v roce 1777.

V Letním sadu se v období vlády Petra I. pořádaly oslavy a různá shromáždění.

V roce 1855 zde byl postaven památník I. A. Krylova od sochaře P. K. Clodta.

Letní sad byl a vždy bude jedním z oblíbených vycházkových míst obyvatel Petrohradu. Zde se kdysi procházeli Puškin, Krylov, Žukovskij, Vjazemskij a Gnědič. Do Letního sadu „přivedl“ Puškin svého Oněgina s guvernánkem, který „neučil víc, než bylo nutné, nekázal mu a velmi rád s ním denně prošel Letní sad.“ (překlad: Olga Mašková, 1987)

Od roku 1934 je Letní palác Petra I. veden jako muzeum.

V létě 2009 byl Letní sad uzavřen kvůli rekonstrukci. Restaurátoři kompletně opravili Charlemagnovu mříž oddělující sad od Mojky. Předpokládá se, že během prací bude obnoven Malý skleník a voliéry pro ptactvo. Dále dojde k restauraci některých fontán, nalezených při archeologických pracích. Jejich renovace proběhne podle historických vzorů. Jedna z fontán Favoritka nebo Lakosta bude podle plánů umístěna pod skleněnou kupolí s vlastním nasvícením, aby se mohli návštěvníci Letního sadu seznámit s hydromechanikou období Petra Velikého. V alejích budou zaměněny mramorové sochy za kopie a zrestaurované originály bude možné vidět ve stálé expozici Michajlovského paláce.

Letní sad se nachází na ostrově, který je omýván řekami Něvou, Fontánkou, Mojkou a malým kanálem nazývaným Labutí příkop, jenž spojuje Něvu s Mojkou. Nad pramenem Fontánky se nachází kamenný můstek tzv. Most pradlenek. Ten byl postaven v roce 1768 namísto dřevěného a od té doby je zachován beze změn.

Za Labutím příkopem stojí vedle sebe na břehu Něvy dva domy. A právě zde začíná Palácové nábřeží – první petrohradská zástavba, která je zároveň tou nejslavnostnější a nejreprezentativnější.

První dům (Palácové nábřeží č. 2) byl vybudován v 80. letech 18. století a patřil I. I. Běckému, významnému státnímu činiteli v období vlády Kateřiny II., jenž se zasloužil o rozvoj osvícenství v Rusku.

Druhý dům (Palácové nábřeží č. 4) byl postaven v letech 1784–1788 podle projektu G. Quarenghiho a patřil rodině Saltykova. Ve 20. letech 19. století se zde nacházelo rakouské velvyslanectví. Žena rakouského velvyslance Dolly de Ficquelmont byla vnučkou M. I. Kutuzova. Navštěvovali ji známí spisovatelé, básníci a hudebníci. Mezi nimi i Puškin, který se přátelil také s matkou Dolly de Ficquelmont E. M. Chitrovovou, která bydlela rovněž v tomto domě. Puškina tam lákal mimo jiné také okruh diplomatů, kteří se u rakouského velvyslance scházeli.

V současné době se v obou těchto budovách nachází Petrohradská státní univerzita kultury a umění. Je to nejstarší ruská vysoká škola, která odchovala nejedno pokolení talentovaných muzikantů, choreografů, historiků umění, znalců kultury a pedagogů.

Vedle se na břehu Něvy rozprostírá malé Suvorovovo náměstí, na němž stojí památník velikému ruskému veliteli, vytvořený v roce 1801 sochařem M. I. Kozlovským a architektem A. N. Voronichinem. A. V. Suvorov je vyobrazen jako statečný válečník a

Bůh války.

Zde spojuje něvské břehy Trojický most, jehož název se váže na výšeuvedené Trojické náměstí.

Na tomto místě se dříve nacházel pontonový most, který se nejprve nazýval Suvorovský a později Trojický. V roce 1897 zde začala stavba nového pevného zvedacího mostu. Stavbu vedla francouzská stavební společnost Balignolles a řídili ji významní ruští architekti a inženýři L. N. Benois, R. A. Godicke, A. N. Pomerancev, A. P. Pšenickij a další. Umělecká výzdoba mostu byla vytvořena podle návrhů francouzských architektů R. Patouillarda a V. Chabrola. Se svou délkou 582 metrů je to jeden z nejdelších a nejkrásnějších petrohradských mostů. V roce 2003 slavil most 100 let. Byl otevřen v květnu roku 1903, v den oslav dvoustletého výročí Petrohradu. Most byl rekonstruován na základě své původní podoby ke třisetletému výročí města.

Z Trojického mostu se odkrývá překrásný pohled na panoramata historického centra města. A právě to je slavnostní a velkolepý Petrohrad, jenž je opěvován mnohými básníky. Je vyobrazován na malbách, rytinách a lidé, kteří navštívili Petrohrad, vzpomínají právě na tuto část města ležící na březích Něvy.

O Severe, ty musíš být mág,
zkus mi dát alespoň náznak,
zda jsem tebou opravdu očarován,
a nebo k tvým žulovým pásům přikován?

- Psal F. I. Ťutčev v roce 1844.

(vlastní překlad)

Na pravém břehu Něvy jsou na malém Zaječím ostrově směrem k řece obráceny šedé žulové zdi a bašty Petropavlovské pevnosti, jež byla založena 16. května roku 1703 (27. května podle nového kalendáře) – tento den je považován za začátek historie Petrohradu.

Prvním názvem pevnosti byl Sankt-Piterburch (pevnost svatého Petra), později začala být nazývána Petropavlovskou pevností podle názvu chrámu, jenž se v ní nachází. Z druhé strany je Zaječí ostrov omýván Kronverským ramenem, které vytéká z Něvy a zase se do ní vlévá. Jméno ramene je spojené s opevněním, postaveným na protilehlém břehu řeky naproti Petropavlovské pevnosti. Opevnění sloužilo jako dodatečná ochrana ze severní strany. V plánech mělo tvar koruny, s čímž souvisí jeho název («крон» - корона - koruna; «верк» - крепость - pevnost). Na území bývalého Kronverku stojí

žulový obelisk označující místo, kde byli v létě v roce 1826 oběšeni velitelé povstání děkabristů: Rylejev, Pestel, S. Muravěv-Apostol, Bestužev-Rjumin a Kachovskij.

Přes Kronverské rameno vede do pevnosti první petrohradský most nazývaný Ioannovský (most sv. Jana), který nesl do roku 1887 název Petrovský. Most byl dřevěný, mnohokrát se přestavoval a poslední rekonstrukce proběhla v letech 2002–2003. Vedle Ioannovského mostu je u jednoho z pilířů, jenž má most chránit před táním ledu, malá 58 centimetrová socha zajíce. (Podle jedné z legend skočil malý zajíček během povodní do boty cara Petra vystupujícího z loďky, čímž se zachránil. Stalo se to na ostrově, který obývalo nevídané množství zajíců a říká se, že tato místa střežili. Po této události začal Petr I. nazývat ostrov Zaječí). Tvůrcem figury zajíce je autor několika městských miniatur V. A. Petrovičev. Pomník byl odhalen 7. května 2003 zároveň s otevřením Ioannovského mostu po jeho rekonstrukci. Od té doby zajíc k mostu neoddělitelně patří a malá soška je považována za jeho talisman.

Umístění pevnosti vybral sám Petr I. Něva se zde rozvětjuje na široká a hluboká ramena Velké a Malé Něvy a výše po proudu z ní pramení Velká Něvka. Petropavlovská pevnost byla postavena, aby bránila nepřátelským lodím v cestě k hornímu toku Něvy po těchto třech splavných cestách. Nejprve byla vybudována pozemní pevnost a později byly podle projektu prvního městského architekta D. Trezziniho vystavěny cihlové zdi a bašty. V letech 1779–1785 byla pevnost obložena žulou, což jí přidalo na její jedinečné velkoleposti. Zároveň díky tomu ladí s žulovým rámováním Něvy.

Nad rovinatými břehy Něvy se vysoko tyčí pozlacená špička zvonice Petropavlovského chrámu, zakončená postavou anděla s křížem. Zvonice je se svou výškou 122,5 metrů nejvyšší architektonickou budovou města. Stavba byla postavena v letech 1712–1733 podle architekta D. Trezziniho. V tomto chrámu jsou pochováni ruští vládci počínaje Petrem I. V roce 1998 zde byly uloženy ostatky posledního ruského cara Mikuláše II. a členů jeho rodiny a jejich blízkých, které byly převezeny z Jekatěrinburgu.

Vedle chrámu se nachází Velkoknížecí hrobka. Obě budovy jsou propojeny galerií. Hrobku postavili v letech 1896–1906 architekti D. I. Grimm, A. I. Tomišek a L. N. Benois.

I přestože byla Petropavlovská pevnost postavena jako válečná, svůj účel nikdy nesplnila, protože bylo v Něvské zátoce Finského zálivu postaveno již v roce 1704 opevnění Kronšlot a následně na ostrově Kotlin pevnost Kronštadt. Od těch dob do ústí Něvy nevplula jediná nepřátelská loď. Z Petropavlovské pevnosti bylo zhotoveno politické vězení a od roku 1924 je v provozu jako muzeum.

Uprostřed něvských panoramat odkrývajících se z Trojického mostu je vidět výběžek Vasiljevského ostrova, jenž je největším z ostrovů něvské delty. Výběžek rozděluje Něvu na dvě ramena – Velkou a Malou Něvu, jejichž toky se rozcházejí téměř symetricky.

Ve 30. letech 18. století byl v této části Vasiljevského ostrova založen obchodní přístav.

Architektonický komplex nacházející se na výběžku byl vybudován na začátku 19. století. Tomuto celku vévodí budova burzy, která byla vystavěna v letech 1805–1810 podle projektu architekta Jean-François Thomas de Thomona. Její strohý a majestátný vzhled připomíná antický chrám. Právě zde uzavírali obchody ruští kupci a cizinci přivážející do Petrohradu zboží. Později se na burze obchodovalo s cennými papíry.

Podle projektu Thomase de Thomona byly vystavěny také Rostrální sloupy. Tato tradice stavět sloupy na počest mořských vítězství je známá již z období Antiky. Na sloupech jsou symbolicky vyobrazeny přední části lodi. Název Rostrální sloupy je odvozen od ruského „rostr“ znamenající příď. Na podstavci každého sloupu se nachází dvě postavy jedna mužská a jedna ženská, které symbolicky znázorňují čtyři řeky: Něvu, Volchov, Dněpr a Volhu.

Sloupy původně sloužily jako majáky. Každý sloup je zakončen nádobou ve tvaru poháru, kam se lila a zapalovala pryskyřice. V současné době je do Rostrálních sloupů zaveden plyn a během svátků na nich hoří ohně.

V roce 1832 byly na obou stranách burzy postaveny podle projektu architekta I. F. Lucchiniho sklady zboží. Přístav se zde nacházel do poloviny 19. století.

Korábů dav sjel se z moří neviděných
sem do bohatých přístavů.

- psal Puškin

(překlad: Bohumil Mathesius, 1938)

V polovině 19. století se začaly stavět velké lodě s hlubokým ponorem a do mělké Něvské zátoky Finského zálivu se už nevešly. Přístav musel být přesunut do Kronštadu. V 80. letech 19. století byl na dně Něvské zátoky Finského zálivu vykopán mořský kanál, který byl ve své době unikátní hydrotechnickou stavbou. Obchodní přístav byl navrácen do Petrohradu do ústí řeky Něvy na Gutujevský ostrov, kde se nachází doposud. Přístav pro pasažéry se rozprostírá v západní části Vasiljevského ostrova.

Na výběžku Vasiljevského ostrova se v jižním skladišti nachází Zoologické

muzeum a v severním skladišti jsou vědecké ústavy Ruské akademie věd a Centrální muzeum půdoznalství V. V. Dokučajeva. V budově burzy je od roku 1939 Centrální vojensko-mořské muzeum. Sbírky tohoto muzea začaly být shromažďovány na příkaz Petra I. již v roce 1709. V současné době se zde nachází pouze základní kolekce, jelikož je muzeum postupně stěhováno na nové místo do kasáren vojenského námořnictva.

Součástí výhledu z Trojického mostu je levý břeh Něvy, kde se rozprostírá Palácové nábřeží.

Naši pozornost okamžitě upoutá velká dvoupatrová budova, jejíž první a druhé patro jsou obloženy šedým mramorem a ozdobeny pilastry ze světle růžového tivdijského mramoru. Je to tzv. Mramorový palác, který byl postaven v letech 1768–1785 na přání Kateřiny II. jako dar G. Orlovovi za pomoc při nástupu na trůn. Palác byl vystavěn podle architekta A. Rinaldiho. Orlov se však dokončení stavby paláce nedožil, a tak zůstal ve vlastnictví carské rodiny. Jeho posledním majitelem byl vnuk Mikuláše I. – velký kníže a talentovaný básník Konstantin Romanov. Po jeho smrti v roce 1915 přešel palác do vlastnictví jeho rodiny a v současné době patří Státnímu Ruskému muzeu.

Ve dvoře Mramorového paláce, k němuž je obrácena jeho hlavní fasáda, stojí pomník Alexandra III. – vytvořený v roce 1909 sochařem P. Trubeckým.

Dále se na Palácovém nábřeží nachází domy, kde žila petrohradská šlechta. Jde o vily a velkoknížecí paláce zachovávající slavnostní vzhled starého Petrohradu.

Novomichajlovský palác je velká budova s mramorovými sloupy a sochami, která byla postavena v letech 1857–1861 podle projektu architekta A. I. Stackenschneidera (Palácové nábřeží č. 18). Palác byl vystavěn pro velkého knížete Michaila Nikolajeviče, syna Mikuláše I. Tato budova byla první ve městě vybavena vodovodem a speciálním vytápěcím systémem. Dnes jsou v paláci instituty Ruské akademie věd.

Zcela výjimečná je fasáda paláce knížete Vladimíra Alexandroviče, syna Alexandra II., jenž dlouho vedl Akademii umění (Palácové nábřeží č. 26). Stavba paláce trvala od roku 1867 do roku 1872 a byla řízena architektem A. I. Rezanovem. V horním patře tohoto paláce byla postavena domácí modlitebna, kterou vyzdobil malbami umělec V. P. Vereščagin. Od roku 1920 se v paláci nacházel dům vědců.

Níže po proudu Něvy se nachází komplex budov Státní Ermitáže, která je jedním z největších uměleckých muzeí na světě a patří k ní od roku 1922 i bývalá carská rezidence Zimní palác.

Zimní palác (Palácové nábřeží č. 38) byl postaven v letech 1754–1762 podle projektu architekta F. B. Rastrelliho. Harmonické spojení velkého množství pilířů,

ozdob, balkonů a soch na balustrádě střech vytváří neobyčejně slavnostní a energický dojem. Architektura je někdy srovnávána s hudbou. Pokud bychom využili toto srovnání, dalo by se říci, že je Zimní palác ruskou hymnou poloviny 18. století.

V tomto období se stalo Rusko mocným státem. Rychle se rozvíjel průmysl, věda i umění. Tento národní rozmach je zřejmý v tvorbě F. B. Rastrelliho.

Vedle Zimního paláce je budova Malé Ermitáže (Palácové nábřeží č. 36), která byla postavena v letech 1764–1769 architektem Jean-Baptiste Vallin de la Mothem. Její fasáda je ozdobena sloupy a sochami Flory a Pomony.

Poblíž se nachází Velká nebo také Stará Ermitáž (Palácové nábřeží č. 34), jejíž stavba probíhala mezi léty 1770–1787 podle projektu J. M. Feltena. Boční část budovy směřuje k malému tzv. Zimnímu kanálu, jenž spojuje řeky Něvu a Mojku. Zimní kanál je překlenut Ermitážním mostem. Nynější vzhled získal v letech 1763–1766, kdy byla tato část něvského nábřeží obložena žulou. Do té doby zde byl dřevěný most. Nad Zimním kanálem je vytvořen oblouk s galeriemi, které spojují Starou Ermitáž s budovou Ermitážního divadla (Palácové nábřeží č. 32). Tvar oblouku symetricky napodobuje tvar Ermitážního mostu. Divadlo bylo postaveno v letech 1783 a 1787 architektem G. Quarenghim na místě, kde stál dříve Zimní palác Petra I. V 80. letech 20. století byly v období generální rekonstrukce nalezeny zbytky tohoto paláce. Následně byla provedena jejich restaurace a nyní se v dolní části Ermitážního divadla nachází muzeum Zimního paláce Petra I.

Pátá budova Ermitáže není z Něvy vidět. Nachází se v Milionové ulici č. 35 a rozprostírá se paralelně s budovou Staré Ermitáže. Tato poslední pro muzeum postavená budova nese název Nová Ermitáž. Stavba proběhla podle projektu architekta L. Klenzeho v letech 1842–1851. Sloupoví této budovy zdobí gigantické sochy atlasů z šedé žuly, vytvořené sochařem A. I. Těrebenjevým, které se staly symbolem muzea.

Budovy Ermitáže byly postaveny ve druhé polovině 18. století, kdy strohý styl klasicismu nahradil zdobné baroko. Ermitáž dodává něvským břehům na velkoleposti a vznešenosti:

Mám rád tě, Petra dílo hrdé,
mám rád tvůj strohý, strojný řád,
nábřeží tvojich žuly tvrdé,
vladařské Něvy majestát...

-psal A. S. Puškin v poemě Měděný jezdec.

(překlad: Bohumil Mathesius, 1938)

V Ermitáži je možné prostudovat téměř celou historii světového umění. Zvláštní zájem u návštěvníků vyvolává galerie obrazů, založená v roce 1764 v období vlády Kateřiny II. Jsou zde zastoupeny celé malířské školy – italská, francouzská, španělská, holandská, vlámská a další. V Ermitáži jsou vystaveny obrazy Leonarda da Vinci, Tiziana, Rubensa, Rembrandta, Renoira a mnohých dalších vynikajících umělců. Jsou zde také antické sochy a práce Michelangela, Rodina a Canovy. V muzeu se nachází oddělení Starověkého Egypta, Orientu a Dějin ruské kultury.

Budovy Ermitáže zabírají velkou část Palácového nábřeží a ukončují ho.

I přes krásu a vznešenost budov hraje v panoramatech něvských břehů hlavní roli Něva. Zde je naproti Zimnímu paláci u výběžku Vasiljevského ostrova obzvláště široká a velkolepá. V létě se po Něvě plaví výletní lodě. Jedno z přístavišť se nachází naproti Zimnímu paláci. Také zde proplouvají vlečné lodě táhnoucí nákladní čluny a čluny s vlastním pohonem. V noci projíždí pod zvedacími mosty větší lodě. V minulosti byla Něva ještě mnohem rušnější. Před Zimním palácem proplouvaly loďky s hudebníky, kteří svou hrou na roh zpříjemňovali cestu procházejícím se po nábřeží. Petrohradané se po Něvě projížděli na loďkách a u kotvišť petrohradského přístavu se tísnily obchodní lodě z různých zemí.

Zvláště zajímavý byl život Něvy v zimě, kdy se schovala pod pevný led a stala se ohromným náměstím. Pořádaly se zde závody na koních a stavěly se kopce na sáňkování. Velmi populární byly mezi obyvateli zimní běhy klusáků a trojspřeží. Běžecká dráha se rozprostírala naproti výběžku Vasiljevského ostrova. Sházelo se zde velké množství diváků a pro vyšší společnost byly připravovány tribuny. Závodů se mohl zúčastnit kdokoliv a diváci uzavírali sázky. Někdy nečekaně porazili vynikající Orlovské klusáky obyčejní rolničtí koně.

Na svátek Tří králů byla na Něvě svčena voda. Naproti Zimnímu paláci se nacházel Jordán, kde se vysekala díra do ledu a nad ní se postavila klenba v podobě přepychového stanu. Ceremoniálu se účastnila také carská rodina. Ne náhodou dostal vstup do Zimního paláce ze strany Něvy název Jordánský. Stejný název nese i nádherné schodiště vedoucí do prvního patra.

V současnosti je tato část Něvy místem oslav. Na Palácové nábřeží a na výběžek Vasiljevského ostrova přichází obyvatelé a návštěvníci Petrohradu sledovat slavnostní ohňostroje. Právě zde u Něvy probíhá i ohromující noční podívaná tzv. „Nachové

plachty², při které oslavují žáci ukončení školy.

Levý břeh Něvy je s výběžkem Vasiljevského ostrova propojen Palácovým mostem, který byl postaven inženýrem A. P. Pšenickým a architektem R. F. Melcerem v letech 1912–1916. Před stavbou mostu zde byla dlouhé roky v provozu trajektová přeprava. Umělecká výzdoba Palácového mostu byla dokončena mnohem později. V roce 1939 byla na zábradlí mostu nainstalována litinová mříž, vytvořená architektem L. A. Noskovem. Do té doby bylo zábradlí dřevěné. V roce 1977 probíhala poslední rekonstrukce mostu, při které byly vytvořeny nové lucerny. Palácový most je v noci osvětlen stejně jako Litějný a níže po proudu Blagoveščenský most (most Zvěstování Panny Marie). Zvednutá křídla Palácového mostu jsou jedním ze symbolů Petrohradu.

S Palácovým mostem jsou spojeny oslavy Nového roku 2001 vítající 21. století a nové tisíciletí. V tuto novoroční noc se sešlo na březích Něvy velké množství lidí. Most byl zvednut, i přestože se v zimním období mosty nezvedají. Sklápěcí část Palácového mostu se nachází uprostřed a proto, když se ohromná křídla pozvedla, přeměnila se na obrazovky, které umožnily vidět a slyšet novoroční pozdravy. Přesně o půlnoci s doprovodem výstřelů dělových salv z Petropavlovské pevnosti byla křídla mostu sklopena. To symbolizovalo začátek nového roku, století a tisíciletí.

Na Vasiljevském ostrově se na pravém břehu Něvy nachází stavby připomínající začátky rozvoje Petrohradu. Petr I. zde chtěl vytvořit centrum města podobné Amsterdamu, jenž zbožňoval.

Předpokládalo se, že ostrov bude plný kanálů. Práce byly začaty, ale nedokončeny a již vykopané kanály musely být zasypány. Prvopočáteční záměr Petra I. připomíná struktura Vasiljevského ostrova. Vznikly zde ulice, které vedou paralelně z jihu na sever, a každá strana ulice se jmenuje „linie“. Tímto způsobem tvoří jednu ulici dvě linie a každá z nich má vlastní číslo. Celkem jich je okolo třiceti.

Centrum města na Vasiljevském ostrově nevzniklo proto, že bylo spojení s ostrovem v období mrazů a během tání ledů složité. Kromě toho byl ostrov často zasažen povodněmi. Ale právě z důvodu, že zde chtěl Petr I. vytvořit centrum města, byly na břehu Velké Něvy vystavěny Menšíkovský palác, budovy Dvanácti kolegií (ministerstva) a Kunstkamery (Umělecké komory). Nábřeží dostalo později název Univerzitní.

Kunstkamera (Univerzitní nábřeží č. 3) je první ruské státní muzeum, které bylo

² „Nachové plachty“ („Alye parusa“) – svátek absolventů škol, při kterém po Něvě připlouvá symbol splněných snů - nachová plachetnice.

postaveno na příkaz Petra I. Budova muzea se stavěla od roku 1718 do roku 1734. Na její tvorbě se podíleli architekti G. J. Mattarnovi, N. F. Gerbel, G. Chiaveri a M. G. Zemcov. Nacházela se zde Akademie věd založená Petrem I. v roce 1724. V letech 1741–1765 zde pracoval M. V. Lomonosov. Ve věži budovy byla vybudována observatoř. V současné době je zde umístěno Muzeum antropologie a etnografie Petra Velikého a Muzeum M. V. Lomonosova.

Vedle Kunstkamery byla mezi léty 1783–1789 postavena ve strohém klasicistním stylu budova Akademie věd (Univerzitní nábřeží č. 5). Práce stavby vedl architekt Quarenghi a Akademie se zde nacházela do roku 1934, kdy bylo její prezidium přestěhováno do Moskvy. Nyní je v budově Petrohradské vědecké centrum Ruské akademie věd.

Na západní straně budovy Akademie věd vede Mendělejevská linie, na jejímž začátku byl v roce 1986 vystavěn pomník M. V. Lomonosova. Autory památníku jsou sochaři V. D. Svěšnikov a B. A. Petrov a architekti E. A. Ťacht a I. A. Šachov.

Čelní fasáda budovy Dvanácti kolegií je obrácena směrem k Mendělejevské linii a její boční strana směřuje k Něvě (Univerzitní nábřeží č. 7). Kolegie byly vytvořeny Petrem I. a sloužily jako předobraz budoucích ministerstev. Stavba budovy začala v roce 1722 podle plánů D. Trezziniho a dokončena byla po dvanácti letech. Od roku 1819 se zde nacházela Petrohradská univerzita, která později obsadila celou budovu. V současnosti je to hlavní budova Petrohradské státní univerzity.

Učili se a pracovali zde lidé, kteří proslavili ruskou vědu, mezi nimi P. L. Čebyšev, I. M. Sečenov, D. I. Mendělejev, A. S. Popov, V. V. Dokučajev, K. A. Timirjazev, E. V. Tarle a mnozí další.

Vedle Dvanácti kolegií se na nábřeží Něvy nachází malá budova, která se tradičně nazývá rektorský dům (Univerzitní nábřeží č. 9). Žil zde rektor univerzity P. A. Pletňov, spisovatel a přítel Puškina, kterému velký básník věnoval román Evžen Oněgin. V letech 1840–1860 se u Pletňova na jeho literárních večerech scházeli P. A. Vjazemskij, V. F. Odojevskij, N. V. Gogol, I. I. Panajev, F. I. Ťutčev a profesori a studenti univerzity.

V roce 1876 byl v tomto domě ubytován rektor univerzity a významný botanik A. N. Beketov. V roce 1880 se zde narodil jeho vnuk a budoucí velký básník A. A. Blok.

Tzv. palác Petra II. je dvoupatrová budova, jež měla být jeho rezidencí (Univerzitní nábřeží č. 11). Stavba paláce začala po roce 1710 a dokončena byla mezi roky 1759–1761. Petr II. zemřel v roce 1730 a nikdy zde nežil. Nyní je budova součástí univerzitního komplexu, ve kterém se nachází filozofická fakulta a fakulta orientálních

jazyků.

Dále se rozprostírá Menšikovský palác (Univerzitní nábřeží č. 15). Menšikov byl pomocníkem Petra I. a prvním gubernátorem Petrohradu. Palác je jednou z nejstarších petrohradských budov a byl postaven v letech 1710–1714 architekty G. M. Fontanem a J. G. Schadelem. Ve své době byl nejpřepychovější budovou Petrohradu. Probíhala zde petrohradská shromáždění, byli přijímáni zahraniční velvyslanci a oslavovány svatby oblíbených dvořanů Petra.

V roce 1731 byl palác předán vojenské škole pro šlechtice, která byla později přejmenována na První kadetskou. Během toho byly interiéry paláce kompletně předělány. Kadetskou školou prošel také budoucí polní maršál P. A. Rumjancev a v letech 1794–1797 byl jejím hlavním ředitelem M. I. Kutuzov. Velká pozornost byla ve škole věnována nejenom vojenským, ale i humanitním vědám. Instituci absolvovali spisovatelé A. P. Sumarokov, V. A. Ozerov, M. B. Knjažnin, M. M. Cheraskov, F. N. Glinka a K. F. Rylejev.

V současné době je Menšikovský palác jedním z pracovišť Ermitáže, kde se provádí velké restaurátorské práce. Byly zde rekonstruovány mnohé komnaty a sály. V listopadu 2002 byla před palácem umístěna bronzová busta A. D. Menšikova, vytvořená sochařkou M. T. Litovčenko-Anikušinou.

Dále se na břehu Něvy na místě přehlídkového náměstí, jež se rozprostíralo vedle Kadetské školy, nachází parčík. Na toto náměstí byl v roce 1818 přemístěn žulový obelisk, který stál dříve na Martově poli a byl vytvořen v roce 1799 architektem V. Brennou. Na jeho podstavci je nápis „*Vítězstvím Rumjanceva*“, což připomíná slavná vítězství ve válce s Tureckem pod velením generála a polního maršála P. A. Rumjanceva, který byl rovněž absolventem Kadetské školy. Park kolem obelisku byl vytvořen v 60. letech 19. století.

Západně od parku se rozprostírá stavba (Univerzitní nábřeží č. 17), která se svou impozantní velikostí vyjímá mezi okolními budovami. Její fasáda je zdobena sloupy a sochami Herkula a Flory. Stavební práce probíhaly od roku 1764 do roku 1788 na základě plánů architektů A. F. Kokorinova a Jean-Baptiste Vallin de la Motha pro Akademii malířství, sochařství a architektury. Ta byla založena z iniciativy M. V. Lomonosova a I. I. Šuvalova. Učili se a vyučovali zde přední národní umělci. Mezi nimi například D. G. Levickij, O. A. Kiprenskij, K. P. Brjullov, V. A. Serov, I. E. Repin; sochaři F. I. Šubin, M. I. Kozlovskij, I. P. Martos, M. M. Antokolskij; architekti V. I. Baženov, I. E. Starov, A. D. Zacharov, A. N. Voronichin, K. A. Ton a mnozí další. Nyní

jsou zde v Petrohradské akademii malířství, sochařství a architektury I. E. Repina (Akademie umění) vzdělávání noví umělci.

Na širokém sestupu k Něvě se před Akademií umění nacházelo přístaviště, vytvořené architektem K. A. Tonem v letech 1832–1834. Místo je zdobené kamennými sochami sfing, jež byly do Ruska přivezeny z Egypta v roce 1832. Sfingy objevila francouzská vědecká expedice při vykopávkách v hlavním městě Starého Egypta Vesetu. Následně byly odkoupeny ruskou vládou.

Tyto sochy jsou opěvovány mnohými básníky, Valerij Brjusov psal:

Upřeně se dívají jedna na druhou,
naplněny posvátnou tesknou touhou,
ony jakoby slyšely píseň vln z dálky,
z jiné překrásně vznešené řeky...

(vlastní překlad)

Trezziniho dům je jedním z těch, které vytváří proslulé architektonické komplexy petrohradských nábřeží (Univerzitní nábřeží č. 21). Předpokládá se, že právě v tomto domě, jenž byl postaven podle jeho vlastních plánů, prožil architekt Domenico Trezzini své poslední roky života. Po jeho smrti zdělila dům vdova s dětmi. Nejdříve to byl jednopatrový dům s mezipatrem, postavený na vysokých sklepeních a s vysokým krytým vchodem. Později byly do budovy vestavěny dvě poschodí, její velikost však zůstala původní. V současnosti probíhá rekonstrukce budovy, po níž se zde bude nacházet hotel. Přímo před budovou bude na Trezziniho náměstí umístěn památník prvního petrohradského architekta od sochaře I. Ignatěva.

Za Trezziniho domem Univerzitní nábřeží končí.

Naproti na levém břehu Něvy vede od Palácového mostu k Senátskému náměstí Admiraltějské nábřeží a dále začíná Anglické nábřeží.

Na začátku Admiraltějského nábřeží vystupuje k Něvě východní křídlo Admirality, níže po proudu se nachází západní křídlo. Hlavní fasáda Admirality je obrácena k jihu a z břehů Něvy je vidět pouze zlatá špička její věže, která je zakončena malou plachetnicí. Admiralita, jak ji známe dnes, byla postavena v letech 1806–1823 architektem A. D. Zacharovem.

Na začátku 18. století vypadala tato část nábřeží úplně jinak. Už v roce 1704 zde byla založena loděnice na stavbu lodí. První budova Admirality byla postavena ze dřeva a hlíny. Na konci 30. let 18. století byla budova přestavěna architektem I. K. Korobovem

a na začátku 19. století získala svou současnou podobu. Na místě budov, které nyní stojí na nábřeží Něvy mezi východními a západními křídly Admirality stála loděnice, kde se stavěly a spouštěly na vodu lodě. Nebylo zde možné projet dolů k břehům Něvy, a proto se žulové nábřeží v této části centra města budovalo mnohem později mezi roky 1873–1874. V roce 1832 byla budova Admirality předána odborné škole lodní architektury, která je, ačkoliv několikrát měnila svůj název, považována za první instituci Vojenské námořní akademie Dzeržinského, jež se zde nacházela do roku 1998. V roce 1998 byla přemístěna do města Puškin. V budově Admirality se bude nacházet Hlavní štáb vojenských mořských sil Ruské federace, který sem musí být do konce roku 2012 přemístěn z Moskvy.

U východního křídla Admirality se rozprostírá přístav postavený v letech 1820–1824 a přestavěný na začátku 20. století. Na obou stranách sestupu k Něvě stojí na vysokých podstavcích měděné sochy střežících lvů.

Na Admiraltějském nábřeží je možné vidět neobyčejný památník Petra I., na kterém se mladý car učí řemeslu stavby lodí. Podobný památník byl vytvořen sochařem L. Bernstammem na počátku 20. století a byl umístěn na Admiraltějském nábřeží. Tehdy Rusko darovalo jeho kopii Holandsku, kde se Petr I. pod jménem Petr Michajlovič učil řemeslu lodní tesařiny. Po revoluci památník zmizel a holandská kopie se zachovala. Ke třisetletému výročí založení ruského námořnictva a na památku přebývání Petra I. v Nizozemsku byla v Holandsku vytvořena napodobenina původní kopie památníku, která byla darována Petrohradu. A tak „Car tesař“ jak je obvykle tento památník nazýván, stojí opět na břehu Něvy. Na nízkém podstavci je nápis: *„Tento památník byl darován Petrohradu Nizozemským královstvím. Byl odhalen 7. září 1996 jeho královstvím veličenstvím princem Oranžským.“*

Nedaleko na Senátském náměstí stojí ještě jeden památník Petra I., který se stal již dávno jedním ze symbolů Petrohradu, je jím proslulý Měděný jezdec. Tento první petrohradský památník byl slavnostně odhalen 7. srpna 1782 – v den stoletého výročí usednutí Petra I. na trůn.

Jeho autorem je francouzský sochař E. M. Falconet, jenž byl do Ruska pozván Kateřinou II. speciálně kvůli práci na tomto pomníku a pracoval na něm 12 let. Hlavu Petra I. vytvořila mistrova žákyně Marie-Anne Collot. Petr I. je znázorněn jako reformátor země a zakladatel Petrohradu. Rusko je vyobrazeno jako mohutný kůň řítící se kupředu. Ohromná skála, na kterou vyskočili kůň s jezdcem, je symbolem překonaných překážek a had ležící pod kopyty koně, symbolizuje všechny poražené

nepřátelé. Petrova pravá ruka je natažena směrem k Petropavlovské pevnosti jakoby ukazovala místo, kde bude město založeno.

Při tomto pohledu se nevědomky v hlavě vynořují Puškinovy řádky:

Nad propast, z níž dech prázdna vál,
osudů vládce, rci, ó rci mi,
zda svými prsty kovovými
Rus právě tak jsi nevzepjal?

(překlad: Bohumil Mathesius, 1938)

4 VYBRANÉ PŘEKLADOVÉ PROBLÉMY

Jako překladatelé se během překladatelského procesu setkáváme s různými problémy a komplikacemi, jejichž řešením jsou obvykle vhodně zvolené překladové transformace. Při překladu vybraných kapitol turistického průvodce jsme se setkali s několika zásadními momenty, kterým se budeme v následujících podkapitolách věnovat.

Pro naši práci jsme si vybrali překlad knihy *Petrohradská nábřeží - Петербургские набережные*. Tento turistický průvodce popisuje něvské břehy a vodní systém města a jeho okolí a formou vyprávění vytváří zajímavý obraz vzniku jednotlivých mostů, nábřeží, kanálů a budov. Autorka tato památná místa popisuje a zároveň zasazuje jejich vznik do historického kontextu.

Knihy byla vydána v roce 2012 pod jménem současné ruské spisovatelky Galiny Georgijevny Bunatjanové. Petrohrad a jeho příměstské části jsou autorčiným častým námětem, mezi její další díla patří například: *Město múz (Город муз)*, *Petrohradská literární místa (Литературные места Петербурга)*, *Petrohrad Stříbrného věku (Петербург Серебряного века)*, *Petrohrad za tři dny (Петербург за три дня)* a mnohé další.

Během překladu jsme se snažili o zachování funkčního stylu výchozího textu. V knize se nachází velké množství jazykových prostředků, charakteristických pro odborný styl. Hlavním rysem jsou termíny, které jsou ve většině případů z oblasti architektury a historie.

V daném turistickém průvodci se objevují rovněž jazykové prvky uměleckého stylu. Dominantní je esteticky sdělná funkce knihy a množství citově zabarvených slov. Autorka v knize mimo jiné cituje významné ruské básníky Puškina, Brjusova, Ťutčeva a Achmatovovou, jejichž verše dodávají vyprávění zvláštní půvab. V textu jsou vhodně umístěny a podtrhují tak krásu a poetičnost Petrohradu. Výchozí text je díky těmto jazykovým prostředkům jistým způsobem odlehčen a obohacen. Domníváme se, že nepůsobí přehnaně odborně a není přehlacen informacemi, i přestože je v některých částech zmiňováno poměrně velké množství letopočtů a jmen.

Ačkoliv se v knize místy objevuje složitější větná stavba, je text knihy srozumitelný, čtivý a svou vhodně zvolenou formou udržuje čtenáře pozorného. Autorka v textu používá jak psanou formu číslovek, tak i zápis pomocí čísel, což nepůsobí stylisticky jednotně. V překladu jsme se rozhodli pro přepis číslovek slovy, s výjimkou

čísel označujících výšku, hloubku nebo rychlost.

V následujících podkapitolách se zaměříme na konkrétní překladové problémy a postupy, jež jsme pro jejich vyřešení použili. Během překladu jsme se řídili základními překladatelskými fázemi Jiřího Levého. Nejprve jsme knihu přečetli, abychom předlohu pochopili, poté jsme ji interpretovali a přestylizovali do cílového jazyka. (Levý 1998: 53-56)

4.1 PŘEVOD VLASTNÍCH JMEN

„Vlastními jmény se označují všechny živé nebo jakoby živé bytosti a jiné organismy, jež jsou fixovány v sociálních vztazích.“ (Pleskalová 2014: 10) Přední představitel české onomastiky R. Šrámek rozděluje jména do třech základních skupin. *Geonyma* zahrnují všechny třídy toponym, patří mezi ně vlastní jména onymických objektů na povrchu země, geomorfologické objekty pod povrchem země a kosmonyma – jména nebeských útvarů. Vlastní jména živých (nebo jakoby živých) bytostí označuje jako *bionyma* a *chrématonyma* pojmenovávají objekty, jevy a vztahy vzniklé lidskou činností. (Šrámek 1999: 163-165)

U převodu vlastních jmen hraje zásadní roli to, z jakého jazyka překládáme. Čeština dává obvykle přednost ponechání jmen v původním tvaru. „Vlastní jména osobní a zeměpisná pocházející z jazyka, který užívá latinské abecedy, píší se v češtině zásadně pravopisem původním, často odchylným od výslovnosti.“ (Havránek 2002: 31)

Při převodu vlastních jmen z cyrilice do latinky obvykle volíme transliteraci, kdy písmo výchozího jazyka přepíšeme do písma jazyka cílového. V některých případech se překladatel může rozhodnout také pro transkripci nebo transplantaci. Všechny tyto překladové transformace patří oficiálně mezi tzv. formální transformace. Pokud se v jazyce originálu objevují znaky, které nekorespondují s českou abecedou, přistupuje se k nahrazování na základě fonetické podobnosti.

Podle J. Levého je „vlastní jméno možno přeložit, pokud má hodnotu jen významovou, ale jakmile přistoupí charakter jména, tj. závislost na národní formě (každý národ má svůj rejstřík tvarů pro jména), je možná jen substituce nebo transkripce.“ Naopak „bez substituce se překlad obejde při převodu mezi příbuznými jazyky, např. češtinou a ruštinou, kde význam slovních kmenů je pochopitelný: Fronvizinův Prostakov, Gogolův Chlestakov, Uchovertov.“ (Levý 1983: 114-115)

Zvolený přístup by měl být při překladu jmen stylově jednotný, důsledně

aplikovaný v celém překládaném díle a snadno rozeznatelný. (Knappová 1987: 121)

V. Straková uvádí ve svém článku základní okolnosti, které musíme brát při řešení jazykové podoby pojmenování osob a míst v úvahu:

1. grafické systémy daných jazyků
2. stupeň frekvence jména a stupeň jeho „domestikace“, osvojení
3. dobové zvyklosti

4.1.1 PŘEVOD ANTROPONYM

Antroponyma označují vlastní jména jednotlivců nebo skupin lidí. (Pleskalová 2014: 10) Pro překlad naší knihy jsme si zvolili postup převodu vlastních jmen ruského původu pomocí transliterace. Považujeme ho za nejvhodnější řešení, vzhledem k tomu, že text je díky přepisu do latinky pro českého čtenáře srozumitelný, ale zároveň neztrácí svou autentičnost, díky typickým ruským koncovkám a tvarům jmen.

Tradiční ruské koncovky mužských příjmení *-ov*, *-ev* *-ij*, *-yj* jsme v souladu s obecnou zásadou převodu vlastních jmen do češtiny zachovali v původním tvaru: *Иван Старов* – *Ivan Starov*; *В. Л. Боровиковский* – *V. L. Borovikovskij*.

V jiných pádech *adjektivní ruská mužská příjmení* skloňujeme v češtině stejně jako přídavná jména: „*По проекту инженера В. И. Крыжановского,...*“ – „*podle projektu inženýra V. I. Kryžanovského,...*“

Ruská mužská příjmení s koncovkami *-ov* a *-ev* skloňujeme podle vzoru pán: „*была выполнена скульптуром Владимиром Горевым.*“ – „*byla vytvořena sochařem Vladimírem Gorevem.*“

Ženská příjmení jsme odvozovali podle zásad platných v českém jazyce, tedy připojením koncovky *-ová*. Ruská ženská příjmení adjektivního tvaru s koncovkou *-aja* jsme pouze transliterovali: *А. А. Ахматова* – *A. A. Achmatovová*; *Е. М. Хитрова* – *E. M. Chitrovová*; *Н. С. Гумилёва* – *N. S. Gumiljovová*; *В. Ф. Комиссаржевская* – *V. F. Komissarževskaja*.

Pro ruštinu je charakteristické užívání patronymiky. *Отчество* neboli *jméno po otci* jsme rovněž transliterovali: *Александр Ярославич* – *Alexandr Jaroslavič*.

Během překladu jsme rovněž zohledňovali úroveň *domestikace vlastních jmen*. U historicky významných osobností, spisovatelů nebo jiných kulturně známých osob dochází v češtině k tzv. osvojení. Během překladatelského procesu jsme proto některá jména netransliterovali, ale našli jsme jejich ustálený tvar v češtině.

Poslední ruský car Николай II má v češtině podobně jako většina vládařů svůj český a běžně užívaný tvar Mikuláš II (*Николай II – Mikuláš II.*).

Obdobným případem je i významná ruská carevna, která je v Čechách známa jako Kateřina II. (Veliká). V případě, že by se nejednalo o panovnici, jméno bychom pouze transliterovali a zůstalo by v původním tvaru Jekatěrina (*Екатерина II – Kateřina II.*).

Autorka knihy nás seznamuje s mnohými světovými architekty a jinými významnými osobnostmi, jejichž jména ruština na základě svých všeobecně přijatých pravidel obvykle transkribuje, tedy foneticky přepisuje. Tímto způsobem se výrazně mění psaná podoba původního jména. Český jazyk na rozdíl od ruštiny obvykle cizí jména a příjmení transliteruje, to znamená, že je přepisuje podle jejich původního tvaru. Z tohoto důvodu jsme si dohledali původní psanou formu jmen a v překladu ji tak uvedli. *Бенуа – Benoîs; Трезини – Trezzini; Патуяр – Patouillard; Фикельмон – Ficquelmont; Витман – Whitman.*

V textu jsme se rovněž setkali s tzv. obyvatelskými jmény, což jsou: „osobní jména motivovaná příslušností k místu.“ (Polívková 1986) Ruština užívá v tomto jazykovém jevu více přípon než čeština. V knize se opakovaně setkáváme s tvary *петербуржцы* a *ленинградцы*. Podle pravidel českého pravopisu užíváme pro obyvatelská jména přípony: *-an, -ané, -ec, -ci*. Překlad má na základě těchto norem podobu *Petrohrad'ané* a *Leningrad'ané* (*сами ленинградцы – samotní Leningrad'ané*).

4.1.2 PŘEVOD TOPONYM

„Toponyma jsou vlastní jména objektů, které leží v krajině a jsou kartograficky fixovatelné v mapových dílech.“ (Pleskalová 2014: 11) Během práce jsme se vzhledem k povaze výchozího textu setkali s velkým množstvím toponym, pro jejichž překlad jsme volili následující postupy.

Za základní postup je při jejich překladu považována *transliterace*. S pomocí této metody dochází v českém jazyce u některých ruských názvů k postupné domestikaci, jejich tvar tak v cílovém jazyce plně odpovídá tvaru v jazyce původním např. *Байкал – Bajkal, Мойка – Moïka, Нёва – Neva, Москва – Moskva, atd.*

Při překladu názvu čtvrti *Рыбацкое* jsme se rozhodli pro metodu *transkripce*. V češtině jsme uvedli tvar *Rybackoje* odpovídající zvukové podobě originálního slova. Transkripci obvykle volíme v případě, že je objekt v kulturním prostředí jazyka překladu neznámý a výslovnost se liší od jeho písemné podoby.

Zeměpisné jméno se nachází i v samotném názvu našeho průvodce *Петербургские набережные*, tedy *Petrohradská nábřeží*. Oficiálním jménem města je *Санкт-Петербург*, které netransliterujeme, jelikož má jeho název v češtině ustálený tvar *Petrohrad*. Jméno města mělo v průběhu historie několik podob, Санкт-Петербург je jméno původní a zároveň současné. V letech 1914–1924 se město jmenovalo Петроград, tento tvar se v našem průvodci neobjevuje, naopak je tam několikrát zmíněna jeho sovětská podoba *Ленинград*, kterou do češtiny překládáme pomocí transliterace jako *Leningrad*. Autorka v díle užívá názvy města na základě kontextu dané doby a my jejich podobu během překladu dodržujeme.

U překladu dvouslovných názvů, které obsahují adjektivum, jsme se rozhodli pro metodu *transliterace* s užitím české koncovky *-ý*, tedy *Васильевский остров* – *Vasiljevský ostrov*, *Володарский мост* – *Volodarský most*, *Финский залив* – *Finský záliv*, *Михайловский дворец* – *Michajlovský palác*, *atd.* Text je díky tomu pro českého čtenáře čtivější, přehlednější a ruské koncovky neodpoutávají jeho pozornost.

Петроградский остров jsme transliterovali podle výše uvedeného pravidla jako *Petrohradský ostrov* (ruské písmeno *-z* obvykle nahrazujeme českým *-h*). Některé názvy mají v češtině svou ustálenou podobu: *Хельсинки* – *Helsinki*, *Маньчжурия* – *Manžusko*, *Волго-Балтийский водный путь* – *Volžsko-Baltská vodní cesta*, *apod.* Z tohoto důvodu jsme u všech zeměpisných názvů ověřovali, zda nemají v cílovém jazyce svůj vlastní ustálený tvar.

Metoda *doslovného překladu* se používá v případě, že má název výchozího jazyka určitý význam a pokud je v cílovém jazyce jeho odpovídající ekvivalent: *Лебяжья канавка* – *Labutí příkop*, *Прачечный мост* – *Most pradelnek*, *Дворцовая площадь* – *Palácové náměstí*, *Малая Охта* – *Malá Ohta*, *Заячий остров* – *Zajetí ostrov*, *Дворцовая набережная* – *Palácové nábřeží*, *atd.*

4.2 PŘEKLAD NÁZVŮ HISTORICKÝCH UDÁLOSTÍ

Během práce na našem překladu jsme se setkávali s názvy památníků, budov nebo míst, která mají určitý vztah k historickým událostem. Každý národ má svou kulturní terminologii, s čímž souvisí i pojmenování historických momentů a okolností. I přestože mají český a ruský národ jako Slované a Evropané v zásadě společné dějiny, nalezneme v názvech historických událostí jisté rozdíly a odlišnosti. V takových případech je nutné najít a ověřit si jejich pojmenování v cílovém jazyce, aby nedošlo

k faktické chybě.

V textu se na několika místech opakoval název *Отечественная война*. Jedná se o ustálený ruský termín, který však není v českém prostředí příliš známý a mohl by tak být v jeho doslovném překladu „Vlastenecká válka“ zavádějící. V češtině je tato historická událost označována jako *Napoleonovo ruské tažení v roce 1812*.

Obdobným případem je i pojmenování *Великая Отечественная война*, které označuje válku mezi Sovětským svazem a Německou říší v letech 1941–1945. V češtině je pojmenování Velká vlastenecká válka ustálenější a známější, než tomu bylo v případě Napoleonských válek, nicméně jsme se i přesto rozhodli pro *generalizaci* překladu. V Rusku je *Великая Отечественная война* velmi silným pojmem a vyvolává u lidí určité pocity hrdosti a smutku, v Česku je však všeobecně užívanější termín *2. světová válka*, jejíž součástí Velká vlastenecká válka je.

4.3 PŘEKLAD NÁZVŮ PAMÁTEK

Náš turistický průvodce nás během svého vyprávění provádí po mnohých památných místech Petrohradu a jeho okolí. Ve většině případů jsme se u překladu názvů památek rozhodli pro transliteraci. Mnohá pojmenování památných míst jsou spojena se svým okolím a často nesou názvy odvozené od ulic, náměstí nebo řek.

Víceslovné názvy památníků jsme *transliterovali* a podle zásad pravidel českého pravopisu jsme použili českou koncovku *-á, -ý, -é*. Obdobný postup jsme použili i v případech adjektivního pojmenování. Jméno *Смоленский собор* je odvozené od bývalého nedaleko ležícího dvora, kde se vařila smola, do češtiny je běžně překládán jako *Smolný chrám*. Název *Усть-Ижорская церковь* jsme v textu přeložili jako *Ust'-Ižorský chrám*. Známa a velkolepá *Александро-Невская лавра* byla pojmenována na počest velikého ruského knížete. V textu jsme ji přeložili jako *Alexandro-Něvskou lávru*. Stejný postup jsme zvolili i u dalších názvů: *Свято-Троицкий собор* – *Svato-Trojický chrám*, *Благовещенская церковь* – *Blagověščenský chrám (chrám Zvěstování Panny Marie)*, *Надвратная церковь* – *Nadvratný chrám*, *Волковское кладбище* – *Volkovský hřbitov, atd.*

Pravoslavné chrámy hrají mezi petrohradskými památkami zásadní roli. Během jejich překladu jsme v českém jazyce používali slovo *chrám*, a nikoliv kostel. Kostel je v pravoslaví chápan vždy jako katolický, proto by doslovný překlad slova *церковь (kostel)* mohl působit zavádějícím dojmem.

I přestože jsou čeština a ruština jazyky příbuzné, mají své zvláštnosti a odlišnosti. Mnohá slova se liší číslem nebo rodem a jinak tomu není ani u názvů památek. Během jejich překladu dochází k tzv. *záměně gramatických kategorií*. Ermitáž je jednou z nejvýznamnějších a nejslavnějších petrohradských památných budov. V ruském jazyce je název *Эрмитаж* rodu mužského, v češtině se však používá v rodě ženském (ta) *Ermitáž*. Další významnou památkou, která má v češtině a v ruštině odlišný rod je budova ruského námořnictva *Admiralita*, v ruštině nese tvar *Адмиралтейство* a je rodu středního. Během procesu překladu jsme si správný rod a tvar překládaného pojmu vždy pečlivě ověřovali.

4.4 PŘEKLAD VERŠŮ

Jak již bylo zmíněno, autorka obohacuje text knihy o citace veršů významných ruských básníků. Během svého vyprávění o petrohradských nábřežích dosazuje do některých pasáží útržky básní souvisejících s daným místem. V průběhu práce na našem překladu jsme si museli poradit s jejich převedením do češtiny.

V knize jsou nejčastěji citované verše *Alexandra Sergejeviče Puškina* z poemy *Měděný jezdec* (*Медный всадник*). Puškin ve svém díle vypráví o jedné z nejničivějších potop Petrohradu a zároveň opěvuje neobyčejné krásy a půvaby tohoto města. Pro naši práci jsme si vybrali překlad Měděného jezdce od *Bohumila Mathesia* z roku 1938, který považujeme za velmi zdařilý.

<i>Погода нуще свирепела,</i>	<i>Město se v lázni vichru koupá</i>
<i>Нева вздувалась и ревела,</i>	<i>a Něva roste, bobří, stoupá</i>
<i>Котлом клокоча и клубясь,</i>	<i>jak v kotli víří, vše a vše –</i>
<i>И вдруг, как зверь остервенясь,</i>	<i>a náhle město napadne</i>
<i>На город кинулась</i>	<i>kly jako šelma rozzuřená</i>
.....
<i>И всплыл Петрополь, как тритон,</i>	<i>Jak Triton vyplul Petrohrad</i>
<i>По пояс в воду погружен...</i>	<i>až po pás vodstvem Něvy spjat...</i>

Ve výchozím textu se kromě veršů z poemy *Měděný jezdec* objevily i útržky Puškinova veršovaného románu *Evžen Oněgin* (*Евгений Онегин*). V našem turistickém průvodci citujeme verzi Oněgina od *Olgy Maškové* z roku 1987.

Úvodem a prvními slovy našeho průvodce je veršik známé ruské básníčky *Anny*

Andrejevny Achmatovové z básně Ленинград в марте 1941. Pro zachování dané formy jsme přeložili úryvek v jeho doslovném znění.

*О, есть ли что на свете мне знакомей,
Чем шпилей блеск и отблеск этих вод...* *O znám-li na světě něco více,
než lesk a odlesk těchto vod...*

Autorka knihy nás během svého vyprávění zavedla do proslulého petrohradského Letního sadu. Při té příležitosti použila verš *A. A. Achmatovové* z její stejnojmenné básně *Letní sad*. Tento úryvek jsme přeložili téměř doslovně tak, aby zůstal zachován její smysl a ráz.

*Я к розам хочу в тот единственный сад
Где лучшая в мире стоит из оград...* *Chci k růžím do té jedinečné zahrady,
kde stojí nejlepší na světě ohrady...*

Náš turistický průvodce podtrhuje krásy Petrohradu také verši známého romantického básníka *Fjodora Ivanoviče Ťutčeva*. Ten ve své básni zdůrazňuje pevné pouto, jež ho váže k neobyčejnému severskému městu. U překladu Ťutčevových veršů jsme se snažili především o zachování původního významu jeho slov.

*О Север, Север – чародей,
Иль я тобою околдован?
Иль в самом деле я прикован
К гранитной полосе твоей?* *O Severe, ty musíš být mág,
zkus mi dát alespoň náznak,
zda jsem tebou skutečně očarován,
nebo k tvým žulovým pásům přikován?*

Posledním z básníků, jehož verše se v naší knize objevují, je *Valerij Jakovlevič Brjusov*, který se proslavil především jako jeden ze zakladatelů ruského symbolismu. Strofa básně *Зеркало теней* je tematicky citována během vyprávění o Univerzitním nábřeží, na kterém jsou umístěny egyptské sochy sfing. Brjusov ve svých verších píše o stesku, kterým jsou tyto kamenné sochy naplněny. Úryvek básně jsme přeložili takto:

*Глаза в глаза вперив, безмолвны,
Исполнены святой тоски,
Они как будто слышать волны
Иной, торжественной реки...* *Upřeně se dívají jedna na druhou,
naplněny posvátnou tesknou touhou,
ony jakoby slyšely píseň vln z dálky,
z jiné překrásně vznešené řeky...*

4.5 KULTURNÍ ZVLÁŠTNOSTI

Při překladu turistického průvodce jsme se setkali i s některými ruskými kulturními specifiky. Průvodce nás během svého vyprávění seznamuje s různými paláci, chrámy a domy, které vždy stručně popisuje. V ruském jazyce neexistuje pojmenování pro přízemní část budovy a považuje se automaticky za první patro. Z tohoto důvodu nemůžeme pouze strojově překládat, ale musíme si tento rozdíl uvědomit. „Трёхэтажное здание“ jsme do cílového textu přeložili jako „dvoupatrovou budovu“ a „первый этаж“ jako „přízemí“.

V knize jsou v závorkách u jednotlivých budov uváděny jejich adresy. Autorka v rámci toho používá zkratky charakteristické pro administrativní funkční styl. Pro lepší přehlednost a porozumění jsme překládali úplný tvar adresy. V Rusku neexistují ani čísla popisná, ani čísla orientační, proto jsme v překladu uvedli před číslovkou zkratku č. (číslo). Na základě toho jsme (*наб. Кутузова, 32*) převedli jako (*Kutuzovovo nábřeží č. 32*).

4.6 FORMÁLNÍ TRANSFORMACE

Během překladu jsme kromě výše zmíněných metod transliterace, transkripce a doslovného překladu používali některé z dalších formálních překladových transformací. Podle Z. Vychodilové mezi ně řadíme lexikální a gramatické transformace.

Lexikální transformace se vztahují především k významu lexikálních jednotek v textu a k jeho vnitřnímu obsahu. „Lexikální transformace je operace, která spočívá v záměně překládané lexikální jednotky jednotkou s jinou sémantickou motivací, dochází při ní tudíž k záměně pozorovacího východiska, založeného na jiných příznacích překládaného pojmu.“ (Žváček 1995: 24)

„Gramatická transformace je taková operace, při níž se určitá věta změní v jinou, tzn. ve svůj transform, a to při zachování stejné lexikální náplně.“ (Žváček 1995: 27)

4.6.1 KALKOVÁNÍ

Tuto překladovou transformaci jsme používali v případech, kdy bylo vhodné doslovně převést morfém původní lexikální jednotky. V jedné části naší knihy se autorka zmiňuje o elektrárně postavené v roce 1922, která byla ve spojitosti s tehdejší politickou situací pojmenována „Красный Октябрь“, její název jsme přeložili jako „Rudý říjen“. Obdobný postup jsme použili i u překladu dalších toponym například název „Большая

Охта“ jsme převedli jako „*Velká Ohta*“, „*Заячий остров*“ jako „*Zaječí ostrov*“, *atd.* (viz. 4.1.2 Převod toponym)

4.6.2 ZÁMĚNA GRAMATICKÝCH KATEGORIÍ

Tato překladová transformace se týká především gramatických odlišností mezi českým a ruským jazykem, ke kterým došlo, i přes jejich společný jazykový vývoj. Jedná se zejména o rozdíly v čísle, rodu, vzoru, pádu, slovesném čase, vidu, apod.

Na odlišný rod podstatného jména jsme narazili u překladu názvu naší knihy „*Петербургские набережные*“. „*Набережная*“ je v ruštině rodu ženského a v češtině je „*nábřeží*“ rodu středního. K záměně gramatické kategorie došlo také například u překladu slovního spojení „*водная система*“, která je v ruštině rodu ženského a v češtině rodu mužského, tedy „*vodní systém*“. Stejně tomu tak je i u slov „*проблема*“ – „*problém*“ a „*программа*“ – „*program*“.

Turistický průvodce nás během svého vyprávění zavedl do nejednoho petrohradského muzea. Muzeum je v českém jazyce rodu středního, v ruštině je však rodu mužského, proto jsme „*государственный музей*“ přeložili jako „*státní muzeum*“.

4.6.3 ZÁMĚNA VĚTNÝCH ČLENŮ

Za záměnu větných členů považujeme užití slov cílového jazyka v jiných syntaktických funkcích, než je tomu v jazyce výchozím. U překladu z ruštiny do češtiny dochází nejčastěji k záměně shodného a neshodného přívlastku.

Jako ukázkou záměny větných členů si uvedeme několik příkladů. Ruské slovní spojení „*система отопления*“ jsme přeložili jako „*vytápěcí systém*“, jelikož je tento tvar pro češtinu přirozenější. Obdobným případem je kolokace „*стоянка судов*“, která má v českém jazyce jiný pořádek slov, tedy „*lodní zástavka*“. Na základě těchto příkladů můžeme říci, že český jazyk dává na rozdíl od jazyka ruského přednost tzv. posesivním přídavným jménům a zájmenům. To znamená, že upřednostňuje přívlastňovací tvary jmen. V souladu s tímto pravidlem jsme přeložili následující část věty: „*Из разных городов России...*“ takto: „*Z různých ruských měst...*“ Totožný postup jsme zvolili u překladu: „*Дворец Менишкова*“ - „*Menšikovský palác*“, „*Набережная Кутузова*“ - „*Kutuzovovo nábreží*“ a „*Дом Трезини*“ - „*Trezziniho dům*“. Na posledním příkladu je evidentní další rozdíl mezi češtinou a ruštinou. Kromě toho, že ruský jazyk foneticky transkribuje jména západního původu, ponechává některá z nich jako nesklonná.

4.6.4 KOMPRESSE

Kompresse (kondenzace) neboli tzv. zhuštění. Tuto metodu používáme nejčastěji při překladu přechodníkových vazeb nebo přídavných jmen slovesných z ruštiny do češtiny. V současném českém jazyce mají přechodníky spíše archaický charakter, z tohoto důvodu je obvykle nahrazujeme vedlejšími větami. V ruských textech jsou přechodníky naopak hojně užívaným jevem:

С 1934 года до пожара, случившегося в 1993 году, в особняке располагался ленинградский Дом писателя им. В. В. Маяковского. – Od roku 1934 do požáru, ke kterému došlo v roce 1993, se nacházel ve vile leningradský dům spisovatele V. V. Majakovského.

Над равнинными берегами Невы высоко вознесся золоченый шпиль колокольни Петропавловского собора, завершающийся фигурой ангела с крестом. – Nad rovinnatými břehy Něvy se vysoko tyčí pozlacená špička zvonice Petropavlovského chrámu, která je zakončena postavou anděla s křížem.

4.6.5 MULTIVERBIZACE

Multiverbizace je překladová transformace, kterou používáme v případě, že nemáme jednoslovný vhodný ekvivalent pro daný výraz. Slovo v procesu překladu nahradíme dvou- či víceslovnou kolokací.

V knize se vzhledem k úzké vazbě města na vodní prostranství často objevují slova s tím spojená. Například výraz „баржа“ má v češtině význam „nákladní loď“, slovo „судостроение“ jsme přeložili jako „stavba lodí“, „ледоход“ označuje proces „tání ledu“ a „ледостав“ – proces „zamrzání vody“. Dále jsme se během naší práce setkali například s ruským pojmem „развязка“, které mělo v daném kontextu význam „víceúrovňové křižovatky“ nebo se slovem „элеватор“ označující „obilný sklad“.

4.6.6 UNIVERBIZACE

Univerbizace je, jak vyplývá z názvu, opačným procesem multiverbizace. Během překladu nahrazujeme dvou- nebo víceslovné spojení jednoslovným výrazem. V průběhu překladu jsme narazili například na slovní spojení „вести торговлю“, které v češtině obvykle vyjadřujeme jedním slovem „obchodovat“. Ve výchozím textu jsme se setkali také s kolokací „взять начало“, která v češtině znamená „začínat“ nebo „vzniknout“.

Dalším příkladem je slovní spojení „*принимать решение*“, které se do češtiny převádí jednoslovným výrazem „*rozhodovat*“.

4.6.7 SPOJENÍ A ROZČLENĚNÍ VĚT

Čeština i ruština jsou tzv. jazyky flektivní. Mimo jiné to znamená, že mají syntax s volným slovosledem. Metodou spojení nebo naopak rozčlenění vět vytváříme text daného jazyka čtivější a přirozenější.

Pro ruský jazyk jsou charakteristická dlouhá souvětí, což může v českém textu působit nepřehledně. Z tohoto důvodu jsme se během překladu uchýlovali k členění ruských táhlých souvětí na více kratších.

„В этом храме покоятся мощи Александра Невского, перенесенные по воле Петра I из города Владимира в Петербург 30 августа 1724 года к трехлетней годовщине заключения Ништадтского мира, завершившего победоносную для России Северную войну.“ – *„Leží v něm ostatky Alexandra Něvského, které byly přeneseny na přání Petra I. z města Vladimir do Petrohradu 30. srpna 1724. Tento den byl třiletým výročím uzavření Nystadského míru, který ukončil pro Rusko vítěznou Severní válku.“*

V některých případech jsme se naopak rozhodli pro spojení více kratších vět v jedno souvětí.

„Он напал на русскую крепость Нейшлот, взять которую ему не удалось. Потерпел он поражение и в морском сражении.“ – *„Neúspěšně napadl ruskou pevnost Nejšlot a zároveň byl poražen v námořní bitvě.“*

4.7 SÉMANTICKÉ TRANSFORMACE

Mezi sémantické transformace řadíme na základě klasifikace Z. Vychodilové ty, které jsou obvykle součástí lexikálně-sémantické skupiny. Jsou to překladatelské metody, díky kterým dochází k jistému posunu ve významu slov. V průběhu našeho překladu jsme použili například konkretizaci, generalizaci a antonymický a opisný překlad. V rámci naší práce jsme používali více formální transformace než transformace sémantické.

4.7.1 ANTONYMICKÝ PŘEKLAD

Antonymický překlad je proces, při kterém dochází k záměně pojmu výchozího textu za pojem významově opačný. Během této transformace může dojít k přestavbě struktury věty, její smysl však musí zůstat zachován. Pod pojmem negace, kterou během překladu používáme, se rozumí změna kladné věty na zápornou: „*Дома здесь невысоки.*“ – „*Дому jsou zde nízké.*“ nebo „*он небольшой*“ – „*je malý*“.

V ruštině je běžně užívaný tzv. *částečný zápor*, kdy se záporné „*не*“ staví před jiný člen než před přísudek. Čeština tuto možnost větné skladby prakticky nepoužívá, a proto jsme se rozhodli negovat sloveso: „*В соответствии с этим и рассказ о Неве начинается не с парадных кварталов Петербурга, а с того места, где она пересекает черту города.*“ – „*Na základě toho, nezačíná vyprávění o Něvě ve slavnostních čtvrtích, ale na místě, kde řeka přechází hranici města.*“

4.7.2 EXPLIKACE

Explicace neboli opisný překlad je metoda užívaná při překladu reálií, neologismů nebo frazeologismů. Jde o záměnu lexikální jednotky výchozího jazyka slovním spojením cílového jazyka. Během překladu jsme se setkali s pojmenováním *Rostrální sloupy*, jež bylo odvozeno od ruského podstatného jména „*ростр*“. Daný výraz jsme pro lepší pochopení vysvětlili následujícím způsobem: „*По проекту того же архитектора возведены Ростральные колонны. На колоннах укреплены символические изображения носовой части корабля – ростры, потому они называются ростральными.*“ – „*Podle projektu Thomase de Thomona byly vystavěny také Rostrální sloupy. Na sloupech jsou symbolicky vyobrazeny přední části lodí. Název Rostrální sloupy je odvozen od ruského „rostr“ znamenající příď.*“

Za formu opisného překladu můžeme považovat také poznámky pod čarou, které blíže vysvětlují některé z pojmů. V textu se objevuje například slovní spojení „*Алые напыса*“, které je v ruském prostředí známé jako absolventský svátek. Ačkoliv jsme pojem přeložili doslovně jako „*Nachové plachty*“, podrobněji jsme jeho význam popsali v poznámce pod čarou. Díky tomu je jeho smysl jasný a vysvětlení nenarušuje text.

4.7.3 GENERALIZACE

Generalizace je metoda, při které dochází k záměně lexikální jednotky výchozího jazyka s užším významem za lexikální jednotku cílového jazyka s širším nebo

obecnějším významem. Tuto transformaci jsme použili pro zjednodušení a zkrácení českého souvětí: „*На правом и левом берегах...*“ – „*Na obou březích...*“

4.7.4 KONKRETIZACE

Konkretizace je překladový postup, při němž dochází k záměně lexikální jednotky výchozího jazyka s širším nebo obecnějším významem za lexikální jednotku cílového jazyka s užším nebo konkrétnějším výrazem. Během našeho překladu jsme se setkali s ruským výrazem *голубой*, které označuje světlý odstín modré barvy. Pro zachování původního významu slova, jsme použili metodu konkretizace: „*Издалека с Невы на левом берегу видно высокое легкое пятикупольное голубое с белым здание, вызывающее ощущение какой-то удивительной праздничности.*“ – „*Již z dálky je na levém břehu Něvy vidět vysoká světle modrá stavba s bílými doplňky a pěti kupolemi, která působí neobyčejně slavnostním dojmem.*“

Konkretizaci jsme použili také ve větě, kde bylo v původním textu uvedeno, že se jedná o stejného architekta, jehož jméno bylo zmíněno v jedné z předcházejících vět. Pro lepší srozumitelnost jsme uvedli celé vlastní jméno daného architekta: „*По проекту того же архитектора возведены Ростральные колонны.*“ – „*Podle projektu Thomase de Thomona byly vystavěny také Rostrální sloupy.*“

ZÁVĚR

V naší diplomové práci jsme se věnovali odbornému překladu vybraných kapitol turistického průvodce z ruštiny do češtiny. Jako překladový materiál jsme si vybrali knihu Petrohradská nábřeží (Петербургские набережные), která nás formou vyprávění provázela po něvských březích a jejich okolí. Průvodce byl vydán v roce 2012 pod jménem současné ruské spisovatelky Galiny Georgijevny Bunatjanové.

V první části diplomové práce jsme se věnovali teoretickým otázkám. Nejprve jsme definovali pojmy související se stylistikou a uvedli jsme základní druhy funkčních stylů a jejich charakteristické jazykové prostředky. Podrobněji jsme se zabývali odborným a uměleckým funkčním stylem, do jejichž roviny spadá námi překládaný text. Autorka v knize střídá několik slohových postupů. Některé části textu mají pouze informační funkci, která je vyjádřena jednoduchým popisem a je charakteristická pro odborný styl. I přestože se v textu nachází velké množství termínů, není míra jeho odbornosti vysoká a je řazen mezi tzv. populárně-naučný styl. Kniha má zároveň esteticky sdělnou funkci. Spisovatelka používá vyprávěcí postup a citově zabarvená slova, která jsou typická pro umělecký funkční styl.

V rámci druhé kapitoly jsme se zabývali otázkami překladu a jeho definicemi a zároveň jsme se zaměřili na proces překladu a fáze překladatelské práce. Nedílnou součástí druhé kapitoly je část zasvěcená specifikům odborného překladu. Pro zpracování tohoto tématu byly využity práce českých a ruských lingvistů: Jiřího Levého, Bohuslava Ilka, Dušana Žváčka, Zdeňky Vychodilové, Vilema Naumoviče Komissarova a dalších. Teoretické metody a postupy týkající se překladu, ať už odborného či uměleckého, jsme využili v praktické části naší diplomové práce.

V průběhu překladu, který je naší třetí kapitolou, jsme se snažili především o zachování funkčního stylu, přehledné formy výchozího textu a jeho jazykových prostředků. Řídili jsme se základními překladatelskými fázemi Jiřího Levého. Nejprve jsme knihu přečetli, abychom předlohu pochopili, poté jsme ji interpretovali a přestylovali do cílového jazyka. Mezi problematiska místa překladu patřil převod ruských reálií a odborných termínů. Odborné výrazy jsme obvykle překládali s pomocí slovníků a specializovaných publikací. Autorka v knize mimo jiné cituje verše významných ruských básníků, jejichž převod do češtiny jsme vyřešili dohledáním již existujících českých překladů nebo vlastním překladem. Vzhledem k tomu, že jsou

ruština a čeština jazyky příbuzné, věnovali jsme zvláštní pozornost interferenčním vlivům.

Poslední a nejdůležitější částí naší práce je kapitola týkající se problematiky překladu turistického průvodce. Během procesu překladu jsme zohledňovali lexikální, syntaktické a gramatické rozdíly mezi jazykem výchozím a jazykem cílovým. Kapitola je tematicky rozdělena na kratší podkapitoly, které se věnují jednotlivým překladatelským problémům a jejich řešením.

V rámci poslední kapitoly jsme se zabývali převodem antroponym a toponym. Kromě toho jsme se věnovali problematice převodu názvů historických událostí, památek a poezie. U každé z problematických částí jsme uvedli konkrétní příklady z textu a způsob jejich řešení. Během našeho překladu byly nejčastěji používanými metodami formální transformace transliterace, transkripce, záměna gramatických kategorií, komprese a úprava uspořádání stavby vět. Snažili jsme se, aby cílový text působil přirozeně a zároveň odpovídal obsahové a estetické stránce textu výchozího, čímž jsme ho přiblížili českému čtenáři. Kromě formálních transformací jsme používali také transformace sémantické, i když v menší míře. Mezi použitými metodami byly například antonymický překlad, generalizace, konkretizace a explikace, kterou jsme používali především k přiblížení významu některých kulturních specifik.

Téma naší diplomové práce považujeme za přínosné a pro nás velice obohacující především proto, že jsme získali nové zkušenosti v oblasti odborného a uměleckého překladu. Na začátku práce jsme si vytyčili dva základní cíle. Prvním bylo vytvoření adekvátního rusko-českého překladu a druhým zpracování přehledného komentáře k problematikým pasážím, s nimiž jsme se během procesu překladu setkali. Dané cíle jsme v rámci našich možností a znalostí splnili.

РЕЗЮМЕ

Данная дипломная работа посвящена проблематике перевода избранных глав туристического путеводителя. Литературный жанр подобного типа считается интересным и актуальным, так как туризм играет в настоящее время в обществе очень важную роль.

Цель настоящей работы заключается в создании адекватного перевода с русского языка на чешский и в составлении комментария к проблемным частям перевода.

Дипломная работа состоит из теоретической и практической частей. Теоретическая часть состоит из двух основных глав, которые далее разбиты на подглавы. В ходе написания теоретической части, мы использовали работами известных чешских и русских лингвистов, например: Г. Я. Солганика, В. Н. Комиссарова, М. Н. Кожиновой, Б. Илека, Д. Жвачка, М. Чеховой, Д. Книттловой и т. д.

Первая глава касается стилистики, которая является очень важным аспектом процесса перевода. В рамках этой части работы определено значение стилистики и основных функциональных стилей. Прежде всего, описано возникновение стилистики как самостоятельной научной дисциплины и её главные черты. Стилистика определяет особенности функционирования языка в различных видах речи и речевую структуру.

Далее говорится о функциональных стилях. В современном литературном языке выделяют пять основных функциональных стилей: научный, публицистический, официально-деловой, разговорный и художественный. У каждого из стилей специфические языковые средства и особенности.

Большое внимание в данных подглавах уделено более подробному определению научного и художественного стилей, языковые черты которых находятся в исходном тексте.

Научный стиль характерен точностью и высокой мерой употребления терминов. Этот стиль обычно применяется в области науки, техники и обучения. В исходном тексте находилось большое количество терминов, главным образом, из сферы архитектуры и истории. Для научного стиля характерен сложный синтаксис,

особенно в русском языке часто употребляются конструкции с причастием, деепричастием или с инфинитивом. Что касается развития научного языка в Чехии и в России, язык науки окончательно сложился во второй половине XIX века. Этот процесс, конечно, связан с промышленной революцией, которая сильно повлияла на словарный запас всех европейских языков.

В отличие от научного стиля, цель языка художественной речи заключается в достижении определенного эстетического воздействия. Художественная речь часто обращается к употреблению не только литературных, но и внелитературных средств языка, напр. просторечия, диалектов, жаргонов и т. д. В России художественная речь строится на языке произведений самых значительных писателей, среди которых сам Александр Сергеевич Пушкин. В Чехии художественная речь сформировалась в начале XIX века и здесь главным лицом считается Йозеф Юнгманн.

Следующей темой, на которую обращено внимание во второй главе настоящей дипломной работы, является перевод. Как указывает Бархударов перевод это: „ процесс преобразования речевого произведения на одном языке в речевое произведение на другом языке при сохранении неизменного плана содержания, то есть значения“ (Бархударов 1975: 6). Перевод определяется как процесс, в результате которого получается перевод как результат.

Наряду с этим уделяется внимание процессу перевода. По мнению Комиссарова, процесс перевода включает два этапа, во-первых, уяснение переводчиком содержания оригинала и во-вторых, выбор варианта перевода. В результате этих этапов осуществляется переход от текста оригинала к тексту перевода. Сверх того, Комиссаров подчеркивает, что реальный процесс перевода осуществляется в мозгу переводчика и недоступен для исследования (Комиссаров 1990: 158-189).

Работа переводчика является важной частью процесса перевода. В ходе рассмотрения данной темы мы пользовались, прежде всего, работами известного основоположника чешской теории перевода И. Левого, который разделил процесс перевода на три фазы:

- Постижение подлинника
- Интерпретация подлинника

- Перевыражение подлинника

На первом этапе переводчик старается понять литературное произведение и его основные идеи. Кроме того, он должен знать значение и смысл слов, словосочетаний, а также должен понимать стиль автора. „От оригинального художника требуется постижение действительности, которую он изображает, от переводчика – постижение произведения, которое он передает“ (Левый 1974: 60).

Интерпретация подлинника – это этап собственно перевода, на котором переводчик применяет переводческие трансформации, чтобы решить проблематичные места в синтаксисе и лексике.

Перевыражение подлинника включает в себе стилистическое оформление на переводящем языке. Левый подчеркивает факт, что переводчик должен быть хорошим стилистом (Левый 1974: 58).

Кроме процесса перевода и работы переводчика, дальше говорится о переводческих трансформациях, играющих в процессе перевода очень важную роль. Переводческие трансформации разделены на формальные и семантические и у каждого метода приведены конкретные примеры их употребления на практике. Данная классификация опирается на работу З. Выходиловой. В состав формальных преобразований входят, например: транскрипция, транслитерация, трансплантация, калькирование, замена грамматических категорий, универбизация, мультивербизация и т. д. Семантическими преобразованиями являются, например: конкретизация значений, генерализация значений, модуляция, антонимический перевод, компенсация, экспликация и другие.

В рамках второй главы уделяется внимание особенностям научного перевода, который многие лингвисты обычно противопоставляют переводу художественной литературы. Однако точно определить границы между отдельными функциональными стилями невозможно. На основе того, что в научном тексте отсутствуют эстетический замысел и экспрессивные слова, научный перевод считается проще, чем перевод художественной литературы. Но на практике переводчик научных текстов должен не только владеть языками, но и специализироваться в данной области. Комиссаров замечает, что: „Главным параметром переводческой трудности в научном тексте полагается идентификация и понимание основных научных терминов, заложенных в тексте оригинала“

(Комиссаров 2001: 66). Термин должен быть точным и ясным. Существует несколько возможностей перевода терминов. Если в переводящем языке достаточно разработанная терминологическая система, Жвачек предпочитает термины не переводить в собственном смысле слова, а заменять или подвергать субституции (Žváček 1998: 33). Следующими способами перевода терминов являются например: калькирование, транслитерация, трансплантация, транскрипция, генерализация, конкретизация и т. д.

Третья и четвёртая глава настоящей работы посвящены практической части, в состав которой входят собственный перевод избранных глав туристического путеводителя и комментариев к процессу данного перевода.

Результатом данной работы стал частичный перевод книги, которая носит название „Петербургские набережные“. Этот туристический путеводитель характерен большим количеством научных терминов, особенно из области архитектуры и истории. Текст имеет информативный характер и своими языковыми средствами книга принадлежит отчасти к научному функциональному стилю. Кроме того, в книге появляются черты языка художественной литературы. Самым важным является факт, что текст воздействует на воображение и чувства читателя.

Книга „Петербургские набережные“ была издана в 2012 г. в издательстве „Паритет“ в Санкт-Петербурге. Данное издательство специализируется на издании книг подобного характера. В его плане занимают немалое место книги по краеведению: о Санкт-Петербурге и его окрестностях, о Ленинградской области, памятниках и т. п.

Автором книги является современная писательница Галина Георгиевна Бунатян, пишущая о Санкт-Петербурге и его пригородах. Под именем автора изданы например: Город муз, Литературные места Петербурга, Петербург Серебряного века, Петербург за три дня и т. д.

Книга рассказывает о петербургских набережных, каждая из которых имеет свой особый колорит – парадные и торжественные, овеянные тишиной и лиризмом. Текст книги является хорошо понятным, увлекательным и интересным. Автор описывает не только разнообразные гранитные набережные со спусками к воде, но также великолепные мосты, каналы и здания. Кроме того, автор

рассказывает о возникновении города и в связи с тем упоминает его исторический расцвет. Особенный характер книги подчеркивает факт, что писательница обогатила текст стихотворениями величайших русских поэтов. Среди них Александр Сергеевич Пушкин, Валерий Яковлевич Брюсов, Анна Андреевна Ахматова и Фёдор Иванович Тютчев. Стихи в книге хорошо тематически расположены.

В последней и основной главе рассматривается проблематика перевода туристического путеводителя. Данная часть работы делится на подглавы, которые посвящены отдельным переводческим проблемам и их решениям.

В ходе процесса перевода произошло несколько затруднений, решениями которых бывают обычно переводческие трансформации. Несмотря на то, что русский и чешский языки являются языками близкими и родственными, между ними существуют различия. При переводе надо с этими отличиями справиться.

Отдельные проблемные переводческие места разделены на темы. Большое внимание обращено на вопросы, касающиеся перевода реалий, что бывает одной из самых трудных задач переводчика. Реалия обозначает специфические особенности одного народа, которые отличают его от остальных народов. Переводчик должен, кроме прочего, ориентироваться в культуре данной страны.

На первый взгляд кажется, что перевод собственных имен не представляет никаких особых затруднений. Все собственные имена разделены на антропонимы и топонимы. Собственные имена русского происхождения характерны типичными окончаниями, отличающимися от чешских. В ходе перевода больше всего употребляется метод транслитерации, что обозначает точную передачу знаков русского алфавита знаками латинского алфавита. Благодаря тому сохранена подлинная форма исходного текста.

Чешский язык в отличие от русского обычно сохраняет иностранные имена в оригинальной форме. Исключением являются известные лица, имена которых имеют традиционную собственную чешскую форму, например: *Екатерина II – Kateřina II.* и *Николай II – Mikuláš II.*

Что касается перевода имен западного происхождения, русский язык обычно применяет метод транскрипции, при котором передает названия по их

произношению. Чешский язык предпочитает трансплантацию и сохраняет имена в их оригинальной форме, как можно видеть на приведенных примерах: *Бенуа – Benois, Патуйяр – Patouillard*.

Далее говорится о проблемах, связанных с переводом топонимов. Топонимы – это наименование географических объектов, которых в туристическом путеводителе большое количество. Основной переводческой трансформацией при переводе топонимов является транслитерация. В случае перевода двухсловного названия применяются чешские окончания имен прилагательных, что производит на читателя более естественное впечатление, например *Финский залив – Finský záliv, Михайловский дворец – Michajlovský palác и Володарский мост – Volodarský most*.

Следующая тема, на которую обращено внимание в настоящей работе, касается перевода названий исторических событий. У каждого народа его собственная терминология. Учитывая этот факт, необходимо было проверить правильное написание названий данных событий в чешском языке. В исходном тексте существует, например, словосочетание *Отечественная война*, обозначающее войну России с Францией, возглавляемой Наполеоном. В чешском языке это историческое событие известно как *Napoleonovo ruské tažení v roce 1812*.

В данном туристическом путеводителе находится, естественно, много названий памятников архитектуры. Их перевод не представлял никаких особых затруднений, большинство из них было передано посредством транслитерации и дополнено чешскими окончаниями *-ý, -á, -é*. Например: *Усть-Ижорская церковь – Ust'-Ižorský chrám, Свято-Троицкий собор – Svato-Trojický chrám*.

Как было отмечено ранее, автор обогатила книгу стихотворениями русских поэтов, с переводом которых надо было справиться. Перевод поэзии является специфическим видом искусства, так как переводчик должен создать новый поэтический текст, верно передавая содержание оригинала и его эстетическую форму.

Чаще всего в тексте встречаются стихотворения А. С. Пушкина, которые на чешский язык отлично перевел Богумил Матезиус. В настоящей работе цитируется его перевод поэмы «Медный всадник». Кроме того, в тексте находится короткий

отрывок из романа «Евгений Онегин», который перевела на чешский язык Ольга Машкова.

Далее в рамках собственного перевода была сделана попытка перевести некоторые из стихотворений А. А. Ахматовой, В. Я. Брюсова и Ф. И. Тютчева. К примеру, рассказ об Университетской набережной автор дополняет стихами В. Я. Брюсова, которые переведены следующим образом:

<i>Глаза в глаза вперив, безмолвны,</i>	<i>Upřeně se dívají jedna na druhou,</i>
<i>Исполнены святой тоски,</i>	<i>naplněny posvátnou tesknou touhou,</i>
<i>Они как будто слышат волны</i>	<i>ony jakoby slyšely píseň vln z dálky,</i>
<i>Иной, торжественной реки...</i>	<i>z jiné překrásně vznešené řeky...</i>

В ходе перевода поэзии, мы стремились особенно к сохранению значения и рифмы.

Наряду с проблематикой, связанной с переводом реалий, работа рассматривает применение формальных и семантических трансформаций. Применение переводческих трансформаций необходимо для создания адекватного перевода. Большинство употребленных трансформаций относится к трансформациям формальным.

Кроме вышеупомянутых методов транслитерации, трансплантации и транскрипции, в состав формальных трансформаций входит также замена грамматических категорий. Разница между чешским и русским языками существует в области грамматической категории числа, вида, рода, времени и глагольного наклонения.

Замены грамматических категорий рода можно показать, например, на переводе русского словосочетания *водная система*. Данное существительное в русском языке женского рода, в отличие от чешского, в котором слово *system* мужского рода. Аналогичным примером являются слова *проблема* и *программа*, которые в чешском языке тоже мужского рода. По правилам русского литературного языка слова, оканчивающиеся на *-а*, *-я*, *-ия* принадлежат к женскому роду.

Следующая тема, на которую обращено внимание, касается замен членов предложения. В ходе перевода с русского языка на чешский происходят, главным

образом, замены несогласованного определения согласованным определением, например: *Дворец Менишкова – Menšíkovský palác, Набережная Кутузова – Kutuzovovo nábřeží, Дом Трезини – Trezziniho dům, стоянка судов – lodní zastávka* и т. д.

В число примененных формальных трансформаций входит также компрессия. „Суть приёма компрессии при переводе состоит в более компактном изложении мысли одного языка средствами другого языка за счёт использования семантически более ёмких единиц.“ (Выходилова 2013: 40) Например:

S 1934 года до пожара, случившегося в 1993 году, в особняке располагался ленинградский Дом писателя им. В. В. Маяковского

Od roku 1934 do požáru, ke kterému došlo v roce 1993, se nacházel ve vile leningradský dům spisovatele V. V. Majakovského.

Далее говорится о методах мультивербизации и универбизации. В рамках формальных трансформаций также уделяется внимание объединению и расчленению предложений.

В ходе перевода были в меньшей мере употреблены также семантические трансформации, например: антонимический перевод, экспликация, конкретизация и генерализация.

„Антонимический перевод является формально-семантической трансформацией, при которой происходит замена утвердительной формы в оригинале на отрицательную форму в переводе или, наоборот, отрицательной на утвердительную“ (Выходилова 2013: 43). В исходном тексте находится, например, словосочетание: „*Дома здесь невысоки*“, которое было переведено следующим образом: „*Domy jsou zde nízké.*“

Следующей трансформацией является экспликация. Экспликация, или также описательный перевод употребляется, главным образом, при переводе неологизмов, фразеологизмов или реалий. В рамках настоящего метода заменяется лексическая единица исходного текста словосочетанием или предложением, которое более точно объясняет значение данного слова.

В число примененных семантических трансформаций входят также генерализация и конкретизация. При конкретизации слово исходного текста более

широкого значения заменяется выражением с более узким значением. В русском языке существуют слова *голубой* и *синий*, обозначающие разные цветовые оттенки. В чешском языке надо было уточнить и конкретизировать данный цвет: *světle modrý*.

Составной частью работы являются приложения, в рамках которых приведен исходный текст туристического путеводителя с фотографиями А. С. Андреева и архивными фотоматериалами Санкт-Петербурга.

Список литературы к настоящей работе включает в себя библиографическое описание источников и произведений печати, использованных в ходе работы над данной темой.

Как было отмечено в начале, в рамках работы были переведены избранные главы книги «Петербургские набережные». Кроме того, был составлен комментарий к переводу, который считается необходимой частью работы переводчика. Благодаря тому, что переводчик рассматривает собственный перевод с другой точки зрения, он должен задуматься над процессом перевода и применяемыми переводческими методами. Между прочим, возвращение к переводу позволяет переводчику исправить и усовершенствовать его работу.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČECHOVÁ, M. a kol.: *Současná česká stylistika*, 1. vyd. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-00-3.

ČECHOVÁ, M. a kol.: *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-7106-961-4.

ČECHOVÁ, M. a kol.: *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-21-8.

HAVRÁNEK, B. a kol.: *Stručná mluvnice česká*. Praha: Fortuna, 2002. ISBN 80-7168-555-0.

HRDLIČKA, M.: *Translatologický slovník: výběr z českých a slovenských prací z teorie překladu*. Praha: JTP - Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1998. ISBN 80-902208-9-4.

HRDLIČKA, M.: *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-13-5.

CHLOUPEK, J. a kol.: *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-23302-3.

ILEK, B.: Místo teorie odborného překladu v soustavě věd o překladu. In: *Antologie teorie odborného překladu: výběr z prací českých a slovenských autorů*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 97-8807-3683-832.

JELÍNEK, M.: Odborný styl. In: *Slovo a slovesnost* (online). 1955, roč. 16, č. 1. (<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=779>).

KNAPPOVÁ, M.: O překládání osobních jmen do češtiny. In: *Přednášky z 29. běhu LŠSS v roce 1985*. Praha, 1987.

KNITTLOVÁ, D. a kol.: *Překlad a překládání*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-244-2428-6.

KNITTLOVÁ, D.: *K teorii a praxi překladu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000.

LEVÝ, J.: *Umění překladu* (podle 1. vydání z roku 1963). Praha: Panorama, 1998. ISBN 80-237-3539-X.

MAN, O.: *Antologie teorie odborného překladu*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7369-383-2.

PLESKALOVÁ, J.: *Vlastní jména osobní v češtině*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6939-8.

POLÍVKOVÁ, A. Tvoření obyvatelských jmen od jmen místních. In: *Naše řeč, volume 69*, 1986. (<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=6622>).

- POPOVIČ, A.: K typologii odborného a uměleckého překladu. In: *Antologie teorie odborného překladu: výběr z prací českých a slovenských autorů*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. ISBN 97-8807-3683-832.
- POŠTOLKOVÁ, B. a kol.: *O české terminologii*. 1. vyd. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1983.
- PUŠKIN, A. S.: *Evžen Oněgin*. Praha: Odeon, 1987. Překlad: Olga Mašková ISBN 01-090-87.
- PUŠKIN, A. S.: *Měděný jezdec*. Praha: Evropský literární klub, 1938. Překlad: Bohumil Mathesius.
- SKOUMALOVÁ, Z.: Jaké druhy překladu známe. In: Straková, V.: *Překládání a čeština*. Jinočany: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8.
- STRAKOVÁ, V.: *Překládání a čeština*. Jinočany: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8.
- SVINCOVÁ, I. J.: *Kultura ruské řeči i praktická stylistika ruského jazyka*. Hradec Králové: Gaudeamus Univerzita Hradec Králové, 2004. ISBN 80-7041-378-6.
- ŠRÁMEK, R.: *Úvod do obecné onomastiky*. 1. vyd. Brno: MU Brno, 1999. ISBN 80-210-2027-X.
- VYCHODILOVÁ, Z.: *Введение в теорию перевода для русистов*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3417-9.
- ŽVÁČEK, D.: *Kapitoly z teorie překladu I. (odborný překlad)*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995. ISBN 80-7067-489-X.
- ŽVÁČEK, D.: *Úvod do teorie překladu I. (pro rusisty)*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1998. ISBN 80-7067-814-3.
- БАРХУДАРОВ, Л. С.: *Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода)*. Москва: Международные отношения, 1975.
- БЕЛЬЧИКОВ, Ю. А., ПАНЮШЕВА, М. С.: *Словарь паронимов русского языка*. Москва: Астрель, 2004.
- БУНАТЯН, Г. Г.: *Петербургские набережные*. Санкт-Петербург: Паритет, 2012. ISBN: 978-5-93437-387-1.
- ВИНОГРАДОВ, В. В.: *О языке художественной литературы*. Москва: Гослитиздат, 1959.
- ВИНОГРАДОВ, В. В.: *Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика*. Москва: АН СССР, ОЛЯ, 1963.
- ВИНОГРАДОВ, В. С.: *Введение в переводоведение. Общие и лексические вопросы*. Москва, 2001.

- КОЖИНА, М. Н.: *К основаниям функциональной стилистики*. Пермь, 1968.
- КОМИССАРОВ, В. Н.: *Современное переводоведение*. Москва: ЭТС, 2001. ISBN 5-93386-030-1.
- КОМИССАРОВ, В. Н.: *Теория перевода*. Москва: Высшая школа, 1990. ISBN 5-06-001057-0.
- МАШИНА, О. Ю.: *Русский язык и культура речи*. Великий Новгород: Новгородский государственный университет, 2009.
- ПУШКИН, А. С.: *Евгений Онегин*. Москва: АСТ, Астрель, 2004. ISBN 5-17-023219-5.
- ПУШКИН, А. С.: *Медный Всадник*. Москва: Прогресс-плеяда, 2008. ISBN 978-5-93006-076-8.
- РОЗЕНТАЛЬ, Д. Е.: *Практическая стилистика русского языка*. Москва: Высшая школа, 1974.
- РОЗЕНТАЛЬ, Д. Е.: *Справочник по русскому языку. Практическая стилистика*. Москва: Издательский дом «ОНИКС 21 век»: Мир и образование, 2001. ISBN 5-329-00322-9.
- СОЛГАНИК, Г. Я.: *Стилистика современного русского языка и культура речи*. Москва: Академия, 2004. ISBN 5-7695-1826-X.
- СТЕПАНОВА, Л.: *Современный русский язык: праздник вербальной свободы*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2953-3.
- ШВЕЙЦЕР, А. Д.: *Теория перевода (статус, проблемы, аспекты)*. Москва: Наука, 1988.

ПРÍЛОЖУ

О, есть ли что на свете мне знакомей,
Чем шпильей блеск и отблеск этих вод...
А. Ахматова

ВСТУПЛЕНИЕ

Санкт-Петербург... При этом слове в памяти прежде всего оживают прекрасные невские панорамы, овеянные особой поэзией набережные и мосты, возникает образ города, построенного на воде, города великого, загадочного и не повторимого.

Санкт-Петербург славится своими дворцами, музеями, архитектурными ансамблями, парками, памятниками. Но невозможно представить себе Петербург без широкой полноводной Невы, рек и каналов, строгих гранитных набережных со спусками к воде и мостов. Именно они придают особое очарование облику города. И сама архитектура города воспринимается в неразрывной связи с водными пространствами.

Совсем по-особому Петербург виден с воды: он словно стоит на пьедестале—такое впечатление создают облицованные гранитом берега. По берегам высятся дворцы, особняки, наиболее значительные административные здания.

Санкт-Петербург—город молодой. Ему немногим более 300 лет. Он возник по воле Петра I на островах в дельте Невы при впадении ее в Финский залив Балтийского моря. Днем основания Петербурга считается

ринский канал (ныне канал Грибоедова)... Каждая река и каждый канал имеют свои особенности.

В зависимости от времени года и времени суток реки и каналы меняют свой облик. Зимой, скованные льдом, они укутаны пушистым снегом, весной по Неве плывут большие белые льдины—идет ледоход. А летом, по утрам, когда стоит тихая, безветренная погода, город, как в зеркало, смотрится в их воды.

И совсем необычно выглядит Петербург в белые ночи, когда в его реках и каналах отражается светлое небо, а на Неве разводятся мосты.

В Петербурге более 300 мостов, из них более 20 разводные. Они разводятся во время навигации по ночам, пропуская караваны судов, так как Нева является частью Волго-Балтийского водного пути. Мосты разводятся не одновременно, а в определенные часы по расписанию, чтобы даже ночью не прерывалась связь между различными частями города.

Вид Невы и Стрелки Васильевского острова с Фондовой биржей
А. К. Бенгров. 1879

Лунная ночь на Неве
А. К. Бенгров. 1882

16 мая (27 мая по новому стилю) 1703 года—день, когда в ходе Северной войны, которую Россия вела со Швецией за выход к Балтийскому морю, на небольшом Заячьем острове была заложена Петропавловская крепость.

При строительстве Петербурга для осушения болот прорывались каналы. Часть из них позднее была засыпана, а другая сохранилась. Эти каналы, а также речки, вытекавшие из болот, соединялись с Невой—образовалась единая водная система.

В Петербурге десятки рек, рукавов, протоков и каналов. Они образуют множество островов, самые крупные из которых Васильевский, Петроградский, Аптекарский, Крестовский. Старая часть города расположена на сорока двух островах.

Реки и каналы Петербурга очень разные: это «Нева державное течение», тихая Мойка, извилистый Екате-

7 ноября 1824 года на площади у Большого театра
Ф. Я. Алексеев [?]. 1824

С самого своего возникновения Петербург страдал от наводнений. Наводнения чаще всего бывают осенью, когда сильный западный ветер гонит волны Финского залива против течения Невы и препятствует стоку невской воды в залив. И тогда Нева, а вместе с ней другие реки и каналы выходят из берегов.

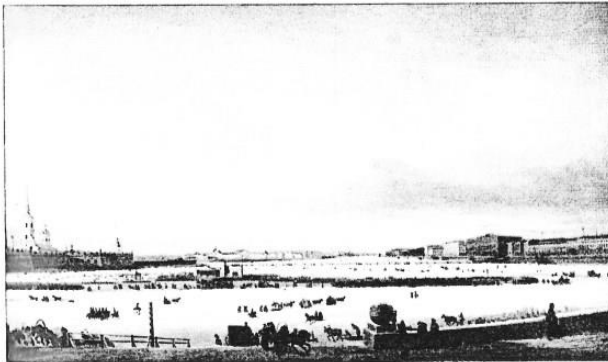
За годы своего существования Петербург пережил более 300 наводнений, из которых самые разрушительные произошли в сентябре 1777 года, в ноябре 1824 года и в сентябре 1924 года. Ярко, образно описал наводнение 1824 года А. С. Пушкин в поэме «Медный всадник».

Погода пуще свирепела,
Нева вздувалась и ревела,
Котлом клокоча и клубясь,
И вдруг, как зверь остервенясь,
На город кинулась

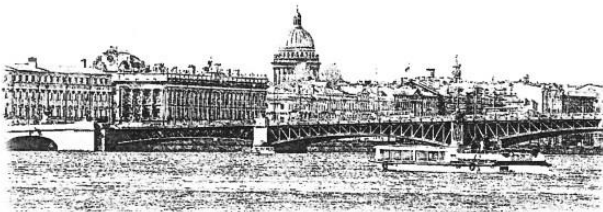
И всплыл Петрополь, как тритон,
По пояс в воду погружен...

Уровень подъема воды во время наводнения 1824 года отмечен на ряде зданий Петербурга. Есть в городе и водомерный столб, где указаны уровни подъема воды во время наводнений разных лет.

Реки и каналы Петербурга долгие годы использовались как транспортные магистрали, не только летом, но и зимой, когда устанавливался крепкий лед. По ним в город доставлялось все необходимое для его суще-

Катание на Неве
А. П. Боголюбов. 1854

Нева—главная водная магистраль Петербурга. Кажется, что в этой широкой, величавой реке живет душа города. На берегах Невы сформировались величественные архитектурные ансамбли, в нее смотрятся дворцы и мосты, с петровских времен повелось, что именно над Невой гремят салюты в честь побед и праздников. На невские набережные петербуржцы и гости города приходят в пору белых почей смотреть, как разводятся мосты. В это время, о котором Пушкин писал:

И, не пуская тьму ночную
На золотые небеса,
Одна заря сменить другую
Спешит, дав ночи полчаса,

особенно красивы невские панорамы.

Нева—река короткая—74 км, из них в черте города—32 км. Она широка, глубока и полноводна. Средняя ее ширина 400—600 м, но есть места, где она расширяется до 1300 м. Преобладающая глубина—8—11 м, наибольшая—23—24 м. Нева несет столько

ствования. Длительное время они были источниками питьевой воды.

Водные артерии Петербурга не только его краса и гордость, но и предмет неустанной заботы: русла их требуют постоянной очистки, а мосты—ремонта и реконструкции.

О каждой реке, о каждом канале, о зданиях, памятниках и событиях на их берегах можно рассказывать очень много. В одной книге все охватить невозможно, поэтому автор остановила свой выбор на самых значительных реках и каналах. Книга расскажет вам обо всем примечательном, что встречается на пути при путешествии по водным магистралям города, прогулке по их набережным или осмотре какой-то их части.

В связи с тем, что рассказ о реках и каналах заставляет обращаться то к правому, то к левому берегу, их описание ведется по мере продвижения от истока к устью. В соответствии с этим и рассказ о Неве начинается не с парадных кварталов Петербурга, а с того места, где она пересекает черту города.

Вид на Неву с Васильевского острова

воды, сколько Днепр и Дон вместе взятые, а скорость ее течения 3,5—4,3 км в час. Нева не разливается весной, не мелет летом, так как вытекает из огромного, второго по величине после Байкала, озера Росси—Ладожского, уровень воды в котором колеблется мало. В среднем течении Невы ее берега довольно высоки и постепенно понижаются по мере приближения к устью. Величаво несет она свои воды в Финский залив, храня память и о событиях глубокой древности, и о совсем недавних.

В том месте, где Нева вступает в черту Петербурга, на ее левом высоком берегу виден памятник на братском воинском захоронении времен Великой Отечественной войны. Вокруг братской могилы стоят большие высокие плиты темно-серого гранита. Основания плит более широкие, чем верхняя часть. От этого создается впечатление, что они наклонены к центру. Их внутренняя сторона гладкая, а внешняя—околотый гранит,

и на внутренней стороне—имена, имена, имена тех, кому мы всегда должны быть благодарны, о ком должны хранить вечную память. Рядом—скромный обелиск с надписью «Воинам 55 армии, погибшим при Героической обороне Ленинграда в 1941—44 годах».

Ниже по течению в Неву впадает река Ижора. Здесь все напоминает о событиях седой старины. По берегам Невы более тысячи лет тому назад стали расселяться славянские племена. Рядом с ними жили финноязычные племена: воть, ижора, весь, карела, потомки которых и сейчас живут в Петербурге и его окрестностях. Название реки происходит от названия племени ижора.

Нева играла большую роль в экономическом развитии древней Руси. Воды реки бороздили корабли энергичных и храбрых новгородских купцов, которые вели торговлю между южными и северными государствами, так как Нева была частью великого торгового пути «из варяг в греки». За приневские земли шла борьба меж-

Река Ижора

сведений об архитекторе, его строившем, нет: возможно, Павел Неелов, возможно, Иван Старов. В 1870-х годах церковь еще раз перестроили по проекту архитектора М.А. Шурупова, известного в то время храмового мастера.

В 1934 году храм закрыли. Во время Великой Отечественной войны была взорвана колокольня, служившая ориентиром для фашистской артиллерии. Здание постепенно разрушалось. В 1962 году рухнул купол.

В 1995 году церковь была восстановлена и стала действующей. В 2002—2003 годах были проведены работы по укреплению и благоустройству берега при слиянии Невы и Ижоры, построена гранитная набережная. В церковной оградě поставили памятник-часовню, а напротив устья реки Ижоры—памятник святому благоверному князю, защитнику Отечества, Александру Невскому. Бронзовая фигура князя выполнена скульптором Владимиром Горевым.

На правом берегу Ижоры над Невой, почти у самой воды, стоит памятник-obelisk с надписью:

СООРУЖЕН
ПОВЕЛЕНИЕМ
Благочестивейшей
Самодержавнейшей
Великой Государыни
ИМПЕРАТРИЦЫ
ЕКАТЕРИНЫ ВТОРОЙ
В ПАМЯТЬ УСЕРДИЯ
СЕЛА УСТЬ-ИЖОРЫ
КРЕСТЬЯН
ДОБРОВОЛЬНО ПОЯВИВШИХ
С ЧЕТЫРЕХ ПЯТОГО ЧЕЛОВЕКА
НА СЛУЖБУ
ЕЯ ВЕЛИЧЕСТВА И ОТЕЧЕСТВА
ВО ВРЕМЯ
СВЕЙСКОЙ ВОЙНЫ
1789 года июня 15го дня

ду владевшим ими Великим Новгородом и стремившимся захватить их шведскими, немецкими рыцарями, княжеством Литовским.

15 июля 1240 года на берегу Ижоры при впадении ее в Неву произошла битва дружины новгородского князя Александра Ярославича с многочисленным шведским войском под командованием зятя шведского короля Биргера. Битва началась в шестом часу утра и к вечеру завершилась полным разгромом шведского войска. Ночью оставшиеся в живых воины Биргера ушли на немногих уцелевших кораблях. В этой битве отличился дальний предок А. С. Пушкина Гаврило Олексич. Он напал на корабль, к которому вводили из битвы сына Биргера, въехал на коне по сходням на борт судна, был сброшен в воду вместе с конем, однако выбрался на крутой берег Ижоры и продолжал биться посреди шведского войска.

За эту очень важную для Руси победу новгородский князь Александр Ярославич получил в истории звание Александра Невского. На берегу реки Ижоры установлен памятник в честь этой славной битвы. Рядом расположена церковь, освященная в честь святого Александра Невского. По преданию первая деревянная часовня здесь появилась вскоре после битвы, а может быть, после смерти Александра Невского.

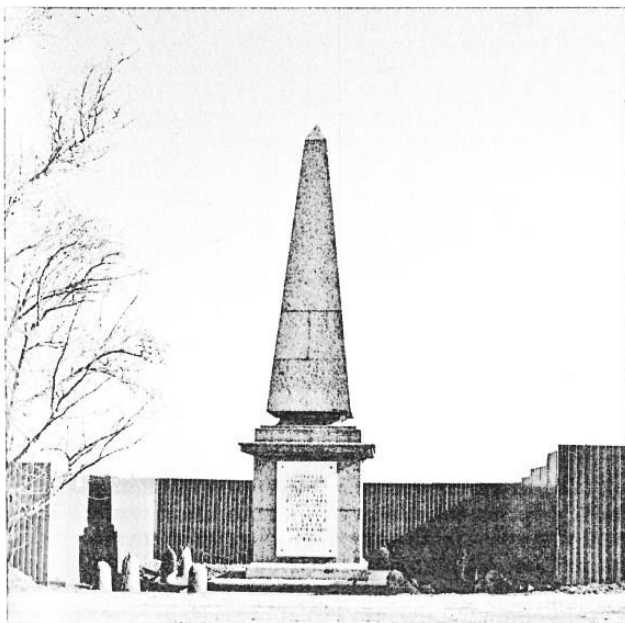
30 мая 1707 года в свой день рождения, совпадавший с днем рождения Александра Невского (30 мая 1220 года) Петр I пожаловал земли в устье Ижоры и звание «Светлейшего князя Ижорского» Александру Даниловичу Меншикову, тезке Александра Невского. И в 1711 году была заложена церковь, освященная в 1712 году в присутствии самого Петра I. В 1725 году Усть-Ижорская церковь сгорела, позже была возрождена, опять горела, и в 1799 году по приказу Павла I на ее месте соорудили каменный храм. Точных

Обелиск этот напоминает о том, что в 1789 году шведский король Густав III, двоюродный брат Екатерины II, решил воспользоваться тем, что большая часть Балтийского флота была отправлена на войну с Турцией, и попытался вернуть себе хотя бы часть приневских земель. Он напал на русскую крепость Нейшлот, взять которую ему не удалось. Потерпел он поражение и в морском сражении. Но Балтийский флот оказался в трудном положении: не хватало опытных моряков. Жители Усть-Ижоры и находящегося рядом села Рыбацкого были рыбаками, ходили на ловлю рыбы в Ладожское озеро, что требовало опыта и умения не меньше, чем на море. На своих сходах они постановили послать на пополнение Балтийского флота каждого пятого мужчину. Флот пополнился опытными моряками, одержал ряд блестящих побед, и в 1790 году Густав III подписал мирный договор, подтвердивший границы, установленные в 1721 году.

Такой же, как в Усть-Ижоре, обелиск стоит на берегу Невы у бывшего села Рыбацкого. Эти памятники-obeliski были установлены еще до окончания войны—15 июля 1789 года.

Там, где было село Рыбацкое, высятся теперь современные новые дома. Это большой район новостроек, за которым до сих пор сохранилось историческое название «Рыбацкое». Такое же название получила и станция метрополитена, расположенная в этом районе.

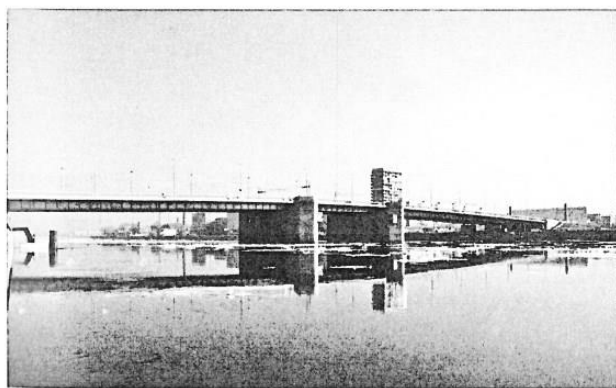
За новостройками река делает поворот и на правом берегу, у впадения в Неву маленькой речки Утки, образуется Уткин заводь. У заводи видно здание и трубы тепловой электростанции, которую начали строить в 1918 году и торжественно открыли в октябре 1922 года. Ее называли «Красный Октябрь». В тяжелые дни блокады Ленинграда эта электростанция продолжала работать и в меру своих возможностей снабжать элект-

Памятник народному ополчению

проэнергией борющийся город. В Уткиной заводи находится стоянка судов речного порта.

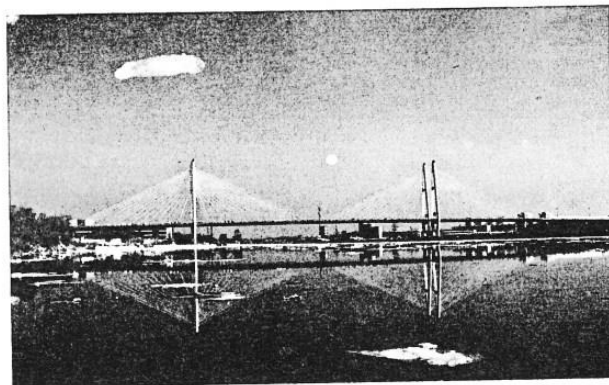
Неподалеку расположен недавно построенный Большой Обуховский мост (часто его называют «Вантовый мост»). Это единственный неразводной мост через Неву. Высота его пролета над уровнем воды составляет 30 метров, что позволяет свободно проходить под ним любым судам. Фактически это два одинаковых

Володарский мост

Здесь находится Речной пассажирский вокзал, откуда во время навигации отправляются вверх по Неве теплоходы: на остров Валаам на Ладожском озере, в Кизипи—на Онежском, в Москву и в дальний путь на юг России по Волго-Балтийской водной системе. Летом здесь много туристов, российских и иностранных; у причалов стоят большие белые теплоходы, и здесь особенно ощущается, что Петербург тесно связан с водными просторами. Вокзал построен не в центре города, иначе в дневное время теплоходы не могли бы пройти под не разведенными мостами. Речной пассажирский вокзал (проспект Обуховской Обороны, 195) начал действовать в 1970 году, а через четыре года рядом с ним была построена гостиница «Речная».

Недалеко от Речного вокзала находится разводной Володарский мост, построенный в 1932—1936 годах по проекту инженеров Г. П. Передерня и В. И. Крыжанов-

Большой Обуховский мост

моста с противоположным направлением движения. Фундаменты пилонов погружены в землю на глубину до 40 метров. Вантовый мост через Неву является частью кольцевой автодороги (КАД) вокруг Петербурга. Этот мост входит в число 40 наиболее крупных вантовых мостов в мире. На своем пути Нева встречается с разными ликами Петербурга—с корпусами заводов и фабрик, жилыми кварталами, прекрасными дворцами, старинными особняками, архитектурными ансамблями в центре города. Но до парадных кварталов река должна пройти еще немалый путь.

Ниже по течению за мостом на обоих берегах Невы видны корпуса многих заводов и фабрик. За ними к самому левому берегу реки выходит проспект Обуховской обороны—главная магистраль Невского района. Довольно значительный отрезок его проходит вдоль Невы.

ского, архитекторов А. С. Никольского и К. М. Дмитриева. Это первый железобетонный мост через Неву. В 1970—1971 и в 1987—1993 годах, а также в 2008 году проводились работы по его ремонту и реконструкции. Здесь впервые в городе была сооружена развязка движения транспорта по мосту и по набережным Невы.

Большие разводные мосты через Неву стали строиться с середины XIX века в центре города. О них пойдет речь дальше. На окраинах же не было ни мостов через Неву, ни облицованных гранитом набережных. Невские берега летом связывали лодочные переправы, зимой реку переходили по льду.

На правом и левом берегах Невы у Володарского моста сформировались предместные площади.

Возле Володарского моста на левом берегу Невы в 1925 году был установлен памятник В. Володарскому—видному деятелю российского революционного движения. Авторы памятника—скульпторы М. Г. Манизер, Л. В. Блезе-Манизер и архитектор В. А. Витман.

По правому берегу до и после моста тянется Октябрьская набережная, за которой в послевоенные годы сформировался большой жилой район.

Дальше Нева продолжает свой путь мимо жилых кварталов, перемежающихся с промышленными зонами, на правом берегу, и заводами и фабриками на левом. Среди них—известный в стране и за рубежом Фарфоровый завод имени М. В. Ломоносова, которому в 2005 году новые владельцы вернули название Императорский фарфоровый завод (проспект Обуховской Обороны, 151). Продукция этого завода, основанного в 1744 году, известна далеко за пределами России. Здесь работал сподвижник М. В. Ломоносова Д. П. Виноградов, который создал свою технологию производства фарфора, получившую мировую известность. Здесь трудились скульпторы и художники из

Статуя льва у Александровского (Пролетарского) завода

Академии художеств и многие поколения талантливых мастеров, создававших высокохудожественные произведения искусства—дворцовые сервизы, насчитывавшие до тысячи предметов, вазы и многое другое.

Ниже по течению Невы на том же левом берегу находится Александровский (Пролетарский) завод, основанный в 1825—1826 годах. Его первые корпуса выходят на проспект Обуховской Обороны 123, 125, и 127. Они построены по проекту известного архитектора В. П. Стасова. Завод занимался художественным литьем, здесь создавались скульптуры арки Главного штаба, триумфальных Нарвских и Московских ворот, решетки многих петербургских мостов и львы, стоящие у главного корпуса завода. На этом заводе был

здание мукомольного комплекса, строительство которого началось еще в 1904 году. В 1912—1913 годах было построено здание элеватора. Эти здания являются интересными объектами промышленной архитектуры. Здания находятся под государственной охраной. Сейчас они не используются.

За Обводным каналом большую территорию занимает один из старейших архитектурных ансамблей Петербурга—Александро-Невская лавра. В этой части города все овеяно именем Александра Невского: лавра, площадь со стоящим на ней памятником Александру Невскому, станция метрополитена, мост через Неву.

Возникновение Александро-Невской лавры связано со стремлением Петра I в сложную эпоху преобразований возвеличить значение подвигов во имя блага Отечества. Александр Невский, еще в XVI веке причисленного православной церковью к Лику Святых, Петр глубоко почитал как защитника Руси и припечерских земель.

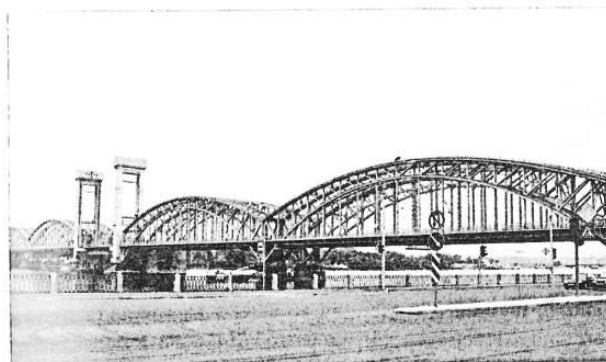
В 1710 году на берегу Невы и маленькой Черной речки, из нее вытекавшей и впоследствии названной Монастыркой, был основан монастырь. Место для его строительства выбирал сам Петр I. Проект Александро-Невского монастыря разработал Д. Трезини. В 1717—1725 годах была возведена первая церковь монастыря—Благовещенская. В ней в 1800 году был погребен А. В. Суворов. На могильной плите—лаконичная надпись «Здесь лежит Суворов».

В 1776—1790 годах по проекту архитектора И. Е. Старова построен главный храм Лавры—Свято-Троицкий собор. В этом храме покоятся мощи Александра Невского, перенесенные по воле Петра I из города Владимира в Петербург 30 августа 1724 года к трехлетней годовщине заключения Ништадтского мира, завершившего победоносную для России Северную войну.

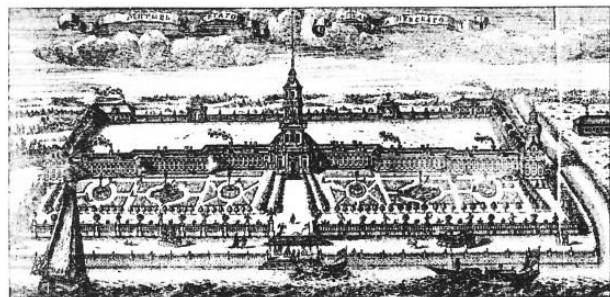
построен первый в России магистральный паровоз и железнодорожный вагон, первая металлическая подводная лодка.

Еще ниже по течению виден Финляндский железнодорожный мост, построенный в 1911—1913 годах по проекту инженеров Н. А. Белелюбского, Г. Г. Кривошеина, И. Г. Александрова и архитектора В. П. Апышкова. По нему проходят только поезда, ни автомобильного, ни пешеходного движения по нему нет. В 1983—1987 годах рядом, параллельно этому мосту, был построен мост-дублер, точно такой же, как первый. После его постройки появилась возможность провести ремонт первого моста. Это значительно увеличило пропускную способность Финляндского моста, что было особенно важно в связи со строительством нового Ладожского вокзала на правом берегу Невы.

За мостом на левом берегу Невы от нее отходит Обводный канал, и здесь бросается в глаза огромное

Финляндский железнодорожный мост

Александро-Невская лавра
А. Ф. Зубов. 1717

С тех пор Александр Невский считается покровителем Петербурга.

В Некрополе XVIII века Александро-Невской лавры похоронен М. В. Ломоносов, выдающиеся архитекторы, скульпторы, художники—И. Е. Старов, А. Д. Захаров, Дж. Кваренги, А. И. Воронихин, К. И. Росси, Ж. Тома де Томон, Ф. И. Шубин, М. И. Козловский, В. Л. Боровиковский, И. П. Мартос.

В Некрополе мастеров искусств покоятся писатели Н. М. Карамзин, И. А. Крылов, Ф. М. Достоевский, композиторы М. И. Глинка, П. И. Чайковский, П. А. Римский-Корсаков, художники А. А. Иванов, П. П. Крамской, артисты В. Ф. Комиссаржевская, П. К. Черкасов, режиссер Г. А. Товстоногов.

На Никольском кладбище, появившемся на территории лавры в 1861 году, похоронен историк и этнограф, сын А. А. Ахматовой и поэта Н. С. Гумилева Л. Н. Гумилев, а также первый мэр Петербурга А. А. Собчак.

В 1932 году был учрежден Музей городской скульптуры. В него вошли Надвратная и Благовещенская

церкви и некрополи лавры. В ведении этого музея находятся также все памятники Петербурга и некрополь «Литераторские мостки» на Волковском кладбище.

Мост Александра Невского ведет на противоположный берег Невы, где сформировался новый большой жилой район. Он построен в 1960–1965 годах, что очень упростило связь с правым берегом Невы. На левом берегу у моста сооружена транспортная развязка. В 2000–2001 годах мост был реконструирован, так как в его конструкции были выявлены изъяны.

Далее по левому берегу идет Синопская набережная, названная так в 1952 году в память о победе русского флота над турецким в Синопском сражении на Черном море в 1853 году.

По правому берегу, выше и ниже моста Александра Невского, раскинулся район, называемый Малая Охта, а еще ниже за следующим, Большеохтинским, мостом — Большая Охта. Эти названия произошли от реки Охта (Большая Охта), которая впадает в Неву между Большой и Малой Охтой.

Здесь правый берег Невы стал осваиваться вскоре после основания Петербурга. Сначала возникла матросская слобода, обслуживавшая пильные заводы, а указом от 21 февраля 1720 года Петр I распорядился построить на Охте 500 изб для корабельных плотников, которые должны были работать на судостроительных верфях. Собирали их из разных городов России. Среди охтинских плотников были талантливые резчики по дереву и позолотчики, которые работали в петербургских дворцах. На Охте были огороды, жители держали коров, снабжая город молоком. «С кувшином охтинка спешит, под ней снег утренний хрустит», — писал Пушкин.

В XIX веке Большая и Малая Охта стали промышленными, рабочими районами, но при этом они не

входили в черту Петербурга и были крайне неблагоустроены. В состав города эти районы вошли только после Октябрьской революции.

От старой Охты мало что сохранилось, ее коренное преобразование началось после Великой Отечественной войны, и в настоящее время это огромные новые благоустроенные районы.

На Малой Охте с берега Невы видна церковь с золоченой главой, по своему архитектурному облику напоминающая древнерусские храмы. Это церковь Успения Пресвятой Богородицы, построенная в память о погибших во время блокады Ленинграда в 1941–1944 годах жителях города. Средства на ее строительство собирали сами ленинградцы.

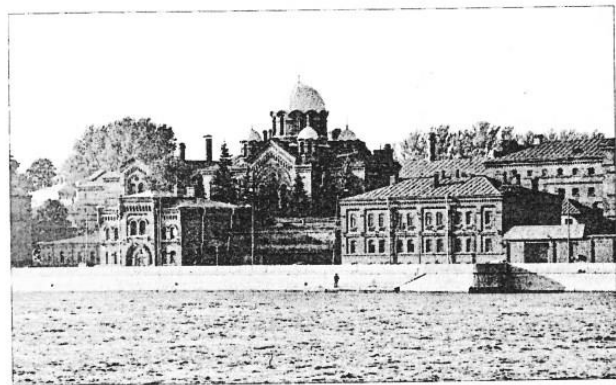
Большеохтинский мост соединяет Большую и Малую Охту с левым берегом Невы. Начало строительства моста — 26 июня 1909 года — совпало с двухсотлетней годовщиной Полтавской битвы, и мост назвали именем Петра Великого, позже название заменили на Большеохтинский. В настоящее время используются оба названия. Мост строили по проекту инженеров Г. Г. Кривошеина и В. П. Апышкова и завершили 26 октября 1911 года. Он имеет три пролета, два из которых, длиной 136 метров каждый, перекрыты металлическими арочными фермами. Средний пролет разводной, по бокам его две высокие, облицованные гранитом, башни управления разводным механизмом. Они завершаются кубической формы фонарями и по облику напоминают маяки. На стенах башен укреплены 6 бронзовых досок с именами тех, кто участвовал в создании этого моста. К началу 1990-х годов стало ясно, что ему необходим капитальный ремонт, который длился несколько лет и завершился в 1997 году. 28 ноября 2000 года состоялось торжественное включение подсветки моста.

Смоленский монастырь

Издали с Невы на левом берегу видно высокое, легкое пятикупольное голубое с белым здание, вызывающее ощущение какой-то удивительной праздничности. Это Смоленский собор, который является центром архитектурного ансамбля Смоленского монастыря, созданного по проекту архитектора Ф.-Б. Растрелли в середине XVIII века.

Название Смоленский произошло от основанного на этом месте Петром I Смоляного, или Смоленского двора, где варили смолу для судостроительных верфей. Это название не церковное, монастырь же был заложен как Воскресенский Новодевичий. Архитектор Ф.-Б. Растрелли не завершил строительство монастыря. Не была построена колокольня, храм не был отделан внутри. Внутреннюю отделку выполнил архитектор В. П. Стасов уже в 1832–1835 годах.

Тюрьма «Кресты»

В 1999 году на территории следственного изолятора открылся музей «Кресты». Экскурсия включает в себя посещение административного и режимного корпусов, храма святого благоверного великого князя Александра Невского, а также осмотр одной из камер. В музее можно услышать об истории строительства самой крупной тюрьмы Европы.

Летом 2006 года было принято решение о переносе тюрьмы на новое место. Строительство нового изолятора «Кресты» должно быть завершено в 2014-м году. Вопрос о том, какие учреждения будут располагаться в старых «Крестах», пока не решен.

Далее на правом берегу к Неве выходит большая площадь; в глубине ее виден Финляндский вокзал — светлое здание с башней со шпилем и часами. Это здание вокзала построено в 1955–1960 годах по проекту архитекторов П. А. Аластина, Н. В. Баранов

Площадь Ленина

на, Я. Н. Лукина и инженера И. А. Рыбина. С Финляндского вокзала отправляются пригородные поезда в северо-западном и северо-восточном направлениях, а также скоростные поезда дальнего следования сообщением Санкт-Петербург—Хельсинки.

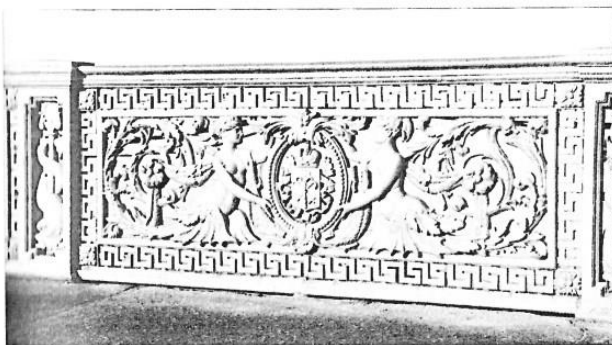
В центре площади—памятник В. И. Ленину, созданный скульптором С. А. Евсеевым, архитекторами В. А. Шуко и В. Г. Гельфрейхом в 1926 году. Ленин изображен выступающим с башни броневика 3 апреля 1917 года, когда он вернулся из эмиграции. Площадь носит имя Ленина. В левом крыле Финляндского вокзала находится наземный вестибюль станции метрополитена «Площадь Ленина».

В 1970 году у площади Ленина был сооружен парадный спуск к Неве шириной 135 метров, а в 2005 году в сквере около памятника Ленину открыта архитектурная композиция «Поющие фонтаны».

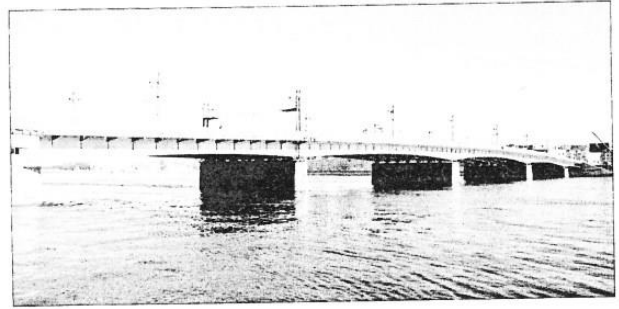
из бревен, под которыми могли пройти лодки и небольшие суда. Когда нужно было пропустить более крупный корабль, часть моста оттягивали канатами в сторону. У обоих берегов мост был привязан к сваям, а баржи удерживались корабельными якорями. На зимний период наплавные мосты убирались, и через Неву переправлялись по льду. 4 апреля 1865 года наплавная переправа была сорвана мощным ледоходом. Это послужило толчком к постановке вопроса о разработке проекта постоянного моста.

Постройка Литейного моста коренным образом изменила условия связи Выборгской стороны с центральными районами города.

Автором чугунных перил моста стал архитектор К. К. Рахау. Прекрасно выполненные, они свидетельствуют о высоком мастерстве русских литейщиков. В каждом звене перил изображены русалки, держащие старинный герб Петербурга—щит со скрещенными якорями—морским и речным, и скипетр под короной.

Решетка Литейного моста

Литейный мост

С западной стороны площади стоит большое здание с колоннами, обращенное главным фасадом на Неву и отделенное от набережной металлической оградой. Это Михайловская военная артиллерийская академия. Еще в начале XIX века здесь стояли постройки этого учебного заведения. Современный облик здание приобрело в 1952 году, автор проекта—архитектор М. Е. Русаков.

В этой части города от Невы начиналась дорога на город Выборг. От этой старой дороги северная заречная часть Петербурга еще в начале XIX века стала именоваться Выборгской стороной.

Выборгскую сторону с левым берегом Невы соединяет Литейный мост. Он построен в 1874—1879 годах по проекту инженера А. Е. Струве. Это второй по времени постройки и первый стальной постоянный разводной мост через Неву. До постройки этого моста связь с Выборгской стороной в летнее время шла по наплавному мосту. Он представлял собой ряд деревянных барок-плашкоутов, соединенных перекрытиями

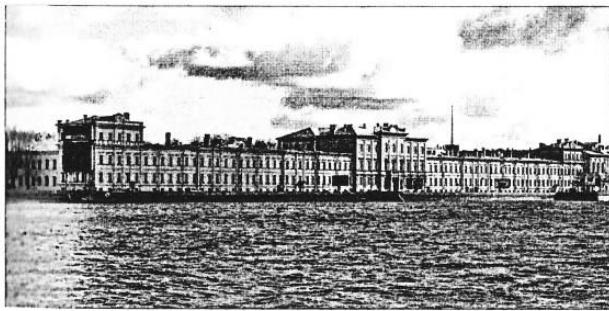
Сооружение моста осуществлялось в очень трудных условиях: глубина Невы здесь достигает 15—20 метров, неоднородные грунты имеют различную плотность. Строительство сопровождалось несчастными случаями. Так, 16 сентября 1876 года из-за резкого оседания опоры погибло несколько рабочих, а 9 сентября 1877 года произошел взрыв, в результате которого погибло еще больше строителей моста. Эти катастрофы задержали строительство, но 1 октября 1879 года Литейный мост был открыт. Это был первый в Петербурге мост, освещенный электричеством.

В 1960-х годах мост был капитально реконструирован, и на подъездах к нему на обоих берегах устроены транспортные развязки. В темное время суток мост подсвечивается и тогда светлой полосой он пересекает Неву.

Название моста «Литейный» связано с тем, что на левом берегу реки у моста начинается Литейный проспект, который тянется до Невского проспекта. В свою очередь Литейный проспект назван так потому, что в 1711 году на берегу Невы был заложен Литейно-пушечный двор, поставлявший артиллерию в армию и молодой русский флот. Возникла Литейная улица, которая позже стала проспектом.

В начале проспекта по обе его стороны на берегу Невы стоят два здания, построенные для артиллерийского ведомства в 1851—1853 годах по проекту А. П. Гемилана.

На правом берегу Невы от Литейного моста до того места, где от нее ответвляется первый ее рукав—Большая Невка, вдоль Пироговской набережной, названной так в 1898 году в честь основателя военно-полевой хирургии Н. И. Пирогова, протянулось старинное здание, занимающее целый квартал. Оно принадлежит Военно-медицинской академии. Еще в 1715—1716 годах

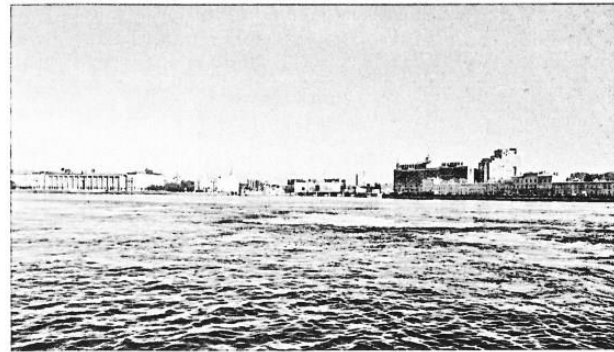

Военно-медицинская академия

Здесь, на берегу Невы, развернулось строительство медицинского городка. Были созданы Сухопутный и Морской госпитали. Здесь же готовили военных лекарей. На этой базе в 1798 году по указу Павла I была организована Медико-хирургическая академия, в 1881 году преобразованная в Военно-медицинскую академию. В Академии в разное время работали выдающиеся деятели отечественной медицины: Н. И. Пирогов, С. П. Боткин, Н. В. Склифосовский и другие.

От здания академии открывается великолепная панорама Невы. Здесь она расширяется, вызывая в восприятии этой части города ощущение какой-то особенной шири и простора. Здесь Нева вступает в парадную часть города. Гранитное обрамление берегов придает облику города особую строгость и величавость.

Первоначально берега Невы укреплялись бревнами. Эти работы велись с 1730-х годов, а с 1760-х годов постепенно стали строить гранитные набережные. Полукруглые спуски к воде придавали разнообразие гранитным берегам и служили пристанями.

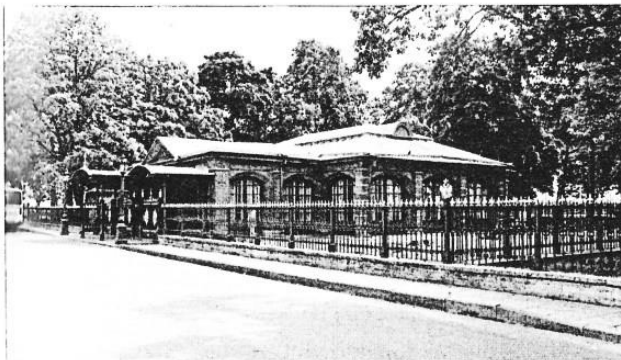

Вид на Большую Неву с Литейного моста

Неотъемлемая часть этой широкой панорамы — мосты через Неву (Литейный и Троицкий), а у истока Большой Невки — голубое с белым здание Нахимовского военно-морского училища и крейсер «Аврора».

Ниже по течению Невы в сквере сохранился первый жилой дом Петербурга — бревенчатый Домик Петра I (Петровская наб., 6). Его построили солдаты-плотники из тесаных бревен 24–26 мая 1703 года. В то время Нева, еще не одетая в гранит, подходила почти к самому Домику, что нравилось Петру I. В 1846 году над Домиком был сооружен кирпичный футляр для защиты деревянной постройки от влияния погоды. В настоящее время Домик Петра I является музеем.

Облицовка гранитом Петровской набережной велась в 1901–1903 годах. Против Домика Петра I был устроен спуск к Неве, по обеим сторонам которого в 1907 году установили изваяния мифологических существ Ши-цзы, привезенных из Маньчжурии.

Домик Петра I

Неподалеку от Домика Петра I расположена Троицкая площадь. Это была первая административная площадь города, так как новая российская столица стала формироваться под прикрытием Петропавловской крепости. Здесь стояла Свято-Троицкая церковь — отсюда и название площади. В этой церкви оглашались указы Петра I, служили благодарственные молебны после побед русского войска в Северной войне. Церковь была разрушена в 1930-х годах. В 2002–2003 годах в сквере на Троицкой площади на пересечении с Петровской набережной построена памятная Свято-Троицкая часовня.

На Троицкой площади и неподалеку от нее стоял дом приближенных Петра I, на берегу Невы был первый петербургский порт, куда уже осенью 1703 года пришел первый иностранный торговый корабль. Здесь начинался Петербург, и поэтому эта часть города получила название Петербургской, а позднее Петро-

Набережная Кутузова

градской стороны. Петроградская сторона расположена на нескольких островах, самый большой из них Городской, ранее Березовый, на котором и находится Троицкая площадь.

На левом берегу Невы от Литейного моста до реки Фонтанки протянулась набережная Кутузова (бывшая Французская). Французской она именовалась потому, что в одном из домов (наб. Кутузова, 10) в начале XX века находилось французское посольство.

Застройка этой набережной дает представление о Петербурге конца XVIII — середины XIX веков. Дома здесь невысоки, так как не разрешалось строить здания выше Зимнего дворца. Они не надстраиваются, не перестраиваются, чтобы не искажать облик старой парадной части города. Это бережное отношение к архитектурному облику города характерно не только для набережной Кутузова, но является традицией Петербурга.

Старинный дворянский особняк, построенный в конце XVIII века (наб. Кутузова, 4), до революции 1917 года принадлежал графу Александру Шереметеву

и его семье. Интерьеры дворца создавались в XIX веке в соответствии с предпочтениями семьи Шереметевых. С 1934 года до пожара, случившегося в 1993 году, в особняке располагался Ленинградский Дом писателя им. В. В. Маяковского. Пожаром особняк был практически полностью разрушен.

Ныне исторические интерьеры в здании в результате реконструкции и реставрации 2001–2006 годов воссозданы по сохранившимся картинам и фотографиям. Величественная мраморная лестница, анфилада гостиных комнат и парадный Белый зал, старинная дубовая библиотека, состоящая из трех уровней, герб древнего дворянского рода Шереметевых, великолепные витражи, — все это напоминает о роскоши былых времен. А в бывшем особняке графа А. Д. Шереметева размещился гостиничный комплекс «Резиденция Таинный Шереметевский Дворец».

Дом Шереметевых

За рекой Фонтанкой, берущей начало из Невы, находится Летний сад, первый сад Петербурга. Сразу поражает удивительное графическое изящество его ограды. Не случайно А. А. Ахматова в стихотворении «Летний сад» писала:

Я к розам хочу в тот единственный сад,
Где лучшая в мире стоит из оград...

Эта уникальная ограда создана в 1771–1784 годах по проекту архитекторов Ю. М. Фельтена и П. Е. Егорова.

История Летнего сада началась в первые годы существования Петербурга. В 1710–1714 годах по проекту архитекторов Д. Трезини и А. Шлютера был возведен Летний дворец для Петра I, стоящий там, где из Невы берет начало Фонтанка. Одновременно велись работы по созданию сада. Летний сад создавался по образцу регулярных европейских парков. В нем были устроены фонтаны, беседки. По указанию Петра I лучшим итальянским мастерам того времени была заказана мраморная скульптура, сохранившаяся до нашего времени. Паводнением 1777 года фонтаны были разрушены и не восстанавливались.

В петровское время в Летнем саду проходили празднества, устраивались ассамблеи.

В 1855 году здесь был установлен памятник П. А. Крылову работы скульптора П. К. Клодта.

Летний сад был и остается одним из любимых мест прогулок петербуржцев. Здесь когда-то гуляли Пушкин, Крылов, Жуковский, Вяземский, Гнедич. В Летний сад Пушкин «привел» своего Онегина с гувернером, который его «слегка за шалости бранил и в Летний сад гулять водил».

С 1934 года Летний дворец Петра I функционирует как музей.

Дом Кутузова

Отмечен мемориальной доской дом (наб. Кутузова, 30), где жил М. И. Кутузов. Из этого дома он отправился в действующую армию во время Отечественной войны 1812 года, когда был назначен главнокомандующим русской армией.

В соседнем доме (наб. Кутузова, 32) жил А. С. Пушкин в 1834–1836 годах. Дом также отмечен мемориальной доской.

Летом 2009 года Летний сад был закрыт на реставрацию и реконструкцию. Реставраторы полностью восстановили ограду Шарлеманя со стороны Мойки. Предполагается, что в ходе реставрации будут воссозданы Малая оранжерея и Птичник, восстановлена по историческим образцам часть фонтанов, найденных в результате археологических работ. А один из фонтанов «Фаворитка» или «Лакоста» планируют музеефицировать: поместить под стеклянным куполом с особой подсветкой, чтобы посетители Летнего сада могли ознакомиться с гидромеханикой времен Петра Великого. Мраморные скульптуры на аллеях будут заменены их мраморными же копиями, а отреставрированные оригиналы можно увидеть на постоянной экспозиции в Михайловском дворце.

Летний сад расположен на острове, его омывают реки Нева, Фонтанка, Мойка, небольшой канал, соединяющий Неву с Мойкой — Лебяжьей канавка. Над истоком Фонтанки перекинут каменный Прачечный мост, а над Лебяжьей канавкой — Верхнее-Лебяжий каменный мост, построенный в 1768 году на месте бывшего здесь деревянного и с тех пор сохранившийся без изменений.

За Лебяжьей канавкой на этом же берегу Невы стоят рядом два дома. Это уже начало Дворцовой набережной, первой по времени застройки, наиболее парадной и представительной.

Первый дом (Дворцовая наб., 2), построенный в 1780-х годах, принадлежал И. И. Бецкому, видному государственному деятелю времени царствования Екатерины II, много сделавшему для развития просвещения в России.

Второй дом (Дворцовая наб., 4) был построен в 1784–1788 годах по проекту Дж. Кваренги и принадлежал Салтыковым. В 1820-х годах здесь разме-

Дом Бецкого

началось австрийское посольство. Жена австрийского посланника Д. Ф. Фикельмон была внучкой М. И. Кутузова. Ее салон посещали известные писатели, поэты, музыканты. Бывал здесь и Пушкин. Он был дружен и с матерью Д. Ф. Фикельмон, дочерью М. И. Кутузова Е. М. Хитрово, которая жила в этом же доме. Пушкин привлекал сюда и круг дипломатов, собиравшихся у австрийского посланника.

В настоящее время оба эти здания занимает Санкт-Петербургский Государственный университет культуры и искусств, старейший отечественный вуз, воспитавший не одно поколение талантливых музыкантов, хореографов, искусствоведов, культурологов и педагогов.

Рядом на берегу Невы расположена небольшая площадь Суворова, на которой стоит памятник великому русскому полководцу, выполненный в 1801 го-

ду скульптором М. И. Козловским и архитектором А. П. Ворониным. А. В. Суворов изображен в виде мужественного воина—Бога войны.

Здесь у площади Суворова левый берег Невы с правым соединяет Троицкий мост. Его название связано с Троицкой площадью, о которой говорилось выше.

На этом месте ранее существовал плашкоутный мост, который назывался сначала Суворовским, а затем Троицким. В 1897 году здесь началось строительство нового постоянного разводного моста. Оно велось по проекту французского строительного общества «Башиньоль». Постройкой руководили видные российские архитекторы и инженеры Л. Н. Бенуа, Р. А. Гедике, А. Н. Померанцев, А. П. Пшеницкий и другие. Художественное убранство моста выполнено по рисункам французских архитекторов Р. Патуйяра и В. Шаброля. Это один из самых длинных и красивых мостов в Петербурге, его протяженность 582 метра. В 2003 году ему исполнилось 100 лет—он был открыт в мае 1903 года, в день празднования 200-летия Санкт-Петербурга.

К трехсотлетию Петербурга мост прошел реконструкцию, но внешний облик его остался без изменений.

С Троицкого моста открывается прекрасная панорама исторического центра города. Это именно тот парадный, блестящий Петербург, который воспел многими поэтами. Он получил отражение в живописи, графике, и люди, бывавшие в Петербурге, вспоминая его, представляют себе именно эту, расположенную на берегах Невы, часть города.

О Север, Север—чародей,
Иль я тобою околдован?
Иль в самом деле я прикован
К гранитной полосе твоей?

стихотворение Ф. И. Тютчев в 1844 году.

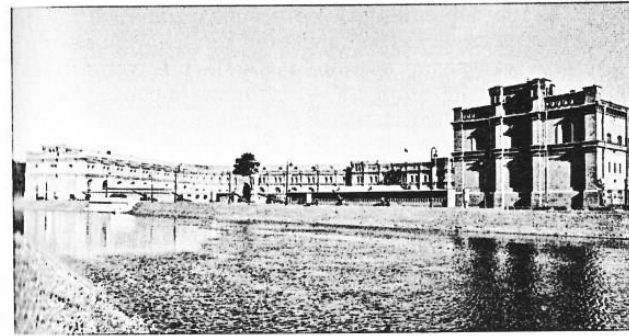

Петропавловская крепость

На правом берегу Невы, на небольшом острове, под названием Заячий, на Неву обращены серые гранитные стены и бастионы Петропавловской крепости, со дня основания которой—16 мая (27 мая по новому стилю) 1703 года—ведет начало история Петербурга.

Первоначальное название крепости было Санкт-Питербурх (крепость Святого Петра), позднее ее стали называть Петропавловской по названию собора там расположенного. С другой стороны Заячий остров омывает Кронверкский проток, вытекающий из Невы и в нее впадающий. Название протока связано с тем, что на другом его берегу против Петропавловской крепости было построено укрепление для дополнительного прикрытия крепости с северной стороны. Оно имело в плане форму короны («крон»—корона, «верк»—крепость).

На территории бывшего Кронверка стоит гранитный обелиск. Он отмечает место, где летом 1826 года были повешены руководители восстания декабристов:

Кронверк (Артиллерийский музей)

Рылеев, Пестель, С. Муравьев-Апостол, Бестужев-Рюмин и Каховский.

Через Кронверкский проток в крепость ведет Иоанновский (до 1887 года—Петровский) мост—первый мост Петербурга. Он был деревянным, много раз перестраивался и последнюю реконструкцию прошел в 2002—2003 годах. Возле Иоанновского моста, на одной из свай, предохраняющих мост от ледохода, установлена небольшая, высотой 58 сантиметров, фигурка зайца. (По одной из легенд, во время наводнения, маленький зайчик прыгнул в сапог царя Петра, вышедшего из лодки, и тем самым спасся. Произошло это на острове, на котором, как рассказывали старожилы этих мест, обитало невиданное количество зайцев. После этого случая Петр I стал называть остров—«Заячий»). Автором фигурки является автор нескольких городских миниатюр скульптор В. А. Петровичев. Открыли памятник зайцу 7 мая 2003 года, одновременно в этот день в работу после реставрации Иоанновского

моста. С тех пор зайчик и мост неразрывно связаны, и маленькая скульптура считается талисманом моста.

Место для крепости выбрал сам Петр I. Здесь Нева разветвляется на широкие и глубокие рукава—Большую и Малую Неву, а выше по течению из нее берет начало Большая Невка. Петропавловская крепость должна была помешать вражеским кораблям пройти к верховью Невы по этим трем судоходным руслам. Сначала была построена земляная крепость, позднее по проекту первого архитектора города Д. Трезини были возведены кирпичные стены и бастионы, а в 1779—1785 году со стороны Невы крепость была облицована гранитом, что придало ей особую монументальность, сочетающуюся с гранитным обрамлением Невы.

Над равнинными берегами Невы высоко вознесся золоченый шпиль колокольни Петропавловского собора, завершающийся фигурой ангела с крестом. Высота колокольни 122,5 метра. Это самое высокое архитектурное сооружение города. Собор строился в 1712—1733 годах по проекту архитектора Д. Трезини.

В этом соборе похоронены русские императоры, начиная с Петра I. В 1998 году здесь были погребены останки последнего российского императора Николая II, членов его семьи и близких им людей, перевезенные из Екатеринбурга.

Рядом с собором—Великокняжеская усыпальница, соединенная с ним галереей. Усыпальница построена в 1896—1906 годах по проекту архитекторов Д. И. Гримма, А. И. Томишко и Л. Н. Бенуа.

Петропавловская крепость возводилась как боевая, однако этой роли ей сыграть не привелось, так как в Невской губе Финского залива уже в 1704 году был построен форт Кроншлот, затем там же на острове Котлин—крепость Кронштадт. И с тех пор в устье Невы не вошел ни один вражеский корабль. Петропав-

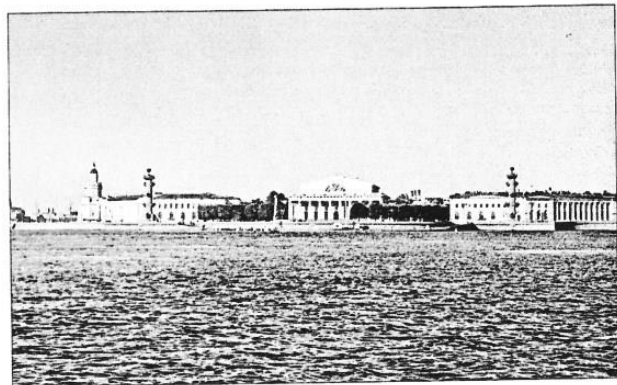
Биржа

ловские товары в Петербург. Позже на Фондовой бирже производились операции с ценными бумагами.

По проекту того же архитектора возведены Ростральные колонны. Обычай ставить такие колонны в честь морских побед идет еще от античности. На колоннах укреплены символические изображения носовой части корабля—ростры, потому они и называются ростральными. У подножия каждой колонны по две фигуры—одна мужская и одна женская. Это символические изображения четырех рек: Невы, Волхова, Дюны и Волги.

Колонны служили маяками. Каждая колонна завершается чашей, куда наливалась смола и зажигалась. В настоящее время по праздникам на Ростральных колоннах вспыхивают огни, туда подведен газ.

В 1832 году по обе стороны Биржи по проекту архитектора И. Ф. Лукини построили пакгаузы—скла-

Стрелка Васильевского острова

дская же крепость была превращена в политическую тюрьму. С 1924 года крепость является музеем.

В центре невской панорамы, открывающейся с Троицкого моста,—Стрелка Васильевского острова, самого большого из островов невской дельты. (Стрелками называют врезавшуюся в воду часть суши). Она пересекает Неву на два рукава—Большую и Малую Неву, которые расходятся почти симметрично.

В 1730-х годах на Стрелке Васильевского острова обосновался петербургский торговый порт.

Архитектурный ансамбль Стрелки Васильевского острова сформировался в начале XIX века. Главенствующим в этом ансамбле является здание Биржи, построенное в 1805—1810 годах по проекту архитектора Ж. Тома де Томона. По своему строгому и величавому облику оно напоминает античный храм. Здесь совершали сделки русские купцы и иностранцы, привозившие

для товаров. Порт находился здесь до середины XIX века.

Корабли со всех концов земли
К богатым пристаням стремятся.

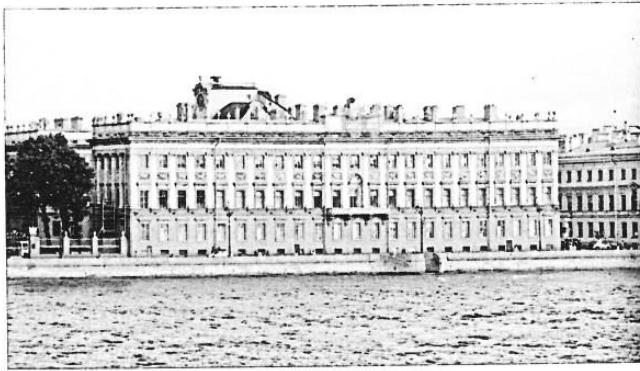
писал Пушкин.

В середине XIX века, когда стали строить большие корабли с глубокой осадкой, они не могли войти в Неву по мелководной Невской губе Финского залива. Порт пришлось перевести в Кронштадт. В 1880-х годах по дну Невской губы Финского залива был прорыт Морской канал—уникальное для того времени гидротехническое сооружение. И порт вернули в Петербург, в устье Невы, на Гутуевский остров, где и сейчас находится торговый порт. Пассажирский порт располагается в западной части Васильевского острова.

На Стрелке Васильевского острова разместились: в южном пакгаузе—Зоологический музей; в северном пакгаузе—научные учреждения Российской Академии наук и Центральный музей почвоведения имени В. В. Докучаева; в здании Биржи с 1939 года—Центральный военно-морской музей, начало коллекциям которого было положено еще в 1709 году по указанию Петра I. В настоящее время здесь находится только основная коллекция, так как музей постепенно переезжает в новое помещение музея в Крюковских (Морских) казармах.

В панораму, открывающуюся с Троицкого моста, естественно входит левый берег Невы. Здесь протянулась Дворцовая набережная.

Обращает на себя внимание большое трехэтажное здание, два верхних этажа которого облицованы серым мрамором и украшены пилястрами из светлого розового тивдийского мрамора. Это Мраморный дворец. Он строился в 1768—1785 годах по велению

Мраморный дворец

Екатерины II, по проекту архитектора А. Ринальди, для Г. Орлова, как подарок за помощь при вступлении на престол. Но Г. Орлов не дождал до окончания строительства дворца, и дворец остался в собственности царской семьи. Последним его владельцем был внук Николая I великий князь Константин Романов, талантливый поэт, подписывавший свои произведения инициалами—К. Р. После его смерти в 1915 году дворцом владела его семья.

В настоящее время дворец принадлежит Государственному Русскому музею.

Во дворе Мраморного дворца, куда обращен главный его фасад, стоит памятник Александру III, созданный в 1909 году скульптором П. Трубецким.

Далее по Дворцовой набережной идут дома, где жила петербургская знать, особняки, великокняжеские дворцы, хранящие облик старого парадного Петербурга.

занова. В верхнем этаже этого дворца была устроена домовая церковь, которую расписал художник В. П. Верещагин. С 1920 года во дворце размещается Петербургский дом ученых.

Ниже по течению Невы—комплекс зданий одного из крупнейших художественных музеев мира—Государственного Эрмитажа, в который в 1922 году вошел и Зимний дворец—бывшая царская резиденция.

Зимний дворец (Дворцовая наб., 38) строился в 1754—1762 годах по проекту архитектора Ф.-Б. Растрелли. Гармоничное сочетание обилия колонн, лепнины, балконов, скульптуры на балюстраде кровли—все это создает впечатление необычайной торжественности, праздничности и жизнеутверждающей силы. Архитектуру иногда сравнивают с музыкой. Если воспользоваться этим сравнением, то о Зимнем дворце можно сказать, что это гимн России середины XVIII века.

К этому времени Россия стала могучим государством, стремительно развивались промышленность, наука, искусство. Этот национальный подъем отразился в творчестве Ф.-Б. Растрелли.

Рядом с Зимним дворцом—здание Малого Эрмитажа (Дворцовая наб., 36), построенное в 1764—1769 годах по проекту Ж.-Б. Валлен-Деламота. Фасад его украшают колонны и скульптуры Флоры и Помоны.

Рядом—Большой или Старый Эрмитаж (Дворцовая наб., 34), строительство которого велось в 1770—1787 годах по проекту Ю. М. Фельтена. Боковой фасад этого здания выходит на Зимнюю канавку—небольшой канал, соединяющий Неву и реку Мойку. Здесь через Зимнюю канавку перекинут Эрмитажный мост. Современный облик он приобрел в 1763—1766 годах, одновременно с тем, как одевали в гранит эту часть набережной Невы. До этого здесь был деревянный мост.

Большое здание (Дворцовая наб., 18) с мраморными колоннами и скульптурой, сооруженное в 1857—1861 годах по проекту архитектора А. И. Штакеншнейдера,—Ново-Михайловский дворец, построенный для великого князя Михаила Николаевича, сына Николая I. Это здание впервые в городе было оснащено водопроводом и специальной системой отопления. Сегодня дворец занимают институты Российской академии наук.

Очень необычен фасад дворца (Дворцовая наб., 26) великого князя Владимира Александровича, сына Александра II, долгое время возглавлявшего Академию художеств. Строительство дворца велось с 1867 по 1872 год по проекту архитектора А. И. Ре-

Михайловский дворец
К. Жакоtte и Ш.-К. Башелье по оригиналу И. И. Шарлеманя. После 1862

Над Зимней канавкой сооружена арка галереи, соединяющая Старый Эрмитаж со зданием Эрмитажного театра (Дворцовая наб., 32). Силуэт арки прерасно сочетается с силуэтом Эрмитажного моста. Эрмитажный театр построен в 1783—1787 годах по проекту Дж. Кваренги на том месте, где ранее стоял Зимний дворец Петра I. В 1980-х годах во время капитального ремонта были обнаружены фрагменты этого дворца. Была проведена реставрация, и теперь в нижней части здания Эрмитажного театра находится музей—Зимний дворец Петра I.

Пятое здание Эрмитажа не видно с Невы. Оно расположено на Миллионной улице, 35, параллельно зданию Старого Эрмитажа. Это последнее здание, построенное для музея—Новый Эрмитаж, возведенное в 1842—1851 годах по проекту архитектора Л. Кленце. Портик этого здания украшают гигантские статуи атлантов из серого гранита, созданные скульптором А. И. Терезиным. Они стали своеобразным символом музея Эрмитаж.

Здания Эрмитажа, построенные во второй половине XVIII века, когда на смену пышному барокко пришел строгий стиль классицизма, придают здесь невосковой панораме особую величавую торжественность:

Люблю тебя, Петра творенье,
Люблю твой строгий, стройный вид,
Невы державное течение,
Береговой ее гранит...

—писал А. С. Пушкин в поэме «Медный всадник».

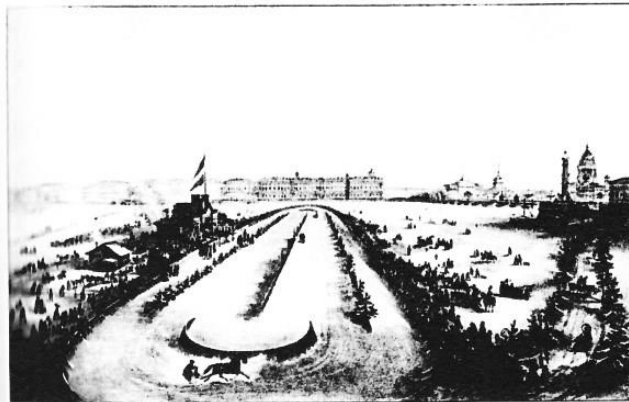
В Эрмитаже можно изучить почти всю историю мирового искусства. Особый интерес у посетителей вызывает картинная галерея, основанная в 1764 году в царствование Екатерины II. Здесь представлены целые школы живописи—итальянской, французской,

испанской, голландской, фламандской и других. В Эрмитаже экспонируются картины Леонардо да Винчи, Тициана, Рубенса, Рембрандта, Ренуара и многих других выдающихся художников, а также античная скульптура, работы Микеланджело, Родена, Кановы. Здесь имеются отделы Древнего Египта, Востока и отдел истории русской культуры.

Здания Эрмитажа занимают большую часть Дворцовой набережной и завершают ее.

В этой панораме невских берегов при всей красоте и величавости зданий главную роль все же играет Нева. Здесь, напротив Зимнего дворца у Стрелки Васильевского острова она особенно широка и величава. Летом по Неве проходят экскурсионные теплоходы — одна из пристаней находится против Зимнего дворца; идут буксиры, тянущие за собой баржи и самоходные баржи, а ночью под разведенными мостами проходят корабли. В былые времена Нева была здесь еще более оживленной. Перед Зимним дворцом проплывали лодки с музыкантами, услаждавшими слух гулявших по набережной звуками роговой музыки. Петербуржцы катались по Неве на лодках. А у причалов петербургского порта теснились торговые корабли из разных стран.

Особенно интересной была здесь жизнь Невы зимой. Когда Нева сковывалась крепким льдом, она становилась как бы огромной площадью. Здесь устраивались соревнования в беге на коньках, строились горы для катания на санках. Очень популярны у петербуржцев были зимние бега рысаков и троек. Беговое поле располагалось против стрелки Васильевского острова. Зрителей собиралось множество. Для знатной публики устраивались трибуны. В соревнованиях могли принять участие все желающие. Зрители заключали пари. И случались неожиданности, когда

Зимние бега на Неве
А. Н. Авдатов. 1859

знаменитых орловских рысаков обгоняли простые крестьянские лошади.

А в праздник Крещения Господня на Неве совершалось водосвятие. Против Зимнего дворца устраивалась Иордань — вырубалась прорубь, над которой сооружалась сень в виде роскошного шатра. В церемонии водосвещения принимала участие царская семья. Не случайно вход в Зимний дворец со стороны Невы получил название Иорданский подъезд, а прекрасная лестница, ведущая во второй этаж, именуется Иорданской.

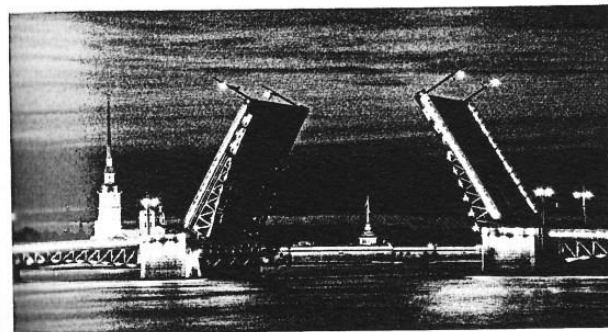
В наши дни эта часть Невы является местом водных праздников. На Дворцовую набережную и Стрелку Васильевского острова приходят петербуржцы и гости города во время праздничных салютов. Именно здесь в окрестности Невы проводится грандиозное ночное шоу «Летние паруса» — праздник выпускников школ.

Дворцовый мост

Левый берег Невы со Стрелкой Васильевского острова связывает Дворцовый мост, построенный в 1912–1916 годах, авторы проекта — инженер А. П. Пшеницкий и архитектор Р. Ф. Мельцер. До постройки этого моста здесь долгие годы существовала наплавная плашкоутная переправа. Художественное убранство Дворцового моста было завершено много позже. В 1939 году была установлена чугунная литая решетка, выполненная по рисунку архитектора Л. А. Носкова. До этого перила были деревянными. В 1977 году, когда проводилась последняя реконструкция моста, установили новые фонари. Дворцовый мост, как Литейный и расположенный ниже по Неве Благовещенский мост, по ночам подсвечивается. Разведенные крылья Дворцового моста являются одним из символов Санкт-Петербурга.

С Дворцовым мостом связано празднование в Петербурге встречи Нового 2001-го года, нового XXI столетия и нового тысячелетия. Множество народа собралось в ту новогоднюю ночь на берегах Невы. Мост

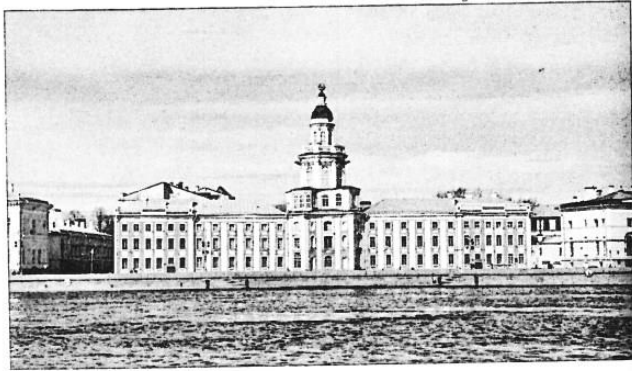

Белая ночь на Неве

был разведен, хотя в зимнее время мосты не разводятся. Разводная часть Дворцового моста находится в центре, и потому, когда поднялись огромные крылья разводной части, они превратились в своеобразные экраны, которые давали возможность видеть и слышать новогодние приветствия. Ровно в полночь под пушечный залп с Петропавловской крепости крылья моста были сведены. Это символизировало начало нового года, нового столетия, нового тысячелетия.

На правом берегу Невы на Васильевском острове расположены постройки, напоминающие о начальном периоде развития Петербурга. Петр I хотел создать здесь центр города наподобие любимейшего ему Амстердама.

Предполагалось прорезать остров каналами. Работы были начаты, но не были доведены до конца, а те каналы, которые прорыли, пришлось засыпать. О первоначальном замысле Петра I напоминает планировка Васильевского острова: возникли улицы, идущие

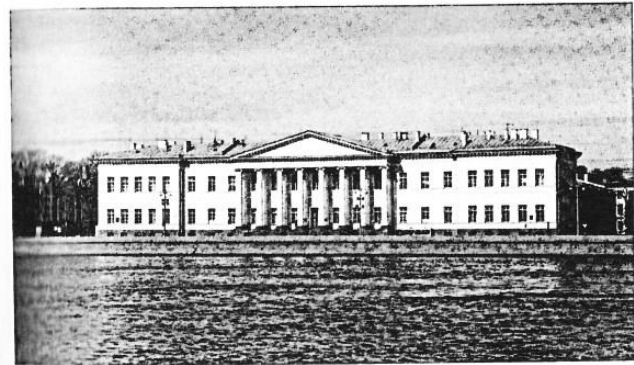

Кунсткамера

параллельно с юга на север, и каждая сторона улицы носит название «линия». Таким образом, одну улицу образуют две линии, каждая из которых имеет свой номер. Таких линий около тридцати.

Центр города на Васильевском острове не сложился, так как во время ледохода и ледостава сообщение с островом было крайне затруднено. Кроме того, он очень страдал во время наводнений. Но именно потому, что Петр I хотел видеть здесь центр города, на берегу Большой Невы, на набережной, которую позже назвали Университетской, были построены дворец А. Д. Меншикова, здания Двенадцати коллегий, Кунсткамеры.

Кунсткамера (Университетская наб., 3)—первый в России государственный музей, созданный по указу Петра I. Здание для него строилось в 1718—1734 годах. В формировании его облика участвовали архитекторы Г.-М. Маттарнови, Н. Ф. Гербель, Г. Кнавери, М. Г. Зем

Академия наук

нов. Здесь же размещалась Академия наук, основанная по указу Петра I в 1724 году; здесь с 1741 по 1765 год работал М. В. Ломоносов; в башне находилась обсерватория. В наши дни в здании Кунсткамеры размещаются Музей антропологии и этнографии имени Петра Великого и Музей М. В. Ломоносова.

Рядом с Кунсткамерой в 1783—1789 годах по проекту архитектора Дж. Кваренги построено в строгом классицистическом стиле здание Академии наук (Университетская наб., 5). Академия находилась здесь до 1934 года, когда ее президиум перевели в Москву. А это здание занимает Петербургский научный центр Российской Академии наук.

С западной стороны здания Академии наук проходит Менделеевская линия, в начале которой в 1986 году установлен памятник М. В. Ломоносову. Авторы памятника скульпторы В. Д. Свешников и Б. А. Петров, архитекторы Э. А. Тяхт и И. А. Шахов.

Ректорский дом

На Менделеевскую линию главным фасадом обращено здание Двенадцати коллегий, его торцовый фасад (Университетская наб., 7) выходит к Неве. Коллегии, учрежденные Петром I, послужили прообразами будущих министерств. Строительство здания по проекту Д. Трезини началось в 1722 году и было закончено через двадцать лет. С 1819 года в нем начал размещаться Петербургский университет. Позднее Университет занял его целиком. В настоящее время это главное здание Санкт-Петербургского государственного университета.

Здесь учились и работали люди, прославившие российскую науку, среди них П. Л. Чебышев, И. М. Сеченов, Д. И. Менделеев, А. С. Попов, В. В. Докучаев, К. А. Тимирязев, Е. В. Тарле и многие другие.

Рядом с зданием Двенадцати коллегий на набережной Невы—небольшое здание (Университетская наб., 9), за которым по традиции закрепилось название «ректорский дом». Здесь жил ректор университе-

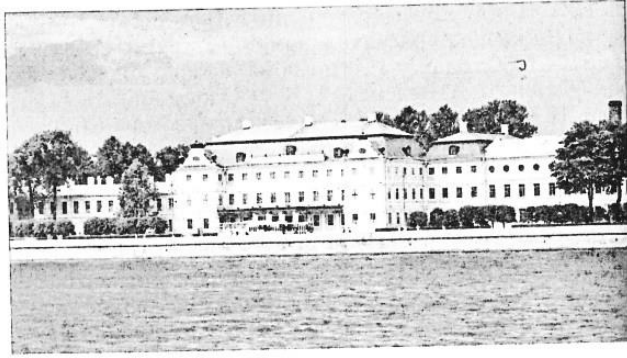
та П. А. Плетнев, литератор, друг Пушкина, которому великий поэт посвятил роман «Евгений Онегин». В 1840—1860 годах у Плетнева на литературных вечерах бывали П. А. Вяземский, В. Ф. Одоевский, Н. В. Гоголь, И. И. Панаев, Ф. И. Тютчев, профессора Университета и студенты.

В 1876 году в этом доме поселился ректор Университета ботаник А. Н. Бекетов. В 1880 году здесь родился его внук—будущий великий поэт А. А. Блок.

Трехэтажный дом (Университетская наб., 11)—так называемый дворец Петра II. Это здание предназначалось для его резиденции. Строительство дворца началось в 1710-х годах и завершилось в 1759—1761 годах. Петр II, умерший в 1730 году, никогда здесь не жил. ныне здание входит в университетский комплекс. В нем размещаются филологический и восточный факультеты.

Далее расположен дворец А. Д. Меншикова (Университетская наб., 15), сподвижника Петра I, первого губернатора Петербурга. Это одно из старейших зданий Петербурга. Оно построено в 1710—1714 годах по проекту архитекторов Д.-М. Фонтана и Г.-И. Шеделя. В то время это было самое богатое здание Петербурга. В нем проводились петровские ассамблеи, принимались иностранные послы, праздновались свадьбы приближенных Петра I.

В 1731 году дворец был передан Сухопутному шляхетскому корпусу, позднее переименованному в Первый кадетский. При этом все интерьеры дворца были полностью изменены. Кадетский корпус окончил будущий фельдмаршал П. А. Румянцев, в 1794—1797 годов главным директором корпуса был М. И. Кутузов. В нем большое внимание уделялось не только военным, но и гуманитарным наукам. Воспитанниками этого учебного заведения были литераторы А. П. Сума-

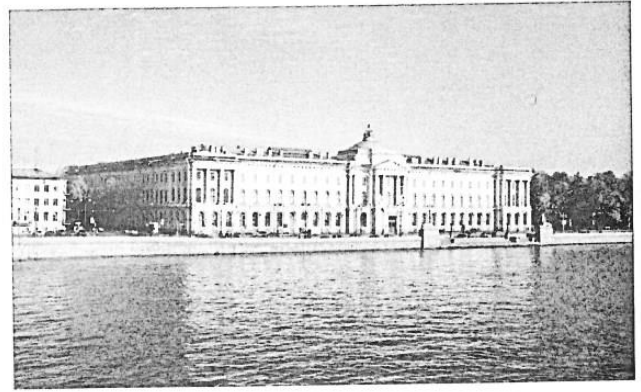

Меншиковский дворец

роков, В. А. Озеров, М. Б. Княжнин, М. М. Херасков, Ф. Н. Глинка, К. Ф. Рылеев.

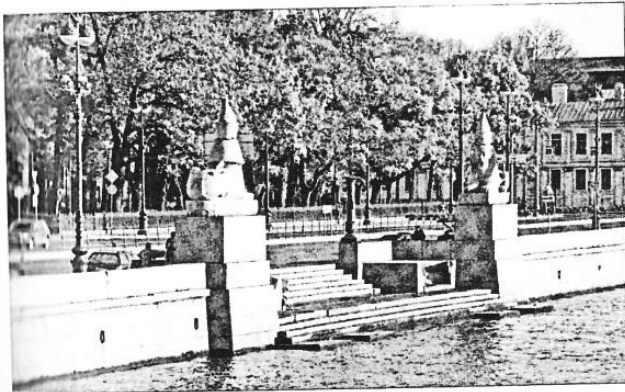
В настоящее время Меншиковский дворец является филиалом Эрмитажа, в нем проведены большие реставрационные работы, восстановлены многие комнаты и залы. В ноябре 2002 года перед дворцом был установлен бронзовый бюст А. Д. Меншикова работы скульптора М. Т. Литовченко-Аннушкиной.

Далее на берегу Невы находится сквер, созданный на месте плаца, располагавшегося рядом с Кадетским корпусом. На этот плац в 1818 году перенесли гранитный обелиск, ранее стоявший на Марсовом поле. Его выполнил в 1799 году архитектор В. Бренна. На пьедестале обелиска — надпись «Румянцева победам», напоминающая о славных победах, одержанных под командованием генерал-фельдмаршала П. А. Румянцева — бывшего воспитанника Кадетского корпуса — в войне с Турцией. Сквер вокруг обелиска был устроен в 1860-х годах.

Академия художеств

Западнее сквера расположено здание (Университетская наб., 17), которое своими внушительными размерами выделяется среди окружающих построек. Фасад его украшают колонны и статуи Геркулеса и Флоры. Оно построено в 1764—1788 годах по проекту архитекторов А. Ф. Кокоринова и Ж.-Б. Валлен-Деламота для Академии живописи, скульптуры и архитектуры, основанной в 1757 году по инициативе М. В. Ломоносова и И. И. Шувалова. Здесь учились и преподавали выдающиеся представители отечественного искусства. Среди них художники Д. Г. Левицкий, О. А. Кипренский, К. П. Брюллов, В. А. Серов, И. Е. Репин, скульпторы Ф. И. Шубин, М. И. Козловский, И. П. Мартос, М. М. Антокольский, архитекторы В. И. Баженов, И. Е. Старов, А. Д. Захаров, А. П. Воронихин, К. А. Тон и многие другие. Ныне здесь, в Санкт-Петербургском академическом институте живописи, скульптуры и ар-

Гранитный спуск у Академии художеств

хитектуры имени И. Е. Репина, который обычно кратко называют Академией художеств, готовят мастеров искусств.

Широкий спуск к Неве перед Академией художеств — бывшая пристань. Она создавалась по проекту архитектора К. А. Тона в 1832—1834 годах. Ее украшают каменные изваяния сфинксов, привезенные из Египта в Россию в 1832 году. Сфинксы были найдены французской научной экспедицией при раскопках в долине Древнего Египта Фивах и куплены русским правительством.

Эти изваяния воспеты многими поэтами. Так, П. Бюссон писал:

Глаза в глаза вперив, безмолвны,
Исполнены святой тоски,
Они как будто слышат волны
Иной, торжественной реки...

Дом, называемый Домом Трезини (Университетская наб., 21), — один из тех, которые образуют знаменитые ансамбли Петербургских набережных. Предполагается, что именно в этом доме, который строился по его проекту, прошли последние годы жизни архитектора Доменико Трезини. После его смерти дом перешел вдове и детям. Первоначально это был двухэтажный дом на высоких подвалах с высоким крыльцом и мезонином. Позднее он был надстроен двумя этажами, однако основной его объем сохранился. В данный момент проводится реконструкция здания, после чего в нем разместится отель. А прямо перед ним на площади Трезини установят памятник первому архитектору Петербурга (скульптор П. Игнатьев).

За домом Трезини Университетская набережная завершается.

Напротив нее на левом берегу Невы от Дворцового моста до Сенатской площади проходит Адмиралтейская набережная и далее начинается Английская.

В начале Адмиралтейской набережной на Неву выходит восточный павильон Адмиралтейства, а ниже по Неве — западный. Главный фасад Адмиралтейства обращен на юг, и с берегов Невы можно увидеть только золоченый шпиль башни этого здания, завершающийся корабльком. Адмиралтейство, которое мы знаем в настоящее время, построено в 1806—1823 годах по проекту архитектора А. Д. Захарова.

Ранее, в начале XVIII века, эта часть набережной выглядела совсем иначе. Уже в 1704 году здесь была заложена судостроительная верфь. Первоначально на здании Адмиралтейства было мазанковым, то есть деревянным, обмазанным глиной. В конце 1730-х годов оно было перестроено по проекту архитектора И. К. Коробова, а в начале XIX века приобрело свой современный облик. На месте тех зданий, которые

теперь стоят на набережной Невы между восточным и западным павильонами Адмиралтейства, находилась судостроительная верфь. Здесь строились и спускались на воду корабли. Сквозного проезда вдоль берега Невы в этом месте не было, и потому сооружение гранитной набережной на этом участке центра города велось значительно позднее—в 1873—1874 годах. В 1832 году здание Адмиралтейства передали Училищу корабельной архитектуры (впоследствии оно неоднократно меняло свое название), от которого ведет свою историю Высшее военно-морское инженерное училище имени Ф. Э. Дзержинского, размещавшееся в здании до 1998 года. В 1998 году на базе последнего был создан и переведен в город Пушкин (муниципальное образование, входящее в состав Санкт-Петербурга) Военно-морской инженерный институт. В здании Адмиралтейства будет находиться Главный штаб военно-морских сил РФ, который до конца 2012 года должен перебазироваться сюда из Москвы.

У восточного павильона Адмиралтейства расположена пристань. Она была построена в 1820—1824 годах и перестроена в 1900-х. По обеим сторонам спуска к Неве на высоких гранитных постаментах стоят скульптуры сторожевых львов, выполненные из литой меди.

На Адмиралтейской набережной можно увидеть очень необычный памятник Петру I—молодой царь обучается корабельному делу. Подобный памятник был выполнен скульптором Л. Бернштамом в 1900-х годах и установлен на Адмиралтейской набережной. Тогда же Россия подарила его копию Голландии, где Петр I под именем Петра Михайлова обучался корабельному делу. После революции след петербургского памятника затерялся, а голландская копия сохранилась. К 300-летию создания Российского флота и в на

мять Великого посольства Петра I в Нидерланды, в Голландии была сделана копия стоящего там памятника и подарена Петербургу. И «Царь-плотник», как обычно называют этот памятник, вновь стал на берегу Невы. На невысоком постаменте—надпись: «Этот памятник подарен городу Санкт-Петербургу Королевством Нидерланды. Открыт 7 сентября 1996 года Его Королевским Высочеством принцем Оранским».

А неподалеку, на Сенатской площади, стоит еще один памятник Петру I: давно ставший одним из символов Петербурга—знаменитый «Медный Всадник». Этот первый памятник Петербурга был торжественно открыт 7 августа 1782 года, в день столетней годовщины вступления Петра I на престол.

Его создатель—французский скульптор Э.-М. Фальконе, приглашенный в Россию Екатериной II специально для работы над памятником. Он работал над ним 12 лет. Голову Петра I выполнила ученица Фальконе М.-А. Колло. Петр I изображен как преобразователь России и основатель Петербурга. В образе рвущегося вперед могучего коня олицетворена Россия: символ трудностей, преодоленных Россией—огромная скала, на которую в едином порыве взметнулись конь и всадник. Змея под копытами коня—символ побежденных врагов, как внешних, так и внутренней оппозиции. Правая рука Петра простерта в сторону Петропавловской крепости, как бы указуя на место, где «будет город заложен».

И невольно всплывают в памяти строки А. С. Пушкина:

О мощный властелин судьбы!
Не так ли ты над самой бездной,
На высоте, уздой железной
Россию поднял на дыбы?